

Tussen vrijheid en bescherming

Jongeren en (gewelddadige) porno

Inhoud

Samenvatting en conclusies	3	4 Resultaten van de vragenlijsten over de ervaringen met porno en duiding en oplossingsrichtingen door experts	19
1 Inleiding	8	4.1. Jongeren in contact met verschillende vormen van porno	19
1.1. Centrale vragen en opbouw van het rapport	8	4.2. Ervaringen met het zien van verschillende vormen van porno	23
1.2. Definities en gevoeligheid van het onderwerp	9	4.3. Publieke opinie over het kijken van verschillende vormen van porno door jongeren	31
2 Literatuurverkenning: definities en ontwikkelingen in het pornokijkgedrag van jongeren	10	4.4. Duiding en oplossingsrichtingen door experts	40
2.1. Porno is toegankelijker geworden	10	5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek en beperkingen van het huidige onderzoek	43
2.2. Veel jongeren kijken wel eens porno	10	6 Literatuurverwijzingen	44
2.3. Porno kijken kan positieve gevolgen hebben voor jongeren	11	7 Bijlage 1: Methodologische verantwoording	48
2.4. Porno kijken kan ook negatieve gevolgen hebben voor jongeren	12	7.1. Literatuurstudie	48
2.5. Ook gewelddadige pornografie is toegankelijker geworden	12	7.2. Vragenlijst	48
2.6. Gewelddadige porno kijken kan negatieve gevolgen hebben voor jongeren	13	7.3. Focusgroep met experts	50
2.7. Ook seksueel beeldmateriaal van minderjarigen is toegankelijker geworden	14	7.4. Analyses	50
2.8. Onbedoeld en bewust zoeken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen	14		
2.9. Gevolgen van kijken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen op jongeren zijn onbekend	15		
3 Beknopte methodologische verantwoording	16		
3.1. Vragenlijsten onder jongvolwassenen en een algemene groep volwassenen	16		
3.2. Focusgroep met experts	17		
3.3. Deelnemers aan de vragenlijsten	17		

Samenvatting en conclusies

Jongeren groeien op in een digitale omgeving waarin expliciete en gewelddadige pornografie gemakkelijk toegankelijk is. Uit onderzoek blijkt dat gebruikers binnen enkele klikken vanaf reguliere pornowebsites kunnen uitkomen bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, wat laat zien dat je via legaal materiaal gemakkelijk bij illegaal materiaal terechtkomt. Tegelijkertijd is er nog weinig bekend over de impact van dergelijke content op de (seksuele) ontwikkeling van jongeren. Naast zorgen over de toegankelijkheid en normalisering van gewelddadige porno, wijzen experts op het risico van online misbruik via versleutelde platforms. Overheden en politici nemen stappen om jongeren beter te beschermen, zoals leeftijdsverificatie en wetgeving rond deepfakes (porno waarbij kunstmatige intelligentie is ingezet), maar de effectiviteit van technologische oplossingen is beperkt. Deskundigen pleiten daarom voor een bredere aanpak met voorlichting, dialoog en maatschappelijke bewustwording. Verdere kennis over blootstelling, impact en publieke opinie is belangrijk voor het ontwikkelen van effectief beleid.

In opdracht van Defence for Children Nederland (een organisatie die zich inzet voor het beschermen van kinderen) hebben wij onderzoek gedaan naar gewelddadige porno. We hebben onderzocht in hoeverre jongeren in contact komen met gewelddadige pornografie en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, en hoe zij het zien van dergelijk materiaal ervaren. Daarnaast hebben we in kaart gebracht wat de publieke opinie is rondom toegang tot pornografie voor jongeren. Daarbij is specifiek gevraagd naar gewelddadige pornografie en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, evenals naar de verantwoordelijkheden van bedrijven en overheden in het beschermen van jongeren. Tot slot hebben we onderzocht wat effectieve maatregelen kunnen zijn in het voorkomen dat jongeren in aanmerking komen met gewelddadige porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen.

Onderzoeksmethoden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Door middel van een beknopt literatuuronderzoek is op basis van Nederlandse en internationale literatuur gekeken wat de definitie van gewelddadige porno is, in welke mate jongeren toegang hebben tot dit materiaal, en welke mogelijke gevolgen porno voor de (seksuele) ontwikkeling van jongeren kan hebben. Verder is er onder jongvolwassenen (18 t/m 27 jaar) en een algemene groep volwassenen (18 jaar en ouder) een vragenlijst uitgezet via Kieskompas. Via de vragenlijst voor jongvolwassenen is onder andere in kaart gebracht hoe oud deelnemers waren toen zij voor het eerst per ongeluk en expres verschillende

vormen van porno zagen, hoe vaak en waarom zij naar verschillende vormen van porno kijken, en hoe zij dit hebben ervaren. Deze vragenlijst is ingevuld door 1.004 jongvolwassenen tussen de 18 tot en met 27 jaar. In de vragenlijst onder een algemene groep volwassenen is geïnventariseerd hoe men denkt over de toegang tot pornografie voor jongeren, het aandeel gewelddadige pornografie, de seksualisering van minderjarigen (seksueel beeldmateriaal met volwassenen die expres minderjarig lijken) en de toegang tot seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. In totaal hebben 2.109 volwassenen uit de algemene populatie de vragenlijst ingevuld.

Na het literatuuronderzoek en de analyse van de resultaten uit de vragenlijsten werd een verdiepende focusgroep georganiseerd om deze bevindingen te duiden en te contextualiseren. Het doel van de focusgroep was om de resultaten te toetsen aan de praktijkkennis en perspectieven van diverse experts, en om te reflecteren op mogelijke implicaties voor beleid en praktijk.

In dit rapport hanteren we een brede definitie van porno, waaronder ook gewelddadige porno en niet-consensuele varianten. We erkennen de gevoeligheid van deze terminologie, omdat bepaalde categorieën (zoals misbruik en dwang en uitbuiting) niet als reguliere porno beschouwd kunnen worden. We lichten onze keuzes toe in paragraaf 1.2 om recht te doen aan de complexiteit van het onderwerp. In paragraaf 1.2 staan ook de gehanteerde definities van de verschillende vormen van porno weergegeven.

Waarschuwing: In dit onderzoeksrapport komen voorbeelden en beschrijvingen voor die betrekking hebben op seksueel en gewelddadig materiaal. Deze informatie kan als schokkend, confronterend of verontrustend ervaren worden. Als u erover wilt praten, dan wijzen we u graag op professionele hulp zoals weergegeven in de Hulpwijzer in Bijlage 1.

Wat valt onder gewelddadige pornografie?

We hebben een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de definities van porno en naar ontwikkelingen in het kijkgedrag van jongeren ten aanzien van verschillende vormen van pornografisch materiaal. Pornografie, soms seksueel expliciet materiaal genoemd, wordt gedefinieerd als inhoud 'die seksuele activiteiten op een onverhulde manier weergeeft, vaak met close-ups van (opgewonden) geslachtsdelen en van orale, anale of vaginale penetratie'. Pornografie is tegenwoordig makkelijk te vinden en te bekijken, mede door het internet. Het is vaak gratis en net zo toegankelijk als social media. De meeste jongeren kijken wel eens porno. Onderzoek laat zien dat jongens eerder en regelmatig porno kijken dan meisjes. Hoewel veel jongeren porno kijken, verschilt hun reactie: sommigen zijn nieuwsgierig of opgewonden, anderen voelen zich ongemakkelijk of schamen zich.

Porno kan positieve gevolgen hebben voor jongeren. Het kan bijdragen aan educatie, verkenning van de identiteit, communicatie over seks, bijdragen aan bevrediging en plezier, en het vormen van seksuele normen en verwachtingen. Anderzijds zijn er signalen dat het kijken naar porno, zeker wanneer beeldmateriaal ver af staat van realistische seks, ook negatieve effecten kan hebben, bijvoorbeeld op mentale gezondheid (zoals gedrags- en psychische problemen) en seksueel risico-drag. Blootstelling aan pornografie leidt op zichzelf niet direct tot een verhoogde kans op seksueel agressief gedrag bij jongeren. Wanneer het echter specifiek gaat om het kijken van gewelddadige pornografie, blijkt er wel een verband te bestaan met een toename van seksueel agressief gedrag. Gewelddadige porno zou kunnen leiden tot een toename in acceptatie van gewelddadige handelingen tijdens seks en tot normalisering van overtuigingen rondom seksualiteit en geweld.

Ook gewelddadige pornografie blijkt toegankelijker dan ooit. Uit de literatuur blijkt dat de helft van de jongeren weleens gewelddadige porno heeft gezien. Ongeveer 40-45% van de online porno bevat geweld, waarbij dit geweld meestal gericht is op vrouwen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van gewelddadige porno:

1. Seksuele activiteiten tussen familieleden - Dit omvat handelingen die vallen onder de definitie van incest (zoals (stief)zusjes; (stief)vader; (stief)dochter; oom/tante), wat als onwettig wordt beschouwd.
2. Agressie en fysieke aanranding - Deze categorie omvat fysieke agressie (zoals slaan, wurgen, haren trekken, schoppen, gebruik van bondage of een wapen gebruiken), agressieve taal en seksualiserende uitdrukkingen tijdens pornografische scènes (zoals schelden, beledigen of kleineren, bijvoorbeeld "loser", "idiot", "bitch", "hoer", "slet", "eikel" of "klootzak").
3. Beeld gebaseerd op seksueel misbruik - Dit omvat het niet-consensueel delen van seksuele beelden of video's, vaak bekend als wraakporno of in de vorm van verstopte camera's of uitgelekte beelden.
4. Dwang en uitbuiting - Dit betreft situaties waarin individuen seksuele handelingen ondergaan zonder vrije en weloverwogen toestemming, bijvoorbeeld in de vorm van aanranding, verkrachting, seks met dieren, of met iemand die dronken of bewusteloos is.

BDSM (een afkorting van Bondage and Discipline (BD), Dominance and Submission (DS) en Sadism and Masochism (SM)) wordt in huidig onderzoek – ondanks dat er bij BDSM sprake is van consent - ook gezien als gewelddadige porno, omdat BDSM vergelijkbare kenmerken heeft als gewelddadige porno en de kijker kan hier niet altijd onderscheid in maken. In paragraaf 2.5 wordt hier verder op ingegaan.

Naast dat (gewelddadige) pornografie eenvoudig toegankelijk is, blijkt dat gebruikers via openbare pornografische sites ook binnen vier clicks terecht kunnen komen bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. De hoeveelheid online seksueel beeldmateriaal van minderjarigen dat wordt gerapporteerd is de afgelopen decennia ook enorm gestegen. Onderzoek laat zien dat de meerderheid van de mensen wel eens seksueel beeldmateriaal van minderjarigen is tegengekomen of links ernaar hebben gezien. Een deel komt dit tegen zonder erop zoek naar te zijn, maar anderen zoeken er actief naar via pornowebsites. Sommige kijkers ervaren desensitisatie, waarbij iemand gewend raakt aan reguliere porno en hierdoor op zoek gaat naar extreme inhoud, zoals seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Het is onduidelijk wat het effect van kijken naar dergelijk materiaal is op de kijker.

In hoeverre komen jongeren in contact met verschillende vormen van porno?

Uit de vragenlijsten die in het huidige onderzoek onder jongvolwassenen zijn afgenomen, blijkt dat een overgrote meerderheid van de jongeren in Nederland in aanraking komt met verschillende vormen van porno, waaronder gewelddadige porno, seksualisering van minderjarigen en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen (zoals benoemd in paragraaf 1.2, spreken we hier over 'de verschillende vormen van porno', met de kanttekening dat bepaalde categorieën - zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting - niet als reguliere porno beschouwd kunnen worden). Ongeveer de helft van de jongeren komt voor hun dertiende levensjaar voor het eerst in aanraking komt met porno, zowel per ongeluk als bewust.

Ruim twee derde (68,3%) van de jongvolwassenen heeft gewelddadige pornografie gezien (55,5% per ongeluk; 49,9% expres), waarbij mannen gemiddeld jonger en vaker worden blootgesteld dan vrouwen. Naast gewelddadige porno komen jongeren ook in aanraking met seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, zij het in veel mindere mate. Bijna een kwart van de jongeren is hier per ongeluk mee geconfronteerd, terwijl slechts een klein deel hier bewust naar heeft gezocht. De eerste blootstelling aan dergelijk materiaal vindt soms al op zeer jonge leeftijd plaats. Ongeveer de helft van de jongvolwassenen heeft seksualisering van minderjarigen in porno ooit per ongeluk gezien en één op de vijf heeft hier bewust naar gekeken. Jongeren geven aan dat ze soms bewust zoeken naar porno met leeftijdsgenoten, omdat ze zich daarmee kunnen identificeren.

Het valt op dat de eerste keer dat jongeren gewelddadige porno en seksualisering van minderjarigen zagen, dit veelal was door te zoeken op (reguliere) porno of per toeval. Jongeren kwamen op uiteenlopende manieren in aanraking met seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, door

te zoeken op (reguliere) porno, door dit te ontvangen tijdens een persoonlijke chat, per toeval, of doordat iemand het liet zien. De verschillende vormen van porno worden ook daarna op uiteenlopende plekken gezien. (Reguliere) porno en gewelddadige porno worden voornamelijk via pornowebsites bekeken. Ook chatapps (zoals WhatsApp en Telegram) zijn veel voorkomende plekken voor het zien van porno en gewelddadige porno. Voor het kijken van seksualisering van minderjarigen zijn deze plekken ook het belangrijkste. Seksueel beeldmateriaal van minderjarigen lijken jongeren vooral te zien via chatapps of social media (zoals Snapchat, Instagram, Tiktok en Reddit). Daarnaast valt op dat jongeren de verschillende vormen van porno ook geregeld via games hebben gezien. Het zien van de verschillende vormen van porno gaat dus ook vaak buiten pornowebsites om; juist ook vormen die men tegen wil gaan, namelijk seksueel beeldmateriaal van minderjarigen.

Een grote meerderheid van de jongvolwassenen heeft weleens iets in porno gezien waarvan zij schrokken (hierbij is niet gevraagd of dit was voordat zij 18 jaar waren of daarna). Zij schrokken bijvoorbeeld van het gebruik van messen of pistolen, het penetreren van bewusteloos geslagen mensen, geweld of mishandeling (voornamelijk) richting vrouwen, het ontbreken van consent, beeldmateriaal met poep, plas of braaksel, kindermisbruik, of seks met dieren. Veelal klikken jongvolwassenen dergelijke beelden snel weg, maar negatieve gevoelens over dergelijke beelden blijven soms lang hangen. Meldingen van deze beelden worden niet vaak gedaan.

Opvallend is dat jongvolwassenen aangeven tegenwoordig minder of evenveel van de verschillende vormen van porno te kijken dan in voorgaande jaren. Het kijken van porno lijkt dus af te nemen naarmate zij ouder worden. Vooral het kijken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen is sterk afgenomen; dit ging dan ook vaak per ongeluk. Het lijkt dus niet zo te zijn dat als een jongere ooit naar een vorm van porno kijkt, diegene dit ook vaker gaat doen.

Hoe ervaren jongvolwassenen het zien van verschillende vormen van porno?

De jongvolwassenen geven verschillende redenen aan om naar pornografie te kijken. Voor elke vorm van porno (zie paragraaf 1.2 voor de definities) geldt dat nieuwsgierigheid en seksuele opwinding het vaakst de reden is hiernaar te kijken. Ook het zoeken naar spanning, afleiding, verveling tegengaan, experimenteren met fantasieën en het willen leren over seks en de eigen seksuele identiteit zijn redenen om naar verschillende vormen van porno te kijken. Jongvolwassenen geven voornamelijk bij seksualisering van minderjarigen aan dat ze soms bewust zoeken naar porno met leeftijdsgenoten, omdat ze zich daarmee kunnen identificeren.

De gevoelens bij het kijken van porno lopen sterk uiteen, afhankelijk van de vorm van porno. Bij (reguliere) porno ervaart bijna iedereen positieve emoties zoals opwinding, plezier en nieuwsgierigheid, maar meer dan de helft van de groep ervaart (ook) negatieve emoties. Bij gewelddadige porno en seksualisering van minderjarigen zijn negatieve gevoelens (veel) dominant: afkeer, schaamte, schuld, angst en verdriet komen vaak voor. Jongvolwassenen geven aan dat ze soms schrikken van heftige beelden, vooral als consent onduidelijk is of als er sprake is van expliciet of fysiek geweld richting vrouwen. Desondanks ervaart ook een ruime meerderheid positieve gevoelens bij gewelddadige porno en een derde deel bij seksualisering van minderjarigen. Het zien van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen roept vrijwel uitsluitend negatieve gevoelens op, zoals walging en schaamte. Een kleine groep ervaart hierbij (ook) positieve gevoelens. Ongeveer vier op de vijf jongeren is weleens geschrokken van iets wat zij zagen in porno, wat veelal negatieve emoties op heeft geroepen.

Jongvolwassenen ervaren dat porno enige invloed heeft op de seksuele ontwikkeling en het beeld van seksualiteit. Een deel van de jongvolwassenen geeft aan dat hun verwachtingen over seks zijn beïnvloed door porno, dat ze seksuele handelingen uit porno soms nadoen en dat ze druk voelen om aan bepaalde verwachtingen te voldoen. Tegelijkertijd vindt een grote meerderheid dat porno geen goed beeld geeft van hoe seks in het echt gaat, maar dat het wel beïnvloedt hoe mannen en vrouwen worden gezien in de samenleving en dat het bijdraagt aan stereotyperende genderrollen.

Veel jongvolwassenen zijn in de loop van de tijd voorzichtiger geworden in hun kijkgedrag. Waar ze vroeger vaker experimenteerden met extremere beelden, geven ze nu aan gericht te zoeken naar wat ze prettig vinden en ongewenste of heftige beelden te vermijden. Toch zijn er ook jongvolwassenen die juist steeds heftigere beelden opzoeken, vaak door gewenning of het algoritme van pornosites dat steeds extremere content aanbiedt. De heftigheid van de beelden wordt door sommigen als schokkend ervaren.

Wat is de publieke opinie ten aanzien van de toegang tot verschillende vormen van porno?

De publieke opinie over de toegang tot verschillende vormen van porno (zoals aangegeven in paragraaf 1.2, spreken we over 'de verschillende vormen van porno', ondanks dat bepaalde categorieën (zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting) feitelijk geen porno zijn) is zeer verdeeld. De resultaten laten zien dat er zorgen zijn, maar ook dat de meningen over de toegang tot de verschillende vormen van porno, de beste aanpak en regulering sterk uiteenlopen.

Veel volwassenen vinden dat jongeren onder de 18 jaar geen toegang zouden moeten hebben tot pornografie, en zijn uitgesproken negatief over toegang tot gewelddadige porno, seksueel beeldmateriaal van minderjarigen en seksualisering van minderjarigen in porno. Tegelijkertijd is er sterke verdeeldheid over de effectiviteit en wenselijkheid van technische maatregelen zoals leeftijdsverificatie en identificatieplicht. Sommigen zien dit als noodzakelijk, terwijl anderen zich zorgen maken over privacy en de effectiviteit van zulke maatregelen. Zij denken dat juist jongeren wegen vinden om restricties te omzeilen.

Over het aandeel gewelddadige pornografie leeft brede zorg. Een meerderheid ziet dit als schadelijk voor jongeren en de samenleving, maar over een totaalverbod zijn de meningen verdeeld. De seksualisering van minderjarigen, bijvoorbeeld via de 'Teens'-categorie op pornosites, wordt door veel respondenten als problematisch gezien. Zij vrezen dat deze categorie bijdraagt aan het normaliseren van seks met minderjarigen en het risico vergroot dat volwassenen minderjarigen online seksueel benaderen. Daarentegen is er ook een grote groep die aangeeft dat het logisch is dat jongeren op zoek gaan naar porno met mensen die hun leeftijd lijken te zijn, maar dat het anders is wanneer volwassenen naar dergelijke porno kijken. Bovendien benoemen respondenten dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen fantasie en realiteit.

De makkelijke toegang tot seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, zowel via het open internet als het Dark web, wordt als zeer zorgwekkend ervaren. Er is brede overeenstemming over dat overheden en mogelijk ook bedrijven (zoals pornosites) een grote verantwoordelijkheid hebben om dit materiaal te bestrijden en te voorkomen dat jongeren ermee in aanraking komen. Respondenten hebben weinig vertrouwen in vrijwillige actie vanuit het bedrijfsleven, vanwege het zakelijke en commerciële karakter van dergelijke bedrijven. Veel respondenten benadrukken daarom dat overheden de enige partijen zijn die bedrijven kunnen dwingen tot regulering. Tegelijkertijd zijn er zorgen over de effectiviteit van toezicht, zeker omdat veel jongeren deze vorm via social media zien en het Dark web niet te controleren is. Ook zijn er zorgen over het risico op privacyschendingen.

Tot slot is de publieke opinie dat volwassenen zelf verantwoordelijk zijn voor hun kijkgedrag, maar dat jongeren extra bescherming en begeleiding nodig hebben. Er is (brede) steun voor meer voorlichting, open gesprekken en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de overheid, bedrijven, ouders, onderwijs en de samenleving om jongeren te beschermen tegen schadelijke vormen van porno.

Welke effectieve maatregelen zijn er om te voorkomen dat jongeren gewelddadige porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen tegenkomen?

In de vragenlijst en tijdens de focusgroep zijn verschillende maatregelen benoemd om te voorkomen dat jongeren in aanraking komen met gewelddadige porno en beeldmateriaal van seksueel misbruik, zoals aanpassing van wet- en regelgeving (waaronder identificatieplicht), gerichte voorlichting en educatie, en het aanbieden van passend alternatief materiaal.

Wet- en regelgeving

Experts benadrukken dat bestaande wet- en regelgeving rondom schadelijke en illegale pornografie momenteel onvoldoende wordt gehandhaafd. Jongeren kunnen nog steeds eenvoudig toegang krijgen tot materiaal dat in strijd is met leeftijdsgrenzen of zelfs strafbaar is. Er is meer inzet en financiering nodig om toezicht en handhaving te versterken. De verantwoordelijkheid ligt niet alleen bij overheden, maar ook bij platforms zoals Pornhub, sociale media en chatapps. Zij zouden actief moeten bijdragen aan het beperken van misbruik en het beschermen van minderjarigen. Strengere regulering van deze platforms is volgens experts noodzakelijk, zeker gezien hun rol in de verspreiding van pornografisch en potentieel schadelijk materiaal. Ook vinden de deelnemers in de vragenlijst over het algemeen dat bedrijven en de overheid jongeren onvoldoende beschermen tegen online porno. Volwassenen spreken brede steun uit voor strengere maatregelen tegen bedrijven die seksueel beeldmateriaal met minderjarigen tonen, zoals hogere boetes en regelgeving die online platforms verplicht om dergelijk materiaal actief te voorkomen en te bestrijden.

Identificatieplicht

De publieke en politieke aandacht richt zich momenteel vooral op leeftijdsverificatie en identificatieplicht bij grote pornografische websites. Deze identificatieplicht roept bij volwassenen zorgen op rondom privacy en digitale autonomie. Daarnaast laat dit onderzoek echter zien dat een groot deel van de jongeren in aanraking komt met gewelddadige porno via chatapps als WhatsApp en Telegram. Experts onderstreepten deze bevindingen. Volgens experts is het belangrijk om aandacht te hebben voor de rol van chatapps in de verspreiding van materiaal, omdat dit een belangrijk onderdeel vormt van hoe jongeren met pornografie in aanraking komen. Volwassenen en jongvolwassenen geven in de vragenlijsten aan dat zij denken dat maatregelen zoals een identificatieplicht niet effectief gaan zijn. Jongeren zullen dan nog steeds in aanmerking komen met gewelddadige porno, namelijk door het doorsturen van materiaal of het veranderen van de VPN-verbinding. Het

gevolg van deze identificatieplicht kan zijn dat het jongeren naar gevaarlijke, ongecontroleerde plekken drijft, omdat het jongeren misschien alleen maar nieuwsgieriger maakt naar porno.

Voorlichting en educatie

Jongvolwassenen en volwassenen benoemen beide het belang van voorlichting. Voorlichting over porno zou zowel op school als thuis plaats moeten vinden, waarbij ouders en onderwijs gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. Voorlichting zou zich moeten richten op het begeleiden bij het kijken van passende porno en het bespreekbaar maken. Volwassenen geven aan dat zij vinden dat jongeren moeten leren reflecteren op wat zij zien. Experts onderschrijven dit tijdens de focusgroep. Zij benadrukken dat porno een rol kan spelen in een gezonde seksuele ontwikkeling, bijvoorbeeld bij het verkennen van seksuele identiteit. Een verbod op porno wordt door de experts als onwenselijk beschouwd, omdat het open gesprekken bemoeilijkt. Tegelijkertijd is er zorg over de grote hoeveelheid schadelijk materiaal online, dat niet bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling. Voorlichting moet jongeren helpen om schadelijke inhoud te herkennen en kritisch te benaderen, en ook om passend materiaal beter te kunnen vinden. Toegankelijke en passende voorlichting en educatie zou afgestemd kunnen worden op de behoeften, belevingswereld en (achtergrond)kenmerken van de jongeren.

Passend materiaal aanbieden

Idealiter zouden jongeren, volgens jongvolwassenen, volwassenen en experts, toegang hebben tot pornografisch materiaal dat aansluit bij hun belevingswereld en dat op een positieve manier bijdraagt aan hun seksuele ontwikkeling. Denk aan ethische porno, waarin wederzijdse instemming, respect en realistische weergaven van seks centraal staan. In de praktijk blijkt dit echter lastig: ethische porno zit op dit moment vaak achter een betaalmuur en jongeren zijn meestal niet bereid om hiervoor te betalen.

1 Inleiding

Jongeren groeien op in een digitale wereld zonder duidelijke grenzen, waarin expliciete en geweldadige porno slechts enkele klikken verwijderd is. Uit onderzoek van *Stop it Now* (2024) blijkt dat gebruikers – ongeacht of zij zoeken op 'teens', een extreme categorie, zoals 'brutal' of een controle categorie, zoals 'milf' – binnen vier clicks vanaf pornowebsites kunnen uitkomen bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Dat laat zien hoe snel en gemakkelijke jongeren kunnen doorsurfen van legaal materiaal naar content dat schadelijk of zelfs strafbaar is.

Er bestaan groeiende zorgen dat jongeren tegenwoordig makkelijk in aanraking kunnen komen met pornografisch materiaal, waaronder geweldadige en extreme vormen. Deze zorgen komen regelmatig terug in de media. Zo geeft hulporganisatie Fier aan dat er signalen zijn dat jongeren op steeds jongere leeftijd in aanraking met pornografie en extreme content (NRC, 2025). Daarnaast worden Nederlandse kinderen soms slachtoffer van seksueel misbruik en geweld via online-groepen, zoals de zogenoemde nihilistisch geweldadige extremistische groepen (Com-groepen) op versleutelde platforms als Discord en Telegram (Bakker et al., 2025).

Overheden zetten in toenemende mate stappen om burgers – en in het bijzonder jongeren – te beschermen tegen schadelijke vormen van online pornografie en deepfakes (Dankerlui, 2025; Rensen, 2025). Zo werkt Denemarken aan wetgeving die burgers auteursrecht geeft op hun eigen gezicht en stem, zodat zij platforms kunnen verplichten om deepfakes te verwijderen (Rensen, 2025). "Ook in de Nederlandse politiek leeft het onderwerp: de ChristenUnie en NSC pleiten voor strengere controle. Hun motie om leeftijdsverificatie op pornowebsites verplicht te stellen is inmiddels aangenomen door de Tweede Kamer (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2024). Op Europees niveau test de Europese Commissie een leeftijdsverificatie-app om minderjarigen van pornosites te weren.

Toch zijn er twijfels over de effectiviteit van dergelijke technologische oplossingen, bijvoorbeeld dat jongeren vaak manieren vinden om blokkades te omzeilen en zo toegang krijgen tot illegale circuits (Dankerlui, 2025; De Argumentenfabriek, 2025). Deskundigen benadrukken daarom het belang van goede voorlichting, open gesprekken en een gecoördineerde aanpak. Technologische maatregelen alleen zijn onvoldoende om jongeren te beschermen tegen de schadelijke kanten van online pornografie en misbruik (Dankerlui, 2025; Oost, 2025).

Hoewel de toegankelijkheid van expliciete en geweldadige pornografie voor jongeren evident is, ontbreekt het nog aan voldoende inzicht in de gevolgen hiervan. Zo is nog onvoldoende bekend hoe vaak jongeren daadwerkelijk in aanraking komen met geweldadig en illegaal pornografisch materiaal, wat de impact hiervan is op hun (seksuele) ontwikkeling, en of er specifieke ontwikkelpaden te onderscheiden zijn. Daarnaast is er weinig inzicht in hoe de samenleving als geheel denkt over pornografie en de rol die het speelt in de opvoeding, beeldvorming en sociale normen. Deze kennis is belangrijk om effectief beleid te kunnen ontwikkelen dat jongeren beschermt en ondersteunt in hun ontwikkeling.

1.1. Centrale vragen en opbouw van het rapport

In opdracht van Defence for Children Nederland – een organisatie die zich inzet voor het beschermen van kinderen – hebben wij in dit onderzoek antwoord gegeven op de volgende centrale vragen:

1. Wat valt onder geweldadige pornografie?
2. In hoeverre komen jongeren in contact met verschillende vormen van porno?
3. Hoe ervaren jongeren het zien van verschillende vormen van porno?
4. Wat is de publieke opinie ten aanzien van de toegang tot verschillende vormen van porno?
5. Welke effectieve maatregelen zijn er om te voorkomen dat jongeren geweldadige porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen tegenkomen?

Deze vragen zijn beantwoord door middel van verschillende onderzoeksmethoden: een beknopt literatuuronderzoek waarin met behulp van Nederlandse en internationale literatuur in kaart is gebracht wat de definitie van (geweldadige) porno is, in hoeverre jongeren hier toegang toe hebben en wat de mogelijke gevolgen van het kijken zijn; een vragenlijstonderzoek onder jongvolwassenen, waarmee is gekeken in hoeverre en waar jongeren in aanraking komen met verschillende vormen van porno en hoe zij dit ervaren; een vragenlijstonderzoek onder een algemene groep volwassenen, waarmee de publieke opinie over de toegang tot verschillende vormen van porno in kaart is gebracht; en een focusgroep met experts, waarin is gereflecteerd op de resultaten en is gesproken over maatregelen in beleid, preventie of voorlichting om te voorkomen dat jongeren geweldadige porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen tegenkomen.

In hoofdstuk 2 staan de uitkomsten van het literatuuronderzoek beschreven, waarin kennislacunes worden vastgesteld. In hoofdstuk 3 is een beknopte methodologische verantwoording van het onderzoek gegeven, waaronder informatie over de deelnemers van de vragenlijsten. De resultaten van de vragenlijsten en de focusgroep zijn te vinden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 beschrijven we aanbevelingen voor vervolgonderzoek en beperkingen van het huidige onderzoek. Een uitgebreide uitleg van de methode is te vinden in bijlage 1.

1.2. Definities en gevoeligheid van het onderwerp

In dit onderzoek verstaan we onder porno^[1]: beeldmateriaal van intieme poses of seksuele handelingen zoals vaginale of anale seks, orale seks of masturbatie, dat tot doel heeft seksuele opwindning op te wekken. Porno is consensueel (Braun-Courville & Rojas, 2009; Maas et al., 2025; Peter & Valkenburg, 2009; Tsitsika et al., 2009). Dit betekent dat materiaal met kinderen per definitie geen porno kan zijn, omdat hier nooit consent is en het altijd om seksueel misbruik gaat (Greijer & Doek, 2016). Ook ander beeldmateriaal kan zonder toestemming van betrokkenen zijn gemaakt en verspreid, zoals video's of foto's die stiekem zijn opgenomen, beelden die zonder instemming gedeeld worden (zoals wraakporno) of situaties waarin mensen onder druk zijn gezet om mee te werken. Dit betekent dat dit materiaal ook geen porno is, omdat er geen consent is. In dergelijke gevallen is er geen sprake van vrijwillige deelname en is het feitelijk seksueel misbruik. Het is daarom onjuist om dergelijk materiaal als porno te bestempelen.

Op basis van het literatuuronderzoek (hoofdstuk 2) is besloten om in het onderzoek onderscheid te maken naar verschillende vormen van porno, namelijk pornografie in het algemeen, gewelddadige pornografie, seksueel beeldmateriaal van minderjarigen (kindermisbruik) en seksueel beeldmateriaal met volwassenen die expres minderjarig lijken (seksualisering van minderjarigen). De definities van deze categorieën worden toegelicht in het kader.

In dit rapport hanteren we de term 'porno' als overkoepelende aanduiding voor verschillende vormen van seksueel getint materiaal, waaronder ook gewelddadig materiaal. We realiseren ons verder dat bepaalde categorieën die in de literatuur worden aangeduid als 'gewelddadige porno', zoals 'gebaseerd op misbruik' en 'dwang en uitbuiting' (zie kader hieronder) feitelijk geen pornografie zijn. Het is immers niet consensueel: er is geen sprake van vrijwillige deelname of geïnformeerde toestemming. Deze terminologische keuze is niet zonder spanning: het gebruik van het woord 'porno' voor materiaal dat berust op misbruik kan bijdragen aan normalisering, verwarring of ontkenning van de ernst. Toch kiezen we er in dit rapport voor om deze term te gebruiken, omdat dit aansluit bij gangbare definities in de literatuur, de gebruikte termen in de vragenlijsten, het taalgebruik van respondenten en de leesbaarheid van het rapport. Door deze reflectie expliciet te maken, willen we recht doen aan de complexiteit van het onderwerp en benadrukken dat het hier gaat om ernstige vormen van grensoverschrijdend gedrag.

1 Wij hanteren in dit rapport bewust de term 'porno', omdat deze aansluit bij de belevingswereld van mensen. Bovendien is in veel van de citaten van jongvolwassenen en volwassenen 'porno' gebruikt in plaats van 'pornografie'. Waar 'porno' staat in dit rapport, kan ook 'pornografie' worden gelezen.

Gehanteerde definities van verschillende vormen van porno in de vragenlijsten

Pornografie: foto's of video's van intieme poses en/of seksuele handelingen (zoals vaginale of anale penetratie, orale seks (bijvoorbeeld beffen of pijpen) of masturbatie) met de bedoeling om seksuele opwindning te creëren.

Gewelddadige pornografie: Dit zijn beelden die de volgende seksuele activiteiten laten zien:

1. Bepaalde genres die geweld laten zien, bijvoorbeeld genres als BDSM, hardcore of rough seks.
2. Tussen *familieleden*, namelijk incest (zoals (stief)zusjes; (stief)vader; (stief)dochter; oom/tante) (dat staat vaak in de titel)
3. *Verbale agressie*: (zoals schelden, beledigen of kleineren, bijvoorbeeld "loser", "idiot", "bitch", "hoer", "slet", "eikel" of "klootzak"), fysieke agressie (zoals slaan, wurgen, haren trekken, schoppen, gebruik van bondage of een wapen gebruiken) en fysieke aanranding;
4. *Gebaseerd op misbruik* (zonder toestemming delen van seksuele beelden of video's, bijvoorbeeld als wraakporno of in de vorm van verstopte camera's of uitgelekte beelden);
5. *Dwang en uitbuiting* (situaties waarin mensen seksuele handelingen ondergaan zonder toestemming, bijvoorbeeld in de vorm van aanranding, zoals iemand die dronken of bewusteloos is).

Seksueel beeldmateriaal met minderjarigen: Porno waarbij een kind betrokken is bij seksuele handelingen of waarbij je de seksuele delen van een kind kan zien. In de meest bekende vorm gaat dit via foto's en video's.

Seksualisering van minderjarigen: Sommige jongeren zien porno waarin acteurs minderjarig lijken. Bijvoorbeeld door kleding, make-up, styling of gedrag. Of het zijn animaties van jong uitziende mensen. Dit heet seksualisering van minderjarigen.

2 Literatuurverkenning: definities en ontwikkelingen in het pornokijkgedrag van jongeren

In dit hoofdstuk wordt belicht hoe pornografie door de opkomst van het internet en sociale media steeds toegankelijker is geworden. Deze platforms hebben niet alleen de toegang tot porno vergemakkelijkt, maar ook bijgedragen aan de normalisatie van de verspreiding. Via het internet en sociale media komen jongeren in het huidige sociale tijdperk steeds vaker, zowel bewust als onbewust, in aanraking met diverse vormen van porno. Pornografie kan ook gewelddadige beelden en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen bevatten.

Aan de hand van bestaande literatuur is in onderstaand stuk beschreven wat de gevolgen van het bekijken van pornografie voor jongeren kunnen zijn, met bijzondere aandacht voor de impact van gewelddadige beelden. Het gaat hierbij om een eerste beknopte literatuurverkenning. Dit betekent dat dit geen volledig literatuuronderzoek is.

2.1. Porno is toegankelijker geworden

In dit onderzoek verstaan we onder porno: beeldmateriaal van intieme poses of seksuele handelingen zoals vaginale of anale seks, orale seks of masturbatie, dat tot doel heeft seksuele opwinding op te wekken (Braun-Courville & Rojas, 2009; Maas et al., 2025; Peter & Valkenburg, 2009; Tsitsika et al., 2009). Deze inhoud wordt vaak bekeken op websites.

In de afgelopen drie decennia is het kijken van pornografie gebruikelijker geworden (Rothman, 2021). Het internet heeft een cruciale rol gespeeld in deze normalisering, doordat het gemakkelijk toegang biedt tot het ontdekken, consumeren, creëren en verspreiden van seksueel expliciete inhoud. Pornografie is vaak gratis en sites zijn net zo eenvoudig toegankelijk als andere (sociale) mediaplatformen. Naast traditionele websites lijken sociale mediaplatformen een steeds grotere rol te spelen in de verspreiding van pornografische inhoud, vooral onder jongeren: in het Verenigd Koninkrijk heeft 41% van de kinderen voor het eerst pornografie gezien op Twitter, gevolgd door

specifieke pornosites (37%), Instagram (33%) en Snapchat (32%) (De Souza, 2023). Deze cijfers laten zien dat jongeren steeds vaker via sociale media in aanraking komen met expliciete inhoud. Dit kan wijzen op een verschuiving in de platforms waar pornografie wordt aangetroffen, eerder dan op een toename in toegankelijkheid op zich, want ook vóór de opkomst van sociale media was pornografie al relatief eenvoudig online te vinden.

2.2. Veel jongeren kijken wel eens porno

Wereldwijd blijkt dat een groot deel van de jongeren op enig moment pornografie heeft bekeken. Zo blijkt uit onderzoek uit de Verenigde Staten dat 75% van de jongens en 70% van de meisjes tussen de 13 en 17 jaar 'ooit wel eens – intentioneel of niet – porno heeft gezien' (Robb & Mann, 2022). Hiervan geeft ongeveer 44% aan dat dit intentioneel was, waarbij dit bij 52% van de jongens intentioneel was en bij 36% van de meisjes. De gemiddelde leeftijd van de eerste kennismaking met pornografie in dit onderzoek was in deze studie 12 jaar (Robb & Mann, 2022).

Ook in Nederland kijken veel jongeren weleens naar pornografie (De Graaf et al., 2024). In de leeftijdscategorie 13 tot 15 jaar is dit bij jongens veel gebruikelijker dan bij meisjes: 65% van de jongens en 22% van de meisjes geeft aan in de afgelopen 6 maanden minstens één keer porno te hebben gekeken. Naarmate jongeren ouder worden, stijgt ook het aantal jongeren dat porno kijkt. In de oudste leeftijdsgroep (24-22 jaar) had 96% van de jongens en 75% van de meisjes minstens 1 keer porno gekeken in de afgelopen 6 maanden. Als er gekeken wordt naar dagelijks, wekelijks of maandelijks porno kijken, zien we ook dat het percentage bij jongens significant hoger ligt dan bij meisjes (De Graaf et al., 2024).

De cijfers rondom het aantal jongeren dat porno kijkt kunnen verschillen per onderzoek. Deze verschillen hangen vaak samen met factoren als gender, seksuele oriëntatie en migratieachtergrond (Peter & Valkenburg, 2016). Zo kijken jongens gemiddeld vaker en jonger naar pornografie dan meisjes (De Graaf et al., 2024), en zijn er aanwijzingen dat LHBTQ+-jongeren vaker op zoek gaan naar pornografie als bron van herkenning of informatie over hun eigen seksuele identiteit (Böthe et al., 2019).

Hoewel veel jongeren weleens pornografie kijken, roept dit niet bij iedereen dezelfde gevoelens op. Sommige jongeren ervaren nieuwsgierigheid, seksuele opwinding of zoeken bewust naar informatie over seks en relaties. Tegelijkertijd kunnen anderen gevoelens van schaamte, verwarring of ongemak ervaren, zeker wanneer ze jong zijn of onbedoeld met expliciete beelden in aanraking komen. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer het materiaal niet overeenkomt met hun eigen ervaringen of waarden,

of wanneer er geen ruimte is om hierover te praten met ouders, docenten of leeftijdsgenoten. De context waarin jongeren pornografie tegenkomen speelt een belangrijke rol in hoe zij deze ervaringen interpreteren en verwerken (Robb & Mann, 2022)..

2.3. Porno kijken kan positieve gevolgen hebben voor jongeren

Het kijken van porno kan positieve gevolgen hebben voor jongeren. Het kan bijdragen aan educatie, verkenning van de identiteit, communicatie over seks, bijdragen aan bevrediging en plezier en het vormen van seksuele normen en verwachtingen. Deze aspecten lichten wij nader toe.

2.3.1. Educatieve waarden

Pornografie speelt voor veel jongeren een rol in hun seksuele ontwikkeling. Ongeveer de helft van de jongeren vindt dat je ervan leert wat je moet doen tijdens de seks (De Graaf et al., 2024)), en 45% van de tieners ziet pornografie als een bron van helpende informatie over seks (Robb & Mann, 2022). 79% van hen geeft aan te leren hoe je seks moet hebben en kennis op te doen over het menselijk lichaam en de anatomie daarvan. Daarnaast noemen jongeren dat porno hen helpt ontdekken tot welk type partners ze zich aangetrokken voelen, welk seksueel gedrag ze willen proberen en wat prettig zou kunnen zijn voor henzelf en hun sekspartner. Dit lerende aspect is vooral van belang in omgevingen waar seksuele voorlichting beperkt is (Behun & Owens, 2020).

Sommige jongeren zoeken daarnaast bewust aanvullende informatie op via educatieve websites zoals SENSE.info, waarbij jongeren die vaker naar porno kijken vaker voorlichting over seksualiteit opzoeken (Tsitsika et al., 2009). Voor deze jongeren draagt pornografie bij aan een beter begrip van hun verlangens en voorkeuren. Tegelijkertijd vinden nagenoeg alle jongeren dat echte seks 'soms/altijd' heel anders is dan seks in porno (De Graaf et al., 2024). Daarnaast geeft een derde van de jongeren aan 'soms/altijd' na te doen wat ze zien in porno. Tegelijkertijd wordt pornografie door veel jongeren beschouwd als de belangrijkste informatiebron over seksueel gedrag, waarbij sommigen het zelfs zien als een realistische weergave van seks (Wright, Paul & Herbenick, 2021; Wright & Štulhofer, 2019).

2.3.2. Verkenning van identiteit

Tijdens de adolescentie zijn jongeren actief bezig met het ontwikkelen van hun seksuele identiteit en het ontdekken van wat bij hen past. Voor sommige jongeren biedt pornografie een veilige ruimte om hun seksuele identiteit en voorkeuren te verkennen (Tsaliki, 2011). Dit kan hen helpen zich meer zelfverzekerd te voelen over hun eigen seksualiteit en keuzes. In sommige gevallen kan het zien van pornografie bijdragen aan het verminderen van stigma rondom bepaalde seksuele

voorkeuren of gedragingen, waardoor jongeren zich meer geaccepteerd voelen met hun eigen seksualiteit (Behun & Owens, 2020).

2.3.3. Verhoogde communicatie over seks

Voor veel jongeren vormt pornografie een eerste bron van informatie over seks, en het kijken ervan kan leiden tot meer gesprekken over seksualiteit met leeftijdsgenoten, partners en soms ook ouders (Tsaliki, 2011). Door deze openheid kunnen taboes afnemen en wordt het makkelijker om seksuele thema's bespreekbaar te maken. Tegelijkertijd blijft het onderwerp pornografie omgeven door schaamte en stilte, waardoor jongeren niet altijd de ruimte voelen om hun ervaringen of vragen te delen. Dit belemmert open communicatie, vooral in sociale of culturele contexten waarin seksualiteit lastig bespreekbaar is (Tholander et al., 2022; Gesser-Edelsburg & Arabia, 2018; Dawson et al., 2024).

Wanneer er thuis weinig ruimte is voor gesprekken over seks, gaan jongeren vaak zelf op zoek naar informatie. Zo blijkt uit *In gesprek over seksualiteit* (De Wildt et al., 2021) dat Nederlandse jongeren met een Eritrese of Ethiopische migratieachtergrond regelmatig internet en pornografie gebruiken om hun kennis over seksualiteit te vergroten. Hoewel deze bronnen niet altijd betrouwbaar zijn, bieden ze jongeren wel een manier om woorden en ideeën te vinden waarmee ze later gesprekken kunnen voeren.

Om jongeren beter te ondersteunen, is het belangrijk dat ook ouders en scholen actief bijdragen aan een open dialoog over seksualiteit. Door het onderwerp bespreekbaar te maken en betrouwbare informatie aan te bieden, kunnen zij jongeren helpen om hun seksualiteit te begrijpen en er op een gezonde manier over te communiceren.

2.3.4. Bevrediging en plezier

Seksualiteit draait voor jongeren niet alleen om risico's of grenzen, maar ook om positieve ervaringen zoals plezier, verlangen en nieuwsgierigheid. Het erkennen van deze positieve dimensies is belangrijk voor een gezonde seksuele ontwikkeling. Hoewel er relatief weinig onderzoek is gedaan naar seksuele bevrediging in relatie tot pornografie, weten we dat jongeren pornografie actief benaderen als een manier om seksueel plezier te ontdekken. Tsaliki (2011) beschrijft hoe jongeren online seksuele inhoud verkennen en stelt dat pornografie niet uitsluitend vanuit risico's moet worden bekeken. Volgens haar kan het zien van pornografisch materiaal bijdragen aan nieuwsgierigheid, seksuele ontwikkeling en uiteindelijk aan tevredenheid over de eigen seksualiteit.

2.3.5. Normen en verwachtingen

Het bekijken van pornografie kan jongeren helpen bij het vormen van hun seksuele normen en verwachtingen (Tsaliki, 2011). Pornografie kan zo bijdragen aan hun seksuele ontwikkeling en het begrijpen van dynamiek binnen relaties. Tegelijkertijd bestaat er een taboe op het bespreken van pornografie, waardoor jongeren mogelijk niet de nodige context of begeleiding krijgen om deze normen kritisch te evalueren. Veel pornografie laat een eenzijdig beeld van seksualiteit zien, met weinig aandacht voor emotionele intimiteit, wederzijdse verlangens of communicatie. Wanneer jongeren deze beelden zien als een blauwdruk voor echte seksuele interacties, kan dat leiden tot onrealistische verwachtingen, druk om te presteren of onzekerheid over het eigen lichaam of gedrag. Op de lange termijn kan dit het vermogen ondermijnen om gezonde, gelijkwaardige en bevredigende seksuele relaties aan te gaan (Behun & Owens, 2020).

2.4. Porno kijken kan ook negatieve gevolgen hebben voor jongeren

Er zijn daarnaast signalen dat het bekijken van porno – vooral wanneer dit sterk afwijkt van realistische seksuele interacties – mogelijk gepaard gaat met negatieve gevolgen. Denk hierbij aan risico's voor de mentale gezondheid, een verhoogde kans op seksueel risicodrag, en verbanden met seksuele agressie en seksueel geweld.

2.4.1. Mentale gezondheidsproblemen

Er lijken verbanden te bestaan tussen pornografie en verschillende gedrags- en psychische gezondheidsproblemen bij jongeren. Incidenteel gebruik wordt meestal niet in verband gebracht met negatieve gevolgen, maar frequent gebruik hangt vaker samen met gedragsproblemen en sociale maladaptatie (Tsitsika et al., 2009). Ook zijn er aanwijzingen dat jongeren die vaker pornografie bekijken, vaker alcohol drinken en zich bezighouden met binge drinking, met name jonge vrouwen (Carroll et al., 2008; Tapert et al., 2001). Hoewel er geen direct causaal verband is vastgesteld, wijzen deze bevindingen op een mogelijke samenhang.

Daarnaast komt pornografiegebruik in sommige gevallen voor in combinatie met psychische klachten, zoals depressieve symptomen en verhoogde stressniveaus. Dit is vooral waargenomen bij jonge mannen (Levin, Lillis & Hayes, 2012; Svedin, Åkerman & Priebe, 2011; Tylka, 2015). Deze bevindingen benadrukken het belang van context en begeleiding bij het omgaan met pornografie in de adolescentie.

2.4.2. Seksueel risicogedrag

Er zijn uiteenlopende verbanden gevonden tussen het kijken van pornografie en seksueel gedrag onder jongeren. Zo hangt frequente blootstelling in sommige gevallen samen met een eerdere start van seksuele activiteit (Morgan, 2011), een groter aantal seksuele partners (Morgan, 2011; Carroll et al., 2008), en vaker onbeschermd seks bij jongens (Luder et al., 2011). Ook lijkt er een verband te zijn tussen het kijken van pornografie met losse seksuele contacten (Van Oosten, Peter, & Vandenbosch, 2017) en sexting (Van Ouytsel, Ponnet & Walrave, 2014). Deze gedragingen hoeven niet risicovol of negatief te zijn; een vroege seksuele ervaring of sexting kan ook plaatsvinden binnen veilige, vrijwillige en gelijkwaardige relaties. Risico's ontstaan met name wanneer jongeren onvoldoende geïnformeerd zijn over grenzen, wederzijdse instemming of bescherming tegen soa's en ongewenste zwangerschap.

Tegelijkertijd tonen studies aan dat er geen eenduidig verband bestaat tussen pornografie en seksueel risicogedrag (Luder et al., 2011; Peter & Valkenburg, 2011). Peter en Valkenburg (2016) benadrukken dat de effecten van pornografie op seksueel gedrag sterk kunnen verschillen per individu en afhankelijk zijn van factoren zoals persoonlijke kwetsbaarheid, sociale omgeving en culturele normen.

2.4.3. Seksuele agressie en seksueel geweld

Blootstelling aan pornografie op zichzelf blijkt niet direct te leiden tot een verhoogde kans op seksueel agressief gedrag bij jongeren (Ybarre, 2011). Pas wanneer jongeren specifiek gewelddadige pornografie bekeken, was er een duidelijke toename in seksueel agressief gedrag met daarbij een verhoogde kans op het plegen van seksuele geweldpleging en -intimidatie (Brown & L'Engle, 2009). Deze associaties zijn sterker voor jongens met een voorgeschiedenis van gewelddadig gedrag, wat mogelijk suggereert dat de consumptie van gewelddadige pornografie kan bijdragen aan het ontwikkelen van gewelddadige scripts en attitudes die seksualiteit en agressie normaliseren (Ybarra et al. 2011; Malamuth et al. 2000).

2.5. Ook gewelddadige pornografie is toegankelijker geworden

Onderzoek naar pornografie en seksueel agressief gedrag toont dus aan dat er vooral een toename is van seksueel agressief gedrag bij het kijken naar gewelddadige porno. Net zoals niet-gewelddadige pornografie is gewelddadige pornografie anno 2025 toegankelijker dan ooit (Rothman, 2021).

Er zijn verschillende onderzoeken naar de hoeveelheid geweld in pornografie. Zo blijkt uit onderzoek van Fritz et al. (2020) dat 45% van de geanalyseerde pornoscenes fysieke agressie te

zien was. Deze fysieke agressie is in bijna alle gevallen (97%) gericht op vrouwen. Deze vrouwen geven daar vooral een neutrale of positieve reactie op en zelden een negatieve reactie. Bij fysieke agressie gaat het over slaan, wurgen, haren trekken, knijpen, schoppen en het gebruik van bondage of een wapen (Fritz et al., 2020). Ander onderzoek laat vergelijkbare cijfers zien: van de 400 geanalyseerde filmpjes bevatte 37,2% geweld tegen vrouwen, terwijl slechts 2,8% geweld tegen mannen liet zien (Klaassen, 2020). Ook hier waren de reacties van vrouwen op het geweld doorgaans neutraal of positief. Wanneer specifiek werd gekeken naar de handeling van slaan, reageerde 57,4% van de vrouwen neutraal, 38% positief, 1,9% gemengd en slechts 2,8% negatief.

Er zijn maar weinig onderzoekers die verbale agressie in pornografie hebben gedefinieerd of onderzocht. Onderzoek dat zich wel op verbale agressie richt, definiëren dit onder meer als schelden, beledigen of kleineren (Bridges et al., 2010). Verbale agressie in online pornografie komt met slechts 10% aanzienlijk minder voor dan fysieke agressie (Fritz et al., 2020).

Vera-Gray et al. (2021) onderzochten ruim 130.000 titels van pornografisch materiaal om in kaart te brengen hoe vaak seksuele geweldshandelingen voorkomen. Daarbij maakten ze gebruik van de definitie van seksueel geweld zoals geformuleerd door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Op basis daarvan brachten ze vier brede categorieën van seksueel geweld in beeld die binnen porno regelmatig voorkomen:

- 1. Seksuele activiteiten tussen familieleden:** Dit omvat handelingen die vallen onder de definitie van incest (zoals (stief)zusjes; (stief)vader; (stief)dochter; oom/tante), wat als onwettig wordt beschouwd. Ongeveer de helft van de geanalyseerde titels (Vera-Gray et al., 2021) beschreef seksuele handeling tussen familieleden.
- 2. Agressie en fysieke aanranding:** Deze categorie omvat fysieke agressie (zoals slaan, wurgen, haren trekken, schoppen, gebruik van bondage of een wapen gebruiken), agressieve taal en seksualiserende uitdrukkingen tijdens pornografische scènes (zoals schelden, beledigen of kleineren, bijvoorbeeld "loser", "idiot", "bitch", "hoer", "slet", "eikel" of "klootzak").
- 3. Beeld gebaseerd op seksueel misbruik:** Dit omvat het niet-consensueel delen van seksuele beelden of videos, vaak bekend als wraakporno of in de vorm van verstopte camera's of uitgelekte beelden.
- 4. Dwang en uitbuiting:** Dit betreft situaties waarin individuen seksuele handelingen ondergaan zonder vrije en weloverwogen toestemming, bijvoorbeeld in de vorm van aanranding, verkrachting, seks met dieren, of met iemand die dronken of bewusteloos is.

De categorie agressie en fysieke aanranding omvat onder andere slaan, wurgen en bondage. Deze vormen van geweld kunnen ook onderdeel zijn van BDSM (een afkorting van Bondage and Discipline (BD), Dominance and Submission (DS) en Sadism and Masochism (SM)). Kenmerkend voor BDSM is echter dat de handelingen per definitie plaatsvinden met wederzijdse instemming (Moser, 2023). Doordat de handelingen en hun uitkomsten sterk kunnen lijken op elkaar, kan het soms voor een kijker moeilijk zijn om vast te stellen of er sprake is van consensuele BDSM of van niet-consensuele gewelddadige pornografie (Moser, 2023). Consensuele BDSM is echter wezenlijk anders dan niet-consensuele gewelddadige pornografie doordat er sprake is van consent. seksuele contacten (Van Oosten, Peter, & Vandenbosch, 2017)

Veel jongeren komen content tegen die ze als verontrustend beschouwen: 52% procent van de Amerikaanse tienerkijkers van pornografie zei dat ze pornografie met geweld hebben gezien (Robb & Mann, 2022). Er blijkt een verband tussen de frequentie van porno kijken en de blootstelling aan gewelddadige inhoud in porno. Van de tieners die aangaven drie of meer dagen in de afgelopen week bewust porno te hebben gekeken, had 80% ooit beelden gezien van verkrachting, wurging of pijn tijdens seks. Onder tieners die ooit bewust porno hadden gekeken, maar dit niet in de week voor de enquête hadden gedaan, lag dit percentage op 48% (Robb & Mann, 2022).

2.6. Gewelddadige porno kijken kan negatieve gevolgen hebben voor jongeren

Naast de gevolgen van pornografie, is er onderzoek gedaan naar gevolgen van specifiek kijken naar gewelddadige porno. Eerder bespraken we dat het kijken van gewelddadige pornografie kan leiden tot een toename in seksueel agressief gedrag bij jongeren met daarbij een verhoogde kans op het plegen van seksuele geweldpleging en intimidatie (Ybarre et al., 2011). Daarnaast beschouwen jongeren die gewelddadige porno kijken, gewelddadige handelingen tijdens seks vaker als normaal of acceptabel in vergelijking met alle jongeren (Robb & Mann, 2022). Jongeren die gewelddadige porno hebben gezien lijken anders te denken over bepaald seksueel gedrag dan jongeren die niet keken naar dit type pornografie. Jongeren die gewelddadige pornografie hebben gezien, lijken eerder geneigd te veronderstellen dat agressieve handelingen zoals slaan of het vastpakken van de keel tijdens seks als plezierig, normaal of veilig worden ervaren. Robb en Mann (2022) concluderen dat pornografie een rol kan spelen in de normalisering van bepaalde overtuigingen over seksualiteit en geweld. Hoewel niet met zekerheid kan worden vastgesteld of tieners met deze overtuigingen bewust gewelddadige porno opzoeken, suggereert hun onderzoek dat herhaalde blootstelling aan dergelijke inhoud kan bijdragen aan het accepteren en internaliseren

van gewelddadige seksuele normen. Echter, het gaat hierbij om één cross-sectioneel onderzoek, waardoor de resultaten met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

2.7. Ook seksueel beeldmateriaal van minderjarigen is toegankelijker geworden

Naast dat gewelddadige pornografie eenvoudig toegankelijk is, blijkt dat gebruikers via openbare pornografische sites ook terecht kunnen komen bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. In de meest basale vorm verwijst seksueel beeldmateriaal van minderjarigen naar elke weergave van een kind dat betrokken is bij seksuele handelingen of de weergave (voor seksuele doeleinden) van de seksuele delen van een kind (ICMEC, 2018). Jesrani et al. (2014) beschrijft dat de term 'seksueel kindermisbruik' doorgaans een situatie beschrijft waarin een kind betrokken is bij seksuele activiteiten met een volwassene (of een ouder/volwassener kind) die verantwoordelijkheid, vertrouwen of macht over het kind heeft. In de meest bekende vorm verwijst dit naar materiaal bestaande uit foto's en video's. Het materiaal kan echter ook bestaan uit schilderijen, cartoons, verhalen en audiobestanden. De term omvat seksueel misbruikmateriaal dat door de dader kan worden bewaard voor persoonlijk gebruik of met anderen kan worden gedeeld.

Het zoeken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen is de laatste jaren steeds makkelijker geworden voor de gebruiker door de openbare toegang tot het internet, de mogelijkheid tot anonimiteit en het gebrek aan juiste digitale bescherming. Daarnaast is er meer seksueel beeldmateriaal van minderjarigen beschikbaar dan ooit tevoren. Uit onderzoek van Stop it Now (2024) blijkt dat men – ongeacht of zij zoeken op 'teens', een extreme categorie, zoals 'brutal' of een controle categorie, zoals 'milf' - binnen vier clicks van pornowebsites terecht kan komen bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen.

De hoeveelheid seksueel beeldmateriaal van minderjarigen dat wordt gerapporteerd is de afgelopen decennia enorm gestegen. In 1999 ontving de CyberTipline van het International Centre for Missing and Exploited Children (NCMEC) 9.673 meldingen. In 2021 was dit aantal gestegen tot meer dan 29 miljoen meldingen, waarvan 99% betrekking had op seksueel beeldmateriaal van minderjarigen (Brown, 2022). De Internet Watch Foundation (IWF) ontdekte vorig jaar een recordaantal van 291.273 gevallen van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen of verwijzingen daarnaar (Internet Watch Foundation, 2025). In 2021 verwijderde Google meer dan 1,1 miljoen links uit haar zoekmachine die werden verdacht van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, en rapporteerde bijna 6,7 miljoen items seksueel beeldmateriaal van minderjarigen aan NCMEC.

In 2019 verwerkte INHOPE^[2] 183.788 meldingen van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen, een aantal dat sinds 2017 meer dan verdubbeld is. In 2019 lag in 90% van de gevallen de leeftijd van de slachtoffers tussen de 3 en 13 jaar oud. Van de slachtoffers in de door INHOPE ontvangen meldingen was 91% meisje en 7% jongen. Analyse van de International Child Sexual Exploitation Image Database wees uit dat de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers 11 jaar was (Quayle et al., 2018).

2.8. Onbedoeld en bewust zoeken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen

Uit onderzoek naar mensen die op het Dark Web^[3] kijken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen kwam naar voren dat de meerderheid (70%) van de ruim 8.000 respondenten hiermee voor het eerst in aanraking kwam toen ze jonger waren dan 18 jaar (40% jonger dan 13 jaar), en ongeveer de helft zegt dat ze de inhoud per ongeluk tegenkwamen (Insoll et al., 2021). In een grootschalig onderzoek onder 30.000 internetgebruikers naar de online verspreiding van seksueel geweld tegen kinderen gaf 77% van de respondenten aan ooit op het web seksueel beeldmateriaal van minderjarigen te zijn tegengekomen of links ernaar te hebben gezien, ongeacht of ze hier actief naar zochten. De meerderheid van de jongeren geeft aan dat ze seksueel beeldmateriaal van minderjarigen zijn tegengekomen op een pornowebsite of via sociale media (Insoll et al., 2024). Een voorbeeld hiervan is een zoekopdracht naar 'girlsunder18' op Pornhub, 's werelds grootste pornoplatform met maandelijks meer dan 3,5 miljard bezoekers, die meer dan 100.000 video's opleverde (Kristof, 2020).

2 INHOPE – International Association of Internet Hotlines: INHOPE is een wereldwijd netwerk van meldpunten dat zich richt op het bestrijden van online kindermisbruikmateriaal. Ze ondersteunen en coördineren meldpunten in meer dan 45 landen, waarbij ze samenwerken met wetshandhavingsinstanties en technologiebedrijven om illegale content snel te identificeren en te verwijderen. <https://www.inhope.org/>

3 Het Dark web is een verborgen deel van het internet dat niet toegankelijk is via reguliere zoekmachines zoals Google. Het maakt deel uit van het bredere deep web, dat bestaat uit niet-geïndexeerde websites, zoals je e-mailinbox of online bankomgeving. Hoewel het ook gebruikt wordt voor legitieme doeleinden zoals anonieme communicatie, is het Dark web berucht vanwege de aanwezigheid van illegale activiteiten, waaronder de handel in kindermisbruikmateriaal

Sommige gebruikers stuiten bij toeval op dergelijk materiaal, maar anderen zoeken er actief naar via pornowebsites. Uit data van Pornhub blijkt dat er daadwerkelijk gezocht wordt naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Het platform gebruikte een door de Internet Watch Foundation (IWF) ontwikkelde chatbox met 28.000 zoektermen, en alleen al in het Verenigd Koninkrijk werden in één maand tijd 175.000 van deze termen ingevoerd (Grant, 2022).

Er kan sprake zijn van escalatie in het kijkgedrag, waarbij het kijkgedrag steeds extremer wordt. Dit proces kan worden veroorzaakt door desensitisatie, waarbij iemand gewend raakt aan reguliere volwassenpornografie en op zoek gaat naar steeds extremere inhoud. In sommige gevallen kan deze zoektocht leiden tot het bekijken van illegaal materiaal, zoals seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Dit kan beschreven worden als een geleidelijke verschuiving waarbij gebruikers, in hun streven naar verhoogde stimulatie, grenzen overschrijden die ze eerder misschien niet zouden hebben gepasseerd (Quayle & Taylor, 2003). Deze escalatie is niet alleen het gevolg van individuele factoren, maar wordt ook beïnvloed door de toegankelijkheid van dergelijk materiaal op het internet en de anonimiteit die online platforms bieden (Schell et al., 2007). Deze combinatie van desensitisatie en gemakkelijke toegang kan bijdragen aan problematisch internetgebruik.

2.9. Gevolgen van kijken naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen op jongeren zijn onbekend

In de bestaande literatuur ligt de nadruk bij seksueel beeldmateriaal van minderjarigen vooral op de slachtoffers: de psychologische, emotionele en sociale impact van het misbruik is uitgebreid onderzocht. Over de effecten op de personen die dit materiaal bekijken, met name jongeren, is nog weinig bekend. De korte- en langetermijneffecten voor deze groep zijn grotendeels onduidelijk, wat leidt tot een incompleet beeld van de bredere impact van pornografisch materiaal met kindermisbruik.

Wel kunnen we vaststellen dat jongeren op uiteenlopende manieren in aanraking kunnen komen met expliciete of gewelddadige pornografie, waaronder materiaal met elementen van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Hoe zij hiermee in contact komen, hoe zij dit verwerken, en hoe hun kijkgedrag zich over tijd ontwikkelt (bijvoorbeeld via gewenning of escalatie) is onvoldoende onderzocht. Deze kennislacunes benadrukken de relevantie van het huidige onderzoek waarin dit in Nederland beter in kaart wordt gebracht.

3 Beknopte methodologische verantwoording

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie onderzoeksmethoden om de onderzoeksvragen te beantwoorden, namelijk een literatuurstudie (hoofdstuk 2), vragenlijsten en een focusgroep. In het voorgaande hoofdstuk is een overzicht gegeven van de bestaande literatuur over het pornografiekgedrag van jongeren en de mogelijke impact daarvan op hun ontwikkeling. Daarbij zijn ook diverse kennislacunes aan het licht gekomen, zoals in hoeverre jongeren met verschillende vormen van porno (zoals toegelicht in paragraaf 1.2, hanteren we de term 'verschillende vormen van porno', hoewel sommige – zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting – niet binnen de gangbare definitie passen) in aanraking komen, wat de redenen zijn hiernaar te kijken, en wat voor een (ervaren) invloed het kijken van de verschillende vormen van porno heeft. De publieke opinie ten aanzien van verschillende vormen van porno was ook enigszins onbekend. Deze kennislacunes en publieke opinie zijn het uitgangspunt voor het huidige onderzoek.

In dit hoofdstuk wordt eerst beknopt uiteengezet hoe dit onderzoek is opgezet, welke methoden zijn toegepast, en op welke wijze de dataverzameling en analyse hebben plaatsgevonden. Deze methodologische verantwoording biedt de noodzakelijke context voor het interpreteren van de onderzoeksresultaten die in hoofdstuk 4 worden gepresenteerd.

In paragraaf 3.1 staat een korte beschrijving van vragenlijsten die onder jongvolwassenen en volwassenen zijn uitgezet om de kennislacunes te beantwoorden. In paragraaf 3.2 staat een beknopte beschrijving van de focusgroep waarin met experts de resultaten zijn gedeeld en is ingegaan op effectieve maatregelen om jongeren te beschermen tegen blootstelling aan gewelddadige porno. De deelnemers van de vragenlijsten staan beschreven in paragraaf 3.3. Een uitgebreidere beschrijving van de onderzoeksmethoden en analyses is te vinden in bijlage 1.

3.1. Vragenlijsten onder jongvolwassenen en een algemene groep volwassenen

Onder een groep jongvolwassenen (18 t/m 27 jaar) en onder een algemene groep volwassenen (18 jaar en ouder) is een vragenlijst uitgezet via Kieskompas. In de vragenlijst voor jongvolwassenen is onder andere in kaart gebracht hoe oud deelnemers waren toen zij voor het eerst per ongeluk en expres verschillende vormen van porno zagen, hoe vaak en waarom zij naar de verschillende vormen van porno kijken, en hoe het kijken van porno hen heeft beïnvloed. In de vragenlijst onder een algemene groep volwassenen is geïnventariseerd hoe men denkt over de toegang tot pornografie voor jongeren, het aandeel gewelddadige pornografie, de seksualisering van minderjarigen en de toegang tot seksueel beeldmateriaal met minderjarigen.

Door in de statistische analyses de antwoorden te wegen op basis van achtergrondkenmerken, geven de resultaten een goed beeld van de ervaringen van jongvolwassenen en de mening van volwassenen in Nederland. De open antwoorden in de vragenlijsten zijn per vraag geanalyseerd op hoofdthema's en inzichten. In deze rapportage zijn spelfouten uit de quotes gehaald.

Bij het formuleren van de vragen in de vragenlijsten is uitgebreid gekeken of het ethisch verantwoord was bepaalde vragen te stellen. Deze afweging is gebaseerd op inzichten en afwegingen uit vergelijkbaar onderzoek. Aanvullend is ook gesproken met een andere interne en een externe onderzoeker die eerder bij dergelijk onderzoek betrokken waren. Daarnaast heeft overleg plaatsgevonden met Defence for Children, inclusief hun juridische afdeling. In sommige vragen zijn voorbeelden afgezwakt of zijn negatieve voorbeelden weggelaten om te voorkomen dat deelnemers negatieve gevoelens overhielden aan het invullen van de vragenlijst. Aan het begin van de vragenlijsten zijn de definities van de verschillende vormen van porno gegeven. Daarnaast konden deelnemers bij elke vraag waar een van de termen werd gebruikt via een tooltip zien wat met de vorm van porno werd bedoeld. In het kader in paragraaf 1.2 staat wat als definitie van de verschillende vormen van porno is gegeven in de vragenlijsten.

Vanwege het gevoelige onderwerp is aan beide vragenlijsten een hulpwijzer toegevoegd. Aan zowel het begin van de vragenlijsten als aan het einde stond bij welke professionele organisaties deelnemers terecht konden wanneer de vragenlijsten bijvoorbeeld nare herinneringen oproepen of deelnemers schrokken van bepaalde woorden. Een voorbeeld van de hulpwijzer is te vinden in bijlage 1.

3.2. Focusgroep met experts

Na het literatuuronderzoek en de analyse van de resultaten uit de vragenlijsten werd een verdiepende focusgroep georganiseerd om deze bevindingen te duiden en te contextualiseren. Het doel van focusgroep was om de resultaten te toetsen aan de praktijkkennis en perspectieven van diverse experts, en om te reflecteren op mogelijke implicaties voor beleid en praktijk. De opbouw van de focusgroep zag er als volgt uit:

- Presentatie bevindingen vragenlijst jongvolwassenen
- Reflectie bevindingen vragenlijst jongvolwassenen
- Maatschappelijk en ethische aspecten (onder andere verbinding tussen online gedrag en offline seksueel gedrag, passend materiaal voor een gezonde seksuele ontwikkeling)
- Presentatie bevindingen vragenlijst volwassenen
- Reflectie bevindingen vragenlijst volwassenen
- Beleid en praktijk (onder andere effectieve maatregelen, verantwoordelijkheden)

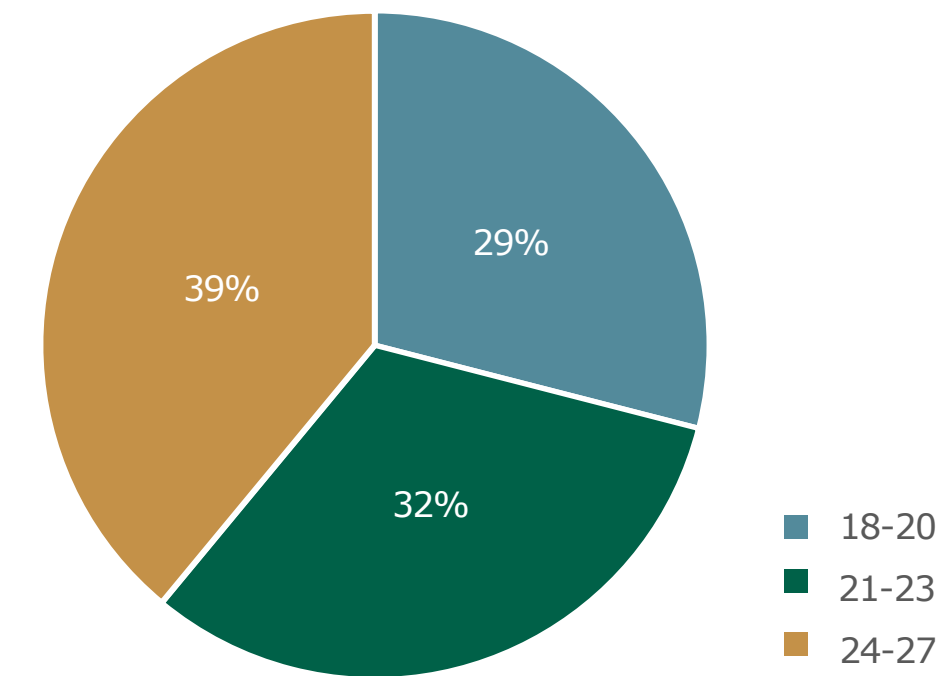
Aan de focusgroep namen vijf experts met uiteenlopende professionele achtergronden deel (bijlage 1), die op verschillende manieren betrokken zijn bij het thema (gewelddadige) pornografie. De focusgroep is opgenomen (met toestemming van de deelnemers) en naderhand geanalyseerd op hoofdthema's en inzichten.

3.3. Deelnemers aan de vragenlijsten

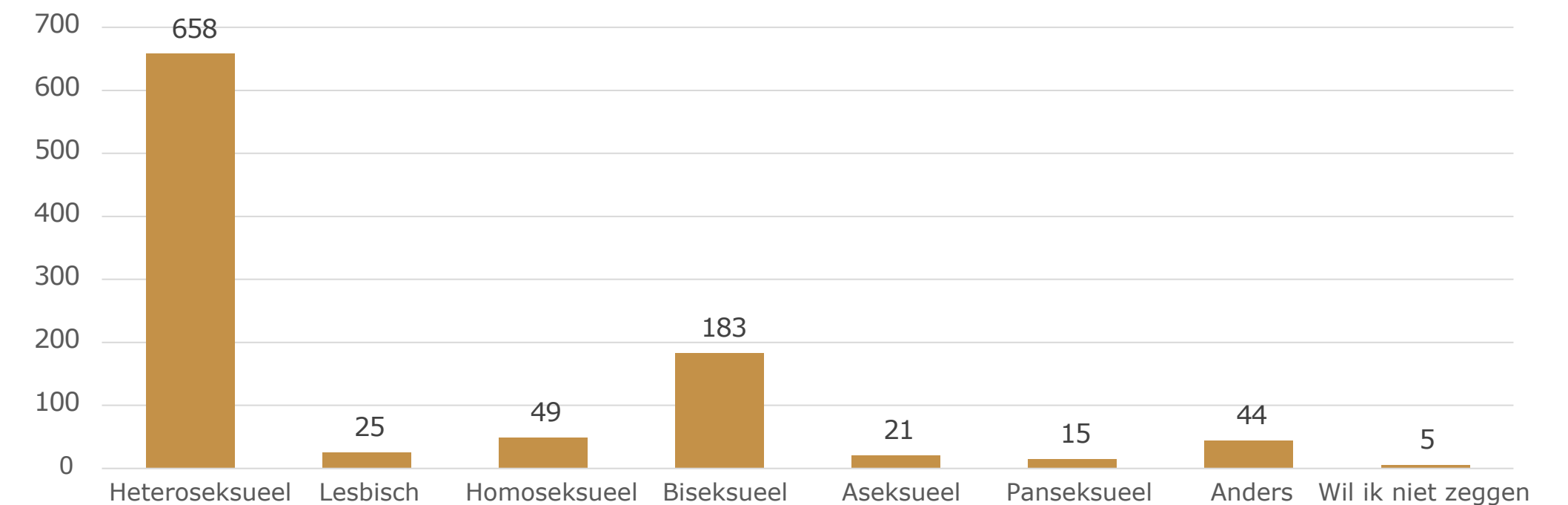
3.3.1. Jongvolwassenen

In totaal hebben 1004 jongvolwassenen tussen de 18 tot en met 27 jaar de vragenlijst ingevuld over hun ervaringen met verschillende vormen van porno. De gemiddelde leeftijd van de jongvolwassenen was 22,59 jaar (SD = 2,76; figuur 3.1). De meerderheid van de deelnemende jongvolwassenen was man (man: 59,1%; vrouw: 38,8%; anders: 2,0%) en de meeste deelnemers hadden geen migratieachtergrond (78,9%; migratieachtergrond binnen EU: 8,4%; migratieachtergrond buiten EU: 12,8%). Veruit de grootste groep deelnemende jongvolwassenen was heteroseksueel (65,8%; figuur 3.2). Daarnaast was ook een grote groep biseksueel (18,3%). De grootste groep deelnemende jongvolwassenen was middel-opgeleid (45,6%; praktisch-opgeleid: 15,8%; theoretisch-opgeleid: 38,6%). In figuur 3.3 staat op welke partij de jongvolwassenen bij de vorige verkiezingen hebben gestemd. Veel deelnemende jongvolwassenen mochten ten tijde van de vorige verkiezingen nog niet stemmen omdat zij te jong waren, waardoor een relatief groot deel van de jongvolwassenen toen niet heeft gestemd.

Figuur 3.1. Leeftijden van de deelnemende jongvolwassenen.

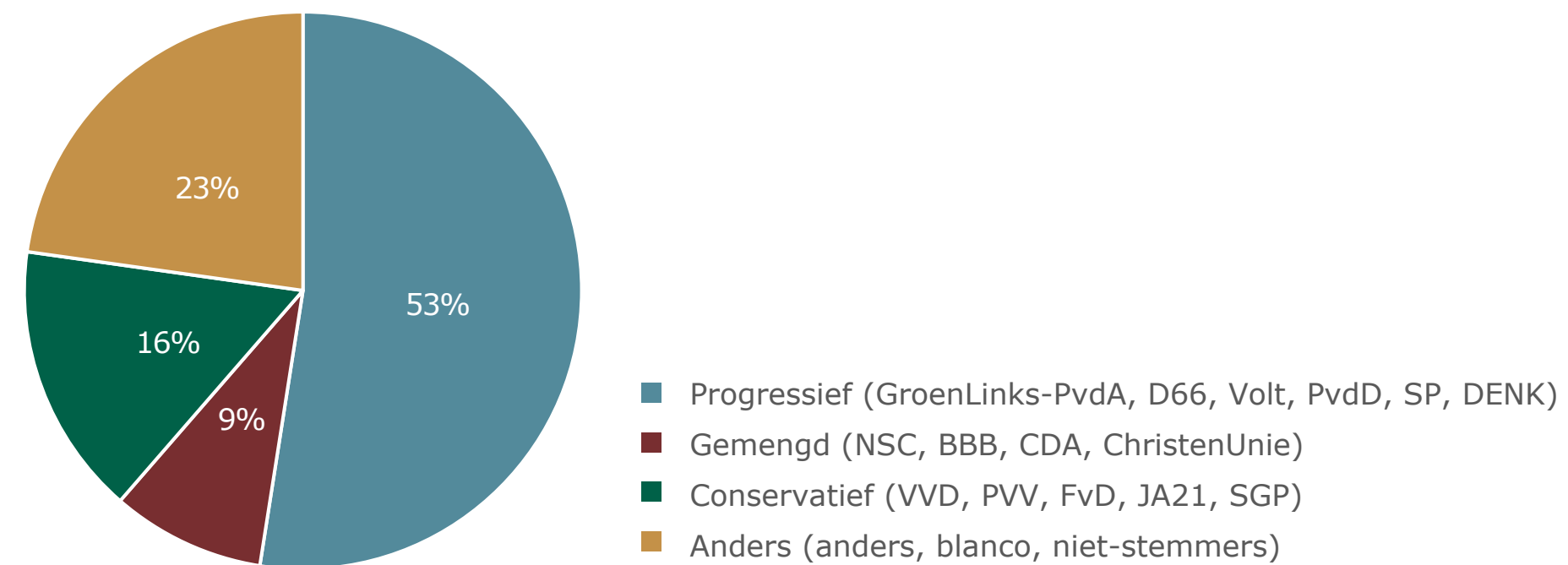

Figuur 3.2. Seksuele geaardheid van de deelnemende jongvolwassenen.

*In de groep 'Anders' zitten bijvoorbeeld jongvolwassenen die het nog niet zeker weten of jongvolwassenen die zich niet tot één groep scharen.

Figuur 3.3. Politieke partij waar bij vorige verkiezingen op is gestemd.

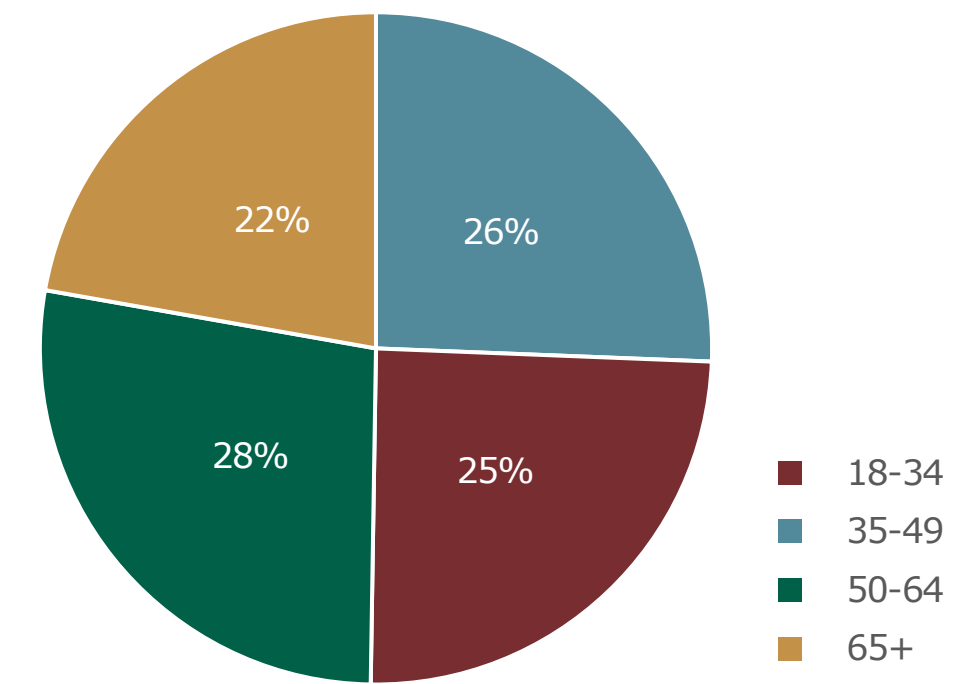

3.3.2. Algemene groep volwassenen

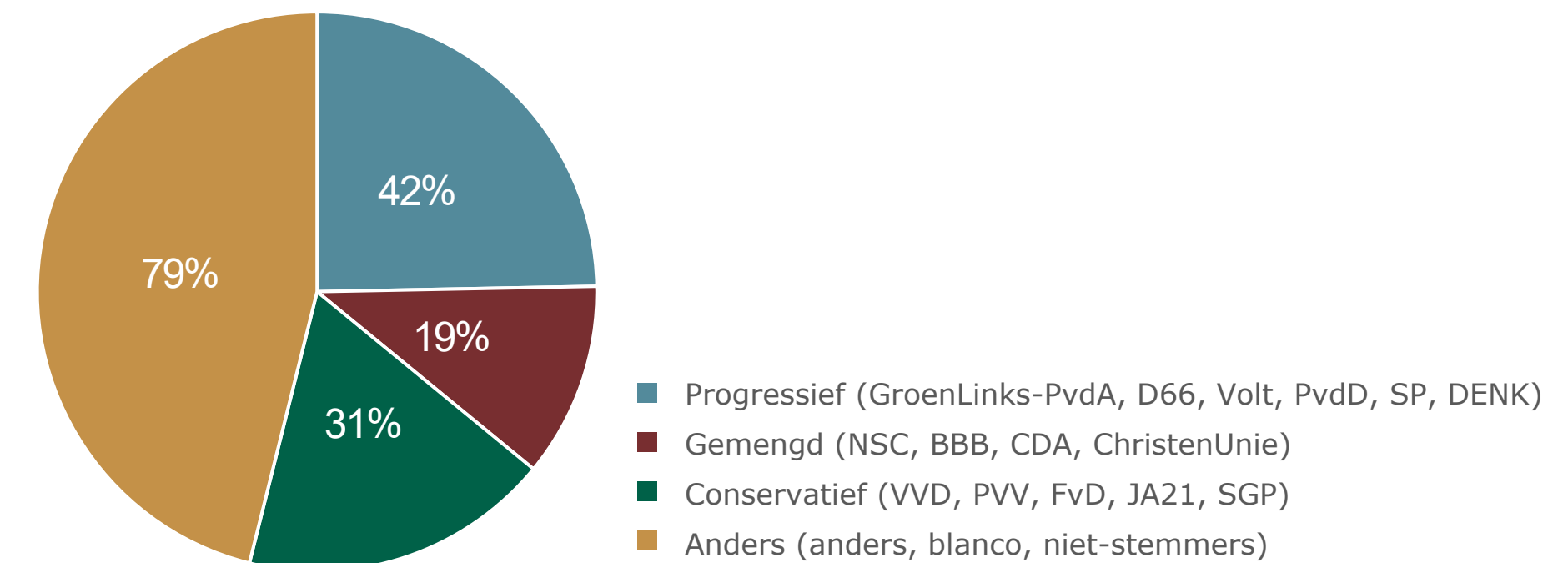
De vragenlijst over de opinie met betrekking tot porno en eventuele maatregelen die genomen moeten worden, is ingevuld door 2.109 volwassenen uit de algemene populatie. Volwassenen in de leeftijd van 18 jaar en ouder zijn hiervoor benaderd.

De gemiddelde leeftijd van de deelnemende volwassenen aan deze vragenlijst was 49,35 jaar (SD = 17,25; figuur 3.4). Er hebben iets meer vrouwen dan mannen meegedaan (53,6% en 46,4% resp.). Het opleidingsniveau was gelijk verdeeld over praktisch en theoretisch geschoold (50,8% en 49,2% resp.). De meerderheid van de deelnemers had geen migratieachtergrond (80,5%). In figuur 3.5 is te zien hoe de volwassenen bij de vorige verkiezingen hebben gestemd.

Figuur 3.4. Leeftijden van de deelnemende volwassenen.

Figuur 3.5. Politieke partij waar bij vorige verkiezingen op is gestemd.

4 Resultaten van de vragenlijsten over de ervaringen met porno en duiding en oplossingsrichtingen door experts

In dit hoofdstuk gaan we in op de resultaten van het onderzoek. In paragraaf 4.1 staat beschreven op welke leeftijd jongeren voor het eerst in aanraking komen met verschillende vormen van porno, hoe vaak en hoeveel zij porno kijken en hoe zij in aanraking komen met porno. De ervaringen met het zien van verschillende vormen van porno staan beschreven in paragraaf 4.2, zoals de redenen van het kijken van porno, of voorkeuren zijn veranderd, welke gevoelens het kijken van porno oproept, of iemand weleens geschrokken is van porno en of iemand een melding heeft gedaan van porno. In paragraaf 4.3 beschrijven we de publieke opinie ten aanzien van porno, waarbij we ingaan op de opinie over onbeperkte toegang tot porno, het aandeel gewelddadige porno, de seksualisering van minderjarigen en de verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden. Tot slot gaan we in paragraaf 4.4 in de duiding van de resultaten door experts en oplossingsrichtingen. We spreken in dit hoofdstuk opnieuw van 'verschillende vormen van porno', ondanks dat bepaalde categorieën (zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting) feitelijk geen porno zijn (zie paragraaf 1.2).

Waarschuwing: in dit hoofdstuk worden expliciete voorbeelden genoemd van seksueel en gewelddadig materiaal. Dit kan emotionele reacties oproepen. Indien u er met iemand over wilt praten, dan wijzen we u graag op professionele hulp zoals weergegeven in de Hulpwijzer in Bijlage 1.

4.1. Jongeren in contact met verschillende vormen van porno

In deze paragraaf staat op welke leeftijd jongeren voor het eerst in aanraking komen met verschillende vormen van porno, zowel per ongeluk als expres (paragraaf 4.1.1). Ook wordt kort stilgestaan bij kunstmatige intelligentie, zoals deepfakes, in het aanbod van porno. In paragraaf 4.1.2 is de frequentie van het kijken van porno beschreven. De plekken waar jongeren porno zien komen aan bod in paragraaf 4.1.3. Tot slot staat in paragraaf 4.1.4 weergegeven welke aanvullingen de deelnemers in open vragen hebben gegeven over hoe vaak en waar zij porno kijken.

4.1.1. Leeftijd per ongeluk en expres in contact met porno

In figuur 4.1 en 4.2 is te zien op welke leeftijd de deelnemende jongvolwassenen per ongeluk en expres in aanraking kwamen met de verschillende vormen van porno. De meeste jongvolwassenen hebben ten tijde van deelname weleens per ongeluk en/of expres porno bekeken (in totaal:

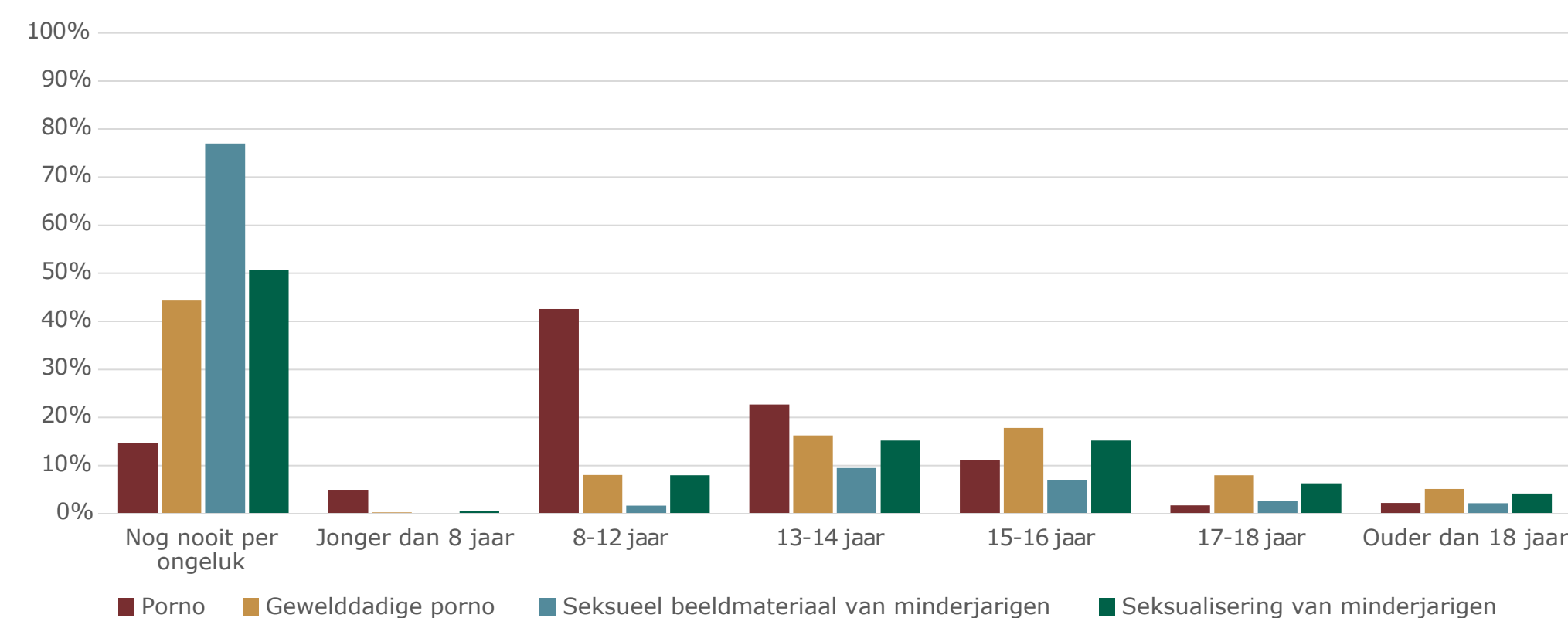
96,0%; per ongeluk: 85,3%; expres: 90,9%). Op 12-jarige leeftijd heeft bijna de helft van de jongeren per ongeluk (47,6%) en bijna een kwart expres (22,7%) porno gezien.

Gewelddadige porno, beeldmateriaal met minderjarigen en seksualisering van minderjarigen in porno hebben de jongvolwassenen gemiddeld genomen op iets latere leeftijd gezien. Ruim twee derde van de jongvolwassenen (68,3%) heeft per ongeluk (55,5%) en/of expres (49,9%) gewelddadige pornografie gezien. Op 14-jarige leeftijd heeft bijna een kwart van de jongeren per ongeluk en ongeveer één op de zes expres naar gewelddadige porno gekeken.

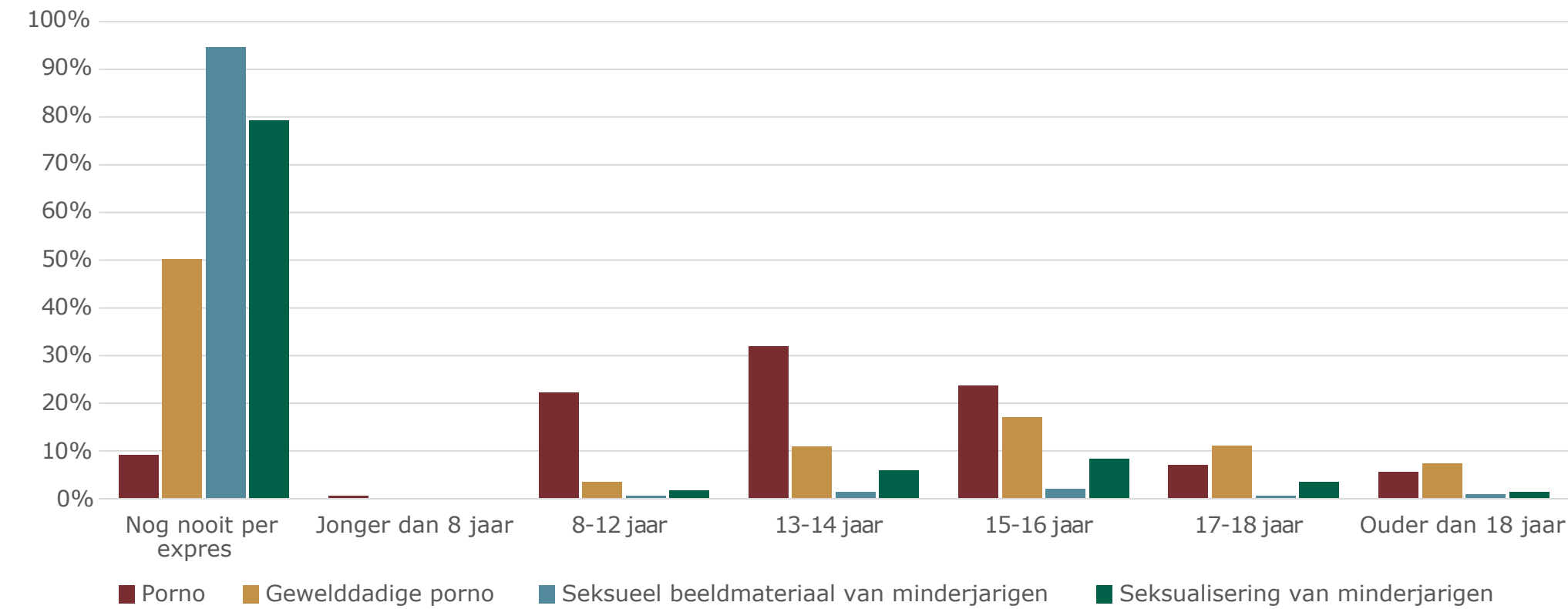
Bij beeldmateriaal met minderjarigen valt op dat bijna een kwart (24,2%) van de deelnemende jongvolwassenen hier mee in aanraking is gekomen. Dit was vaak per ongeluk (23,0%) en slechts een klein deel (5,3%) heeft hier expres naar heeft gekeken. Ongeveer één op de tien was maximaal 14 jaar toen ze hier voor het eerst per ongeluk mee in aanraking kwamen.

Ook naar seksualisering van minderjarigen in porno is veelal per ongeluk gekeken (49,9%). Eén op de vijf jongvolwassenen (20,8%) heeft hier expres naar gekeken. In totaal heeft 53,3% van de jongvolwassenen seksualisering van minderjarigen in porno gezien. Bijna een kwart van de deelnemers (23,7%) was maximaal 14 jaar toen ze dit voor het eerst per ongeluk zagen. Ruim één op de zes (16,0%) van de deelnemers was maximaal 16 jaar toen ze hier expres naar keken.

Figuur 4.1. Leeftijd waarop deelnemers voor het eerst per ongeluk verschillende vormen van porno zagen.

Figuur 4.2. Leeftijd waarop deelnemers voor het eerst expres verschillende vormen van porno zagen.

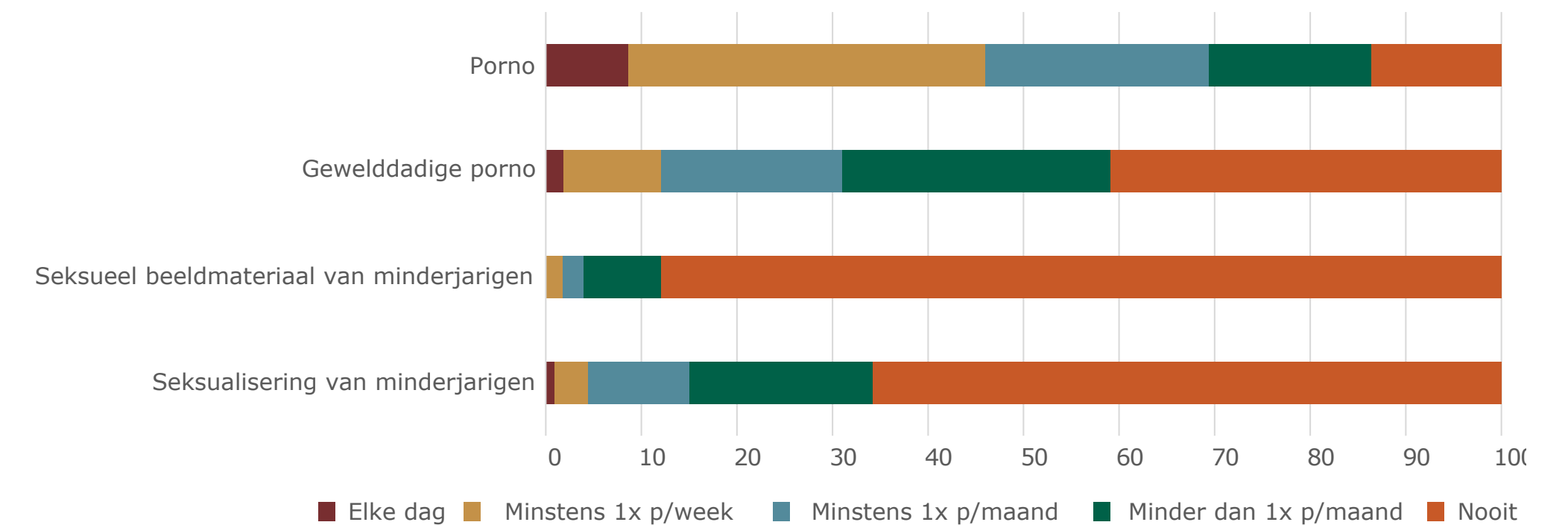
Aanvullend hebben we gekeken naar het kijken naar pornovideo's die niet echt zijn, namelijk porno waarbij kunstmatige intelligentie ingezet is (bijvoorbeeld deepfakes). Hierbij worden bijvoorbeeld gezichten van beroemdheden op lichamen van pornoacteurs geplaatst, waarna deze video's zonder toestemming worden verspreid. Kunstmatige intelligentie kan bijvoorbeeld ook worden gebruikt om mensen er minderjarig uit te laten zien. Eén op de drie deelnemers heeft weleens een porno-video gezien die met kunstmatige intelligentie is gemaakt, zonder toestemming van de persoon die erin voorkwam (24,3% per ongeluk en 8,2% expres).

4.1.2. Frequentie van het kijken naar porno

Wanneer jongvolwassenen naar een bepaalde vorm van porno heeft gekeken, hebben we voor die vorm(en) gevraagd wat de frequentie was waarmee zij de afgelopen 6 maanden naar die vorm(en) van porno hebben gekeken. De frequentie bleek sterk uiteen te lopen voor het soort porno (figuur 4.3). Een grote meerderheid van de jongvolwassenen die ooit naar (reguliere) porno keek (86,4%), keek hier de afgelopen 6 maanden een keer naar. Ongeveer twee derde van alle jongvolwassenen die ooit naar (reguliere) porno keek (69,4%), keek hier de afgelopen 6 maanden minstens één keer per maand naar en bijna de helft (46,0%) minstens één keer per week. Naar gewelddadige pornografie keek ook meer dan de helft van de jongvolwassenen die hier ooit naar keek (59,1%) in de afgelopen 6 maanden, en ongeveer één derde van de totale groep jongvolwassenen die ooit

naar gewelddadige porno keek, keek hier in die periode minstens één keer per maand naar. Van de jongvolwassenen die ooit naar beeldmateriaal van minderjarigen heeft gekeken, keek een klein deel (12,1%) hier afgelopen 6 maanden naar, en enkelen (4,0%) keek hier minstens één keer per maand naar. Seksualisering van minderjarigen in porno werd door ongeveer één derde van de jongvolwassenen die hier ooit naar keken, gekeken in de afgelopen 6 maanden, en een klein deel (15,0%) keek hier minstens één keer per maand naar.

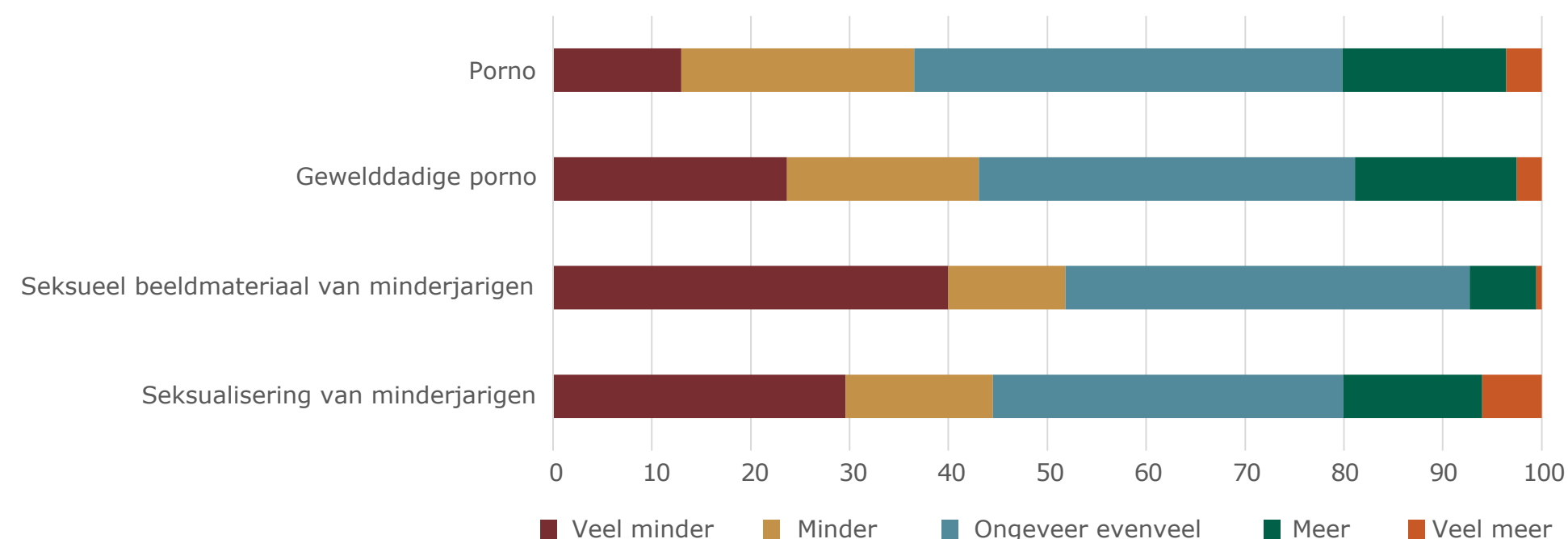
Figuur 4.3. Frequentie van verschillende vormen van porno kijken in de afgelopen 6 maanden.

Jongvolwassenen geven over het algemeen aan dat zij tegenwoordig minder dan of evenveel porno kijken als de afgelopen jaren; in andere woorden, ze kijken over het algemeen minder naar porno naarmate ze ouder worden (figuur 4.4).⁴ Voor elke vorm van porno geldt dat de grootste groep jongvolwassenen ongeveer evenveel de betreffende vorm(en) van porno kijkt als afgelopen jaren. Vooral bij beeldmateriaal van minderjarigen is duidelijk te zien dat jongvolwassenen dit (veel) minder kijken dan eerder. Porno, gewelddadige porno en seksualisering van minderjarigen in porno worden elk door vier op de vijf jongvolwassenen (veel) minder of even vaak bekeken dan eerder in hun leven.

4 Dit zeggen de jongvolwassenen zelf. We hebben geen longitudinale metingen gedaan waarbij we in kaart hebben gebracht hoeveel porno zij eerder en nu keken.

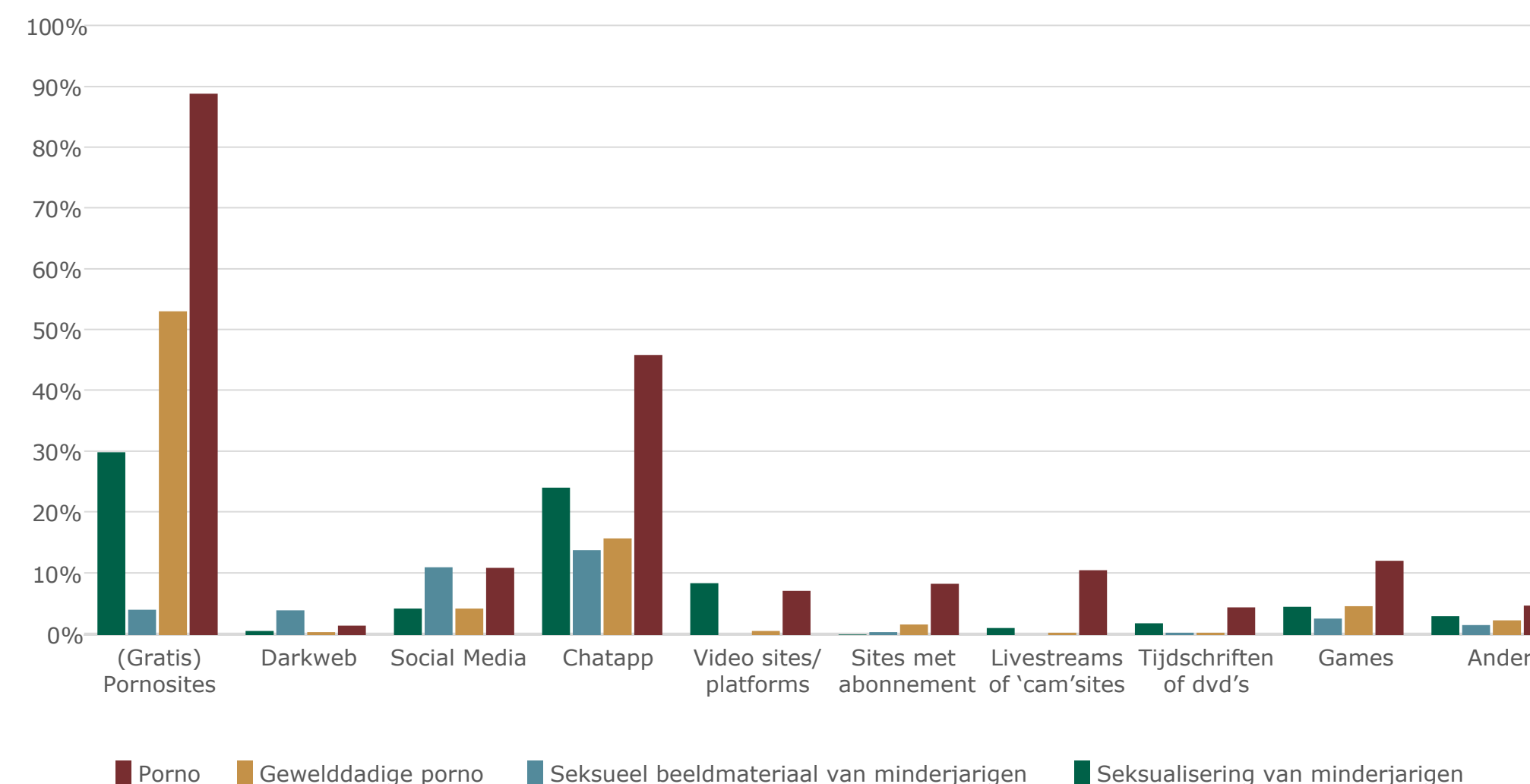
Figuur 4.4. De ontwikkeling van het kijken naar porno.

4.1.3. Plekken waar jongvolwassenen naar porno kijken

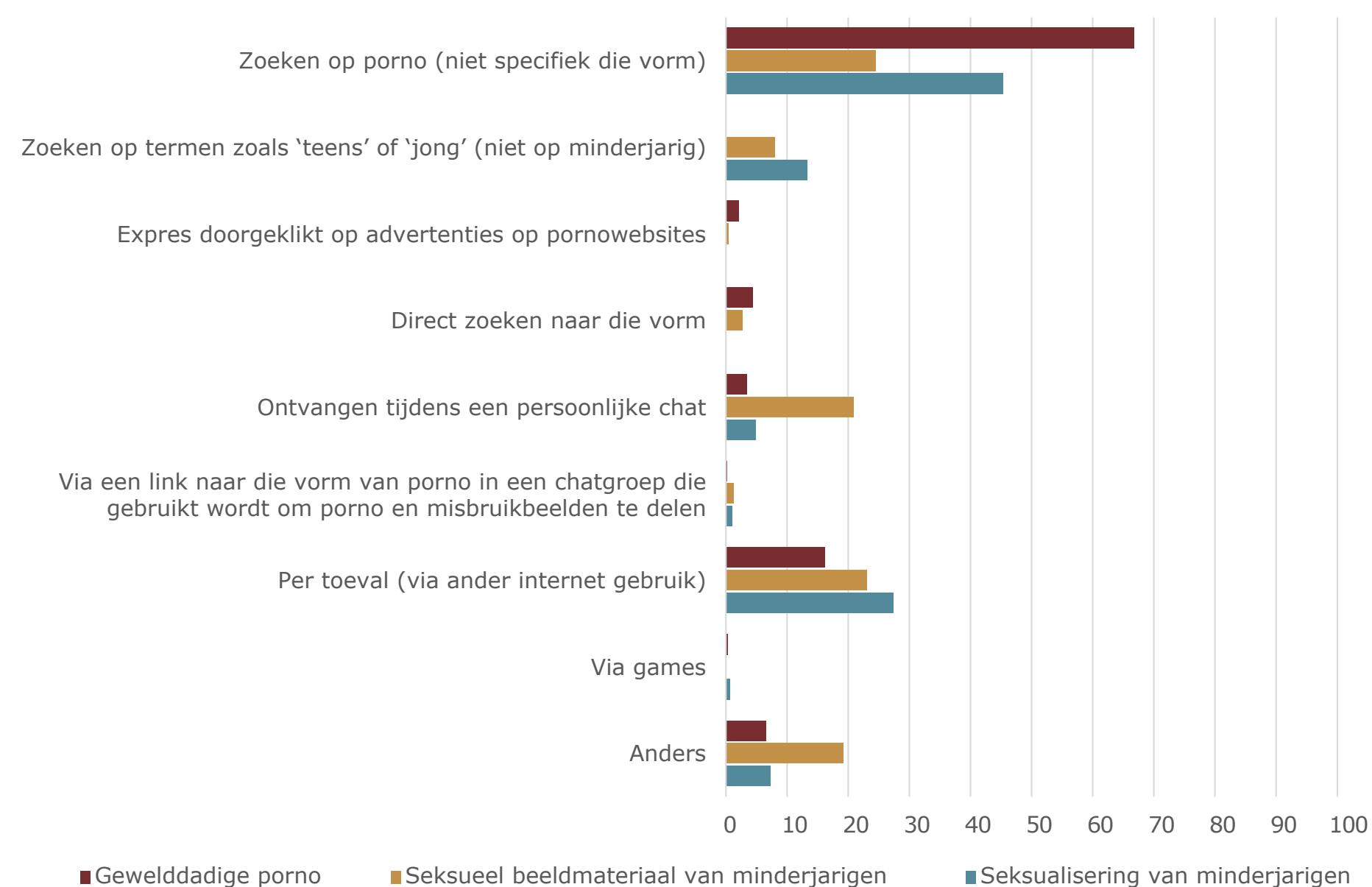
Alle jongvolwassenen die ooit naar een van de vormen van porno hadden gekeken, is gevraagd waar zij die vorm van porno de afgelopen jaren bekeken (figuur 4.5). Hierbij valt op dat de plek waar zij porno hebben gezien, enigszins verschilt per vorm van porno. Porno en gewelddadige porno worden veruit het vaakst gekeken via (gratis) pornowebsites, maar ook veel via chatapps (zoals WhatsApp of Telegram). Daarnaast zijn er vooral bij (reguliere) porno ook veel andere plekken waar jongvolwassenen hiernaar kijken. In de open antwoorden geven jongvolwassenen aan ook porno te lezen (literotica) of naar erotische audioverhalen te luisteren. Seksualisering van minderjarigen in porno wordt ongeveer even vaak gekeken via (gratis) pornowebsites en chatapps, maar ook via video sites (zoals Youtube). Seksueel beeldmateriaal van minderjarigen wordt vooral gekeken via chatapps en social media (zoals Snapchat, Instagram, Tiktok en Reddit). Daarbij moet wel opgemerkt worden dat veel deelnemers die gewelddadige porno, seksueel beeldmateriaal van minderjarigen of seksualisering van minderjarigen in porno hebben gezien, niet hebben aangegeven waar zij dit hebben gezien (40,2%, 72,8% en 52,3% resp.), waar bij (reguliere) porno bijna iedereen hier antwoord op heeft gegeven (5,2% niet). Daarnaast valt op dat de vier verschillende vormen van porno ook geregeld via games zijn gezien.

Figuur 4.5. Plek(ken) waar deelnemers ooit verschillende vormen van porno hebben gezien (percentage deelnemers per plek).

De manier waarop iemand de eerste keer in aanraking kwam met gewelddadige porno, seksueel beeldmateriaal van minderjarigen en seksualisering van minderjarigen verschilt ook per vorm van porno (figuur 4.6). Met gewelddadige porno kwamen deelnemende jongvolwassenen veelal voor het eerst in aanraking door het zoeken op porno, zonder dat zij specifiek op gewelddadige porno zochten. Met seksueel beeldmateriaal van minderjarigen kwamen de deelnemers eveneens in aanraking via het zoeken op porno (niet specifiek beeldmateriaal van minderjarigen), maar ook per toeval (via ander internetgebruik), via een persoonlijke chat, of via een manier die niet binnen de vooraf gedefinieerde antwoordcategorieën viel. Seksualisering van minderjarigen in porno zagen de deelnemers veelal via het zoeken op porno (niet specifiek seksualisering van minderjarigen) of per toeval (via ander internetgebruik). In de open antwoorden bij de categorie 'Anders' gaven jongvolwassenen aan dat ze voor het eerst in aanmerking kwamen met gewelddadige porno, seksueel beeldmateriaal van minderjarigen of seksualisering van minderjarigen doordat iemand anders het aan hen liet zien.

Figuur 4.6. Manier waarop deelnemers voor het eerst in aanraking kwamen met gewelddadige porno, beeldmateriaal van minderjarigen en seksualisering van minderjarigen in porno.

4.1.4. Aanvullingen van jongvolwassenen over hoe vaak en waar zij porno kijken

Op de vraag 'Wil je verder nog iets kwijt over hoe vaak en waar je naar verschillende vormen van porno hebt gekeken?' hebben 196 jongvolwassenen een open antwoord gegeven. Ten eerste omschrijven jongvolwassenen dat het ontwijken van sommige genres ingewikkeld kan zijn, ook al zou je dat willen. Op sites op Pornhub staan vaak voorgestelde video's die gewelddadig kunnen zijn en ook op TikTok worden soms beelden getoond die iemand niet wil zien. Het algoritme blijft dergelijke beelden pushen.

- Er zit een verschil tussen naar bepaalde porno's kijken en ergens langs scrollen. Op Pornhub kom je gewoon van allerlei gewelddadige porno tegen, ook zonder er ooit op te klikken.'

- Seksualisering van minderjarigen is met name op TikTok een groot probleem. Hoe vaak je ook op "niet geïnteresseerd" klikt, het algoritme blijft dit pushen. Ik hoor dit ook regelmatig van anderen.'
- Minderjarigen en geweld zijn niet altijd te vermijden op porno sites. Dat zou ik wel graag zo hebben.'
- Soms klik je bijvoorbeeld op TikTok op een zoekopdracht die voorgesteld wordt in de opmerkingen bij een TikTok, wat een heel normaal woord of normale zin kan zijn, en dan krijg je opeens expliciete videos te zien.'

Daarnaast benoemen veel jongvolwassenen dat zij in hun leven, gedurende de jaren minder porno zijn gaan kijken. Tijdens de puberteit keken ze vaak meerdere keren per dag porno, soms uit verveling, maar ook omdat ze zich emotioneel niet goed voelden. Hoewel het tijdelijk verlichting gaf, werkte het verslavend. Sommigen van hen benoemen vanwege die verslaving helemaal geen porno meer te kijken. Sommigen kijken al 5 jaar geen porno meer.

- In het verleden heb ik geleden aan een pornografie verslaving. Dit is ontstaan om te ontsnappen aan de realiteit, wanneer het leven niet liep zoals verwacht of gehoopt. Gedurende die periode werd het gebruik van pornografie een dagelijks probleem.'
- Naarmate ik ouder ben geworden, ben ik steeds minder porno gaan kijken, tegenwoordig kijk ik het helemaal niet meer. Ik kreeg het idee dat ik er niet echt iets mee opschoot, de "kick" die ik op jongere leeftijd voelde was er niet meer.'

Een andere reden om minder porno te kijken is door het krijgen van een vaste partner of samenwonen.

- Ik heb veel porno gekeken toen ik 16 tot 18 jaar was, vaak in fases, maar ben er sinds mijn 19e vrijwel mee gestopt. Ik heb sinds die tijd (de afgelopen 4 jaar) een vaste relatie, en merk dat ik er geen behoefte meer aan heb.'

4.2. Ervaringen met het zien van verschillende vormen van porno

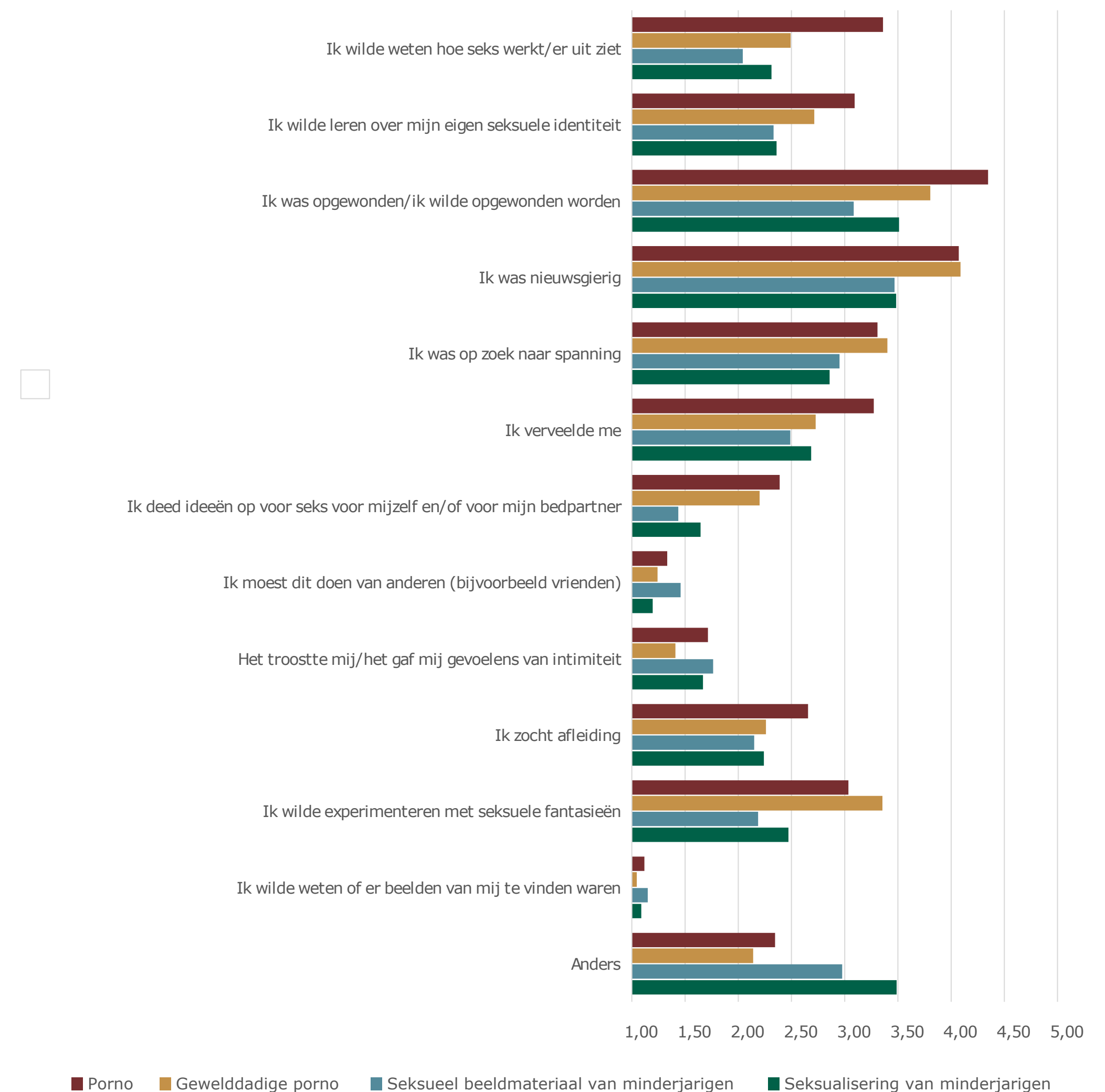
In deze paragraaf komen de ervaringen van de deelnemers aan bod met betrekking tot het zien van de verschillende vormen van porno (zoals in paragraaf 1.2 aangegeven, hanteren we de term 'verschillende vormen van porno', hoewel sommige categorieën – zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting – feitelijk buiten deze definitie vallen). In paragraaf 4.2.1 gaan we in op de redenen om te zoeken naar gewelddadige pornografie, beeldmateriaal van minderjarigen, en seksualisering van minderjarigen, en de motivatie om naar de verschillende vormen van porno te kijken. De ervaren invloed van porno op de (seksuele) verwachtingen en het beeld van mannen en vrouwen in de maatschappij komt aan de orde in paragraaf 4.2.2. In paragraaf 4.2.3 gaan we in op de mate waarin jongvolwassenen voorzichtiger zijn geworden in het kijken en de heftigheid van de beelden die zij zien. De positieve en negatieve gevoelens die de deelnemers krijgen bij het kijken van de verschillende vormen van porno komen aan bod in paragraaf 4.2.4. In paragraaf 4.2.5 gaan we in op porno als verslaving. Tot slot staat in paragraaf 2.4.6 wat jongvolwassenen verder nog kwijt wilden met betrekking tot het onderwerp of dit onderzoek.

4.2.1. Redenen om te zoeken op en te kijken naar verschillende vormen van porno

Aan de jongvolwassenen die **expres** naar gewelddadige porno, beeldmateriaal van minderjarigen en/of seksualisering van minderjarigen in porno hadden gekeken, is gevraagd wat de redenen waren dat ze hier expres naar **op zoek** gingen. Hierbij konden ze meerdere redenen aangeven. De grootste groep deed dit vanwege nieuwsgierigheid (80,8%) of seksuele opwindning (69,3%). Ook deed een deel het voor de spanning (21,4%), afleiding voor stress en slecht voelen (15,3%) of voor de kick (12,2%).

Daarnaast is aan elke jongvolwassene die **per ongeluk of expres** naar een van de vormen van porno heeft gekeken, is gevraagd in welke mate iets een reden was om naar een bepaalde vorm van porno **te kijken**. De motivaties verschillen enigszins per vorm van porno (Figuur 4.7). Zo zijn verschillende redenen van toepassing bij het kijken van (reguliere) porno, waarbij vooral opgewonden zijn/willen worden, nieuwsgierig zijn, willen weten hoe seks werkt, spanning zoeken of uit verveling redenen zijn. In de open antwoorden geven meerdere jongvolwassenen aan porno te kijken om snel een orgasme te kunnen krijgen, waardoor ze daarna minder aan seks denken en kunnen focussen op andere dingen of beter kunnen slapen.

Figuur 4.7. Redenen waarom deelnemers naar porno kijken (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

Gewelddadige porno kijken jongvolwassenen voornamelijk omdat ze nieuwsgierig zijn, opgewonden zijn/willen worden, spanning zoeken of willen experimenteren met seksuele fantasieën. Het kijken van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen wordt voornamelijk gekeken vanuit nieuwsgierigheid, terwijl de seksualisering van minderjarigen wordt gekeken omdat iemand opgewonden was/wilde worden of nieuwsgierig was. In de open antwoorden geven meerdere jongvolwassenen aan naar seksueel beeldmateriaal van minderjarigen of seksualisering van minderjarigen te kijken, omdat ze destijds zelf minderjarig waren en materiaal wilde zien met mensen van de eigen leeftijd. Seksueel beeldmateriaal van mensen van eigen leeftijd wordt als opwindender ervaren, omdat oudere acteurs als minder aantrekkelijk beschreven worden.

Aan het einde van het blok vragen over redenen om naar porno te kijken, is de open vraag 'Wil je verder nog iets kwijt over waarom je naar porno hebt gekeken en hoe je over porno denkt?' gesteld aan jongvolwassenen. Hier hebben 317 jongvolwassenen een open antwoord gegeven. In de open antwoorden zien we een tweedeling qua opvattingen over porno kijken. Aan de ene kant omschrijft een groep jongeren dat porno kijken leuk is, hoewel sommigen ook een keerzijde van porno zien.

- 6 *Porno is iets leuks waar volwassen en wederzijds instemmende mensen van kunnen genieten. Het heeft geen zin om porno te demoniseren. Ja, ik vind dat de grenzen bewaakt moeten worden, maar in essentie is er niets mis mee.'*
- 6 *Porno voelt lekker en vies tegelijk. Porno kijken is "fijn" om makkelijk opgewonden te raken, maar om de een of andere reden voel ik me achteraf altijd lichtelijk schuldig of "vies", en ben ik er achteraf nooit blij mee.'*
- 6 *Ik vind porno eens in de zoveel tijd geen probleem, zolang het ethisch is gemaakt en het binnen de menselijke grenzen blijft. Consumptie van porno zo nu en dan is prima, maar elke dag, of bij elke masturbatie zou ik zorgwekkend vinden.'*
- 6 *Kijken voor opwinding of uit nieuwsgierigheid is geen probleem in mijn mening. De situaties en dynamieken uit porno nabootsen in de echte wereld is zeker wel een probleem.'*
- 6 *Pornografie op zichzelf is niet goed of slecht. Ik denk dat mensen de pornografie opzoeken voor afleiding om de realiteit te ontvluchten. Pornografie is een methode om fantasieën te kunnen beleven, omdat wij als mens goed weten dat een fantasie*

ook een fantasie moet blijven. Op deze manier kan pornografie onschuldig blijven, hier is het karakter van de persoon in kwestie wel van belang.'

Anderzijds is er een groep jongeren die benadrukt dat porno schadelijk is. Zij omschrijven wat zij kwalijk vinden aan porno.

- 6 *Porno is slecht! Ik heb een vrij sterke persoonlijkheid en ik ben student die wel regelmatig in aanraking komt met vrouwen en intieme momenten, maar als je dat wat minder hebt dan is porno een korte termijn uitweg naar tevredenheid. Het maakt je lui, want je kan zien wat je wilt wanneer je wilt en het geeft je niet meer die innerlijke drang om gewoon op vrouwen af te stappen. Ook denk ik dat je de schoonheid van vrouwen steeds minder leert waarderen als je alleen maar "perfecte" lichamen ziet.'*
- 6 *Ik heb het idee dat porno mijn hele beeld van seks heeft verpest. Ik leg mezelf veel te hoge standaarden op en doordat ik mezelf te hoge druk opleg, is seks voor mij vaak niet fijn. Ik denk dat porno hier een grote factor in speelt. Tegelijkertijd vind ik het heel lastig om te stoppen met porno kijken. Zonder porno lukt het me bijna niet klaar te komen.'*
- 6 *Ik vind porno een slecht iets. Het zorgt ervoor dat ik overmatig kritisch ben naar mijn partner, dat ik anderen objectiveer, en vanwege het verslavende zoekgedrag kost het ook gewoon veel tijd die ik veel beter op een andere wijze zou kunnen besteden. Ik vind het daarom ook bijzonder dat pornografie zo genormaliseerd is en steeds meer wordt. Zowel in de publieke opinie, als door toenemende verwevenheid met sociale media (acteurs promoten zichzelf enorm op TikTok etc, is extremer dan toen ik jong was), en ook in emancipatie van de industrie zelf: in interviews wordt dan bv gezegd dat je als pornoacteur een gewone baan hebt en wordt het raar gevonden als anderen daar iets van vinden. Terwijl de industrie wel degelijk schadelijk is.'*

Er zijn meerdere jongeren die onderzoeken (of actief nadenken) hoe jongeren met porno kunnen omgaan, zodat het geen negatieve invloed op hen heeft.

- 6 *Ik denk dat porno op zichzelf niet slecht of gevaarlijk is. Wel denk ik dat er goede voorlichting vanuit ouders/school meegegeven moet worden en dat kinderen van*

jongs af aan al leren wat seks is, hoe het werkt en voor wie het bijvoorbeeld bedoeld is, zodat zij een beter beeld krijgen van hoe het in de realiteit werkt.'

- 6 *Ik denk dat porno in onze samenleving te genormaliseerd is. Ik ben er niet fundamenteel op tegen, maar zou het zeker niet erg vinden als het verdwijnt. Of tenminste online porno sinds dit moeilijk te reguleren is. Als het bij tijdschriften en magazines blijft is het beschamend om te verkrijgen en kan er beter op gecontroleerd worden. Als iemand naar een winkel moet om porno te kopen zal het eerder doordringen hoe erg deze persoon zich ervoor schaamt en zal in mijn theorie iemand dit minder snel doen.'*
- 6 *Leeftijdsverificatie op porno sites is echt een grap, net zoals de hoeveelheid seksuele content op social media platforms. Elk kind met een mobiel kan zonder al te veel moeite de heftigste porno zien, op elk moment van de dag. Dat is vreselijk.'*
- 6 *Ik vind dat porno moet kunnen en je zal het nooit kunnen verbannen of ervoor zorgen dat minderjarigen er niet in contact komen. Maar ik vind dat er dan wel duidelijkere regels rond productie en distributie moeten komen (iets van een sekswerkers vakbond?), ook moet er meer voorlichting komen.'*
- 6 *Het zou afgeschaft moeten worden, of tenminste een strenge leeftijdsverificatie, het is ontzettend slecht voor jongeren.'*
- 6 *Ik denk dat porno een heel vertekend beeld kan geven aan 'jongere' kijkers, omdat het zo stereotyperend afgebeeld wordt. Maar er is ook porno (ook wel porna) wat veel vrouwvriendelijker is, en zelfs educatief gezien kan worden. Ik kijk dit vooral om mezelf een beetje voor te bereiden op mijn eerste keer, want het is niet iets wat je zomaar even aan de keukentafel opbrengt.'*

4.2.2. De ervaren invloed van porno

De ervaren invloed van porno – waarbij geen onderscheid is gemaakt tussen de verschillende vormen van porno – is te vinden in Figuur 4.8. De voorkeuren of interesses in porno zijn in de loop van de tijd enigszins veranderd. Een ruime meerderheid van de jongvolwassenen heeft weleens porno gezien die als schokkend of grensoverschrijdend werden ervaren. Porno heeft de verwachtingen over seks bij één op de drie respondenten beïnvloed. Bovendien probeert één op de drie jongvolwassenen seksuele handelingen uit porno soms na te bootsen en voelt één op de drie jongvolwassenen druk om aan bepaalde verwachtingen te voldoen door porno. Een grote meerderheid

vindt dat porno geen goed beeld geeft van hoe seks in het echt gaat. Bij al deze vragen valt op dat er een grote spreiding is. Dit betekent dat de ervaringen van jongvolwassenen uiteenlopen en er ook een groep is voor wie iets anders geldt.

Jongvolwassenen vinden over het algemeen dat porno bijdraagt aan het versterken van stereotyperende genderrollen en dat porno beïnvloedt hoe mannen en vrouwen worden gezien in de samenleving. Aan de andere kant geven de meeste jongvolwassenen aan zelf geen andere verwachtingen te hebben gekregen over mannen en vrouwen in seksuele relaties en dat porno niet beïnvloedt hoe zij de rollen van mannen en vrouwen in het echte leven zien.

Figuur 4.8. Figuur 4.8: Ervaren invloed van porno (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

*In de vragenlijst waren deze stellingen negatief geformuleerd. '

4.2.3. Veranderingen in kijkgedrag

Uit de vragenlijst blijkt dat de helft van de jongvolwassenen in de loop van de tijd (veel) voorzichtiger is geworden in het kijken van porno. Uit de open antwoorden blijkt dat de redenen hiervoor variëren: ethische bezwaren rondom porno, zorgen over de invloed van porno op het beeld van seks of streven naar persoonlijke groei. Een deel van deze jongvolwassenen kijkt om deze redenen helemaal geen porno meer. Deze groep benadrukt dat porno geen positieve bijdrage levert aan hun leven.

- 6 *Vroeger was ik gewoon een tiener die niet zo nadacht over wat de ethische consequenties waren... Er is ongelooflijk veel vrouwenuitbuiting. De porno-industrie en misbruik van (te) jonge meiden gaat hand in hand. Ik denk best dat er ethische porno enzo bestaat, maar op gegeven moment vond ik het gewoon niet meer bij m'n idealen passen. Als ik opgewonden ben, gebruik ik geschreven dingen of gewoon het brein, omdat daar weinig exploitatie aan te pas komt.'*
- 6 *Ben heel bewust bezig met de ethiek ervan. Kijk meer uit voor wat zonder toestemming gepost is, wat voor werkomstandigheden er waren voor zover dat te zien is, etc. Ook wil ik me niet laten beïnvloeden door de misogynie die vaak in porno ingebakken zit. In die zin ben ik voorzichtiger. Eigenlijk zou ik het niet moeten kijken; dit is het alternatief.'*
- 6 *Eerder (toen ik 15/16 was) was het meer 'spannend' en nieuw. Toen zocht ik het vaker op en een keer ook 'extremere' dingen. Tegenwoordig kijk ik vrijwel nooit meer porno, omdat ik me heel bewust ben van hoe schadelijk het voor mijn eigen ideeën is en de slechte invloed die het heeft op jongeren en wellicht de hele maatschappij. Hierdoor vind ik het niet meer plezierig/opwindend om te kijken.'*
- 6 *Porno was voor mij een verslaving en heeft mijn leven sterk negatief beïnvloed, ik ben heel blij dat ik een tijdje geen porno meer kijk. ... Mijn omgang met vrouwen en relaties is er een tijd aardig door verstoord geweest en ik schaam me voor hoe porno mijn eerste seksuele ervaringen met mijn vriendin heeft beïnvloed.'*
- 6 *Ik was als jonge puber nieuwsgierig en had een (te) hoog libido. Nadat ik porno had gezien op het reguliere internet ben ik een aantal keer het Dark web opgegaan, wat ik heb gezien is traumatisch geweest, waardoor ik toen ben gaan nadenken over de ethische kanten aan porno en over mijn eigen identiteit. Ik heb me heel schuldig*

en fout gevoeld en schaam me tot op de dag van vandaag ervoor, maar heb het een plek kunnen geven. Nooit meer heb ik het Dark web sindsdien bezocht en ik heb nooit meer echt verkeerde soorten porno gezien. Ik ben uiteindelijk minder reguliere porno gaan kijken en ga er door deze ervaringen bewuster mee om. Het is idioot dat kinderen die een beetje handig zijn met de computer en verder nauwelijks wijs tot dit soort dingen kunnen komen. Het is zeer schadelijk om dit soorten dingen als kind te zien.'

Gemiddeld genomen geven jongvolwassenen in de vragenlijst aan dat de heftigheid van de porno die zij nu kijken vergelijkbaar is met de eerste keer dat zij porno keken. In de open antwoorden komt echter een tweedeling naar voren als het gaat om de heftigheid van porno die jongvolwassenen kijken. Aan de ene kant beschrijft een deel van de jongvolwassenen dat zij steeds heftigere beelden zijn gaan bekijken. Dit wordt vaak in verband gebracht met gewenning, verzadiging of een zoektocht naar nieuwe prikkels. Waar aanvankelijk 'gewone' porno volstond, is er nu behoefte aan meer extreme of specifieke content om dezelfde mate van opwindning te ervaren:

- 6 *Ik kijk pas sinds een half jaar à een jaar af en toe porno, maar ik merk dat ik aan het begin al opgewonden raakte van alleen maar het scrollen door bijvoorbeeld Pornhub en nu ga ik op zoek naar heftigere beelden om me opgewonden te voelen.'*
- 6 *Waar ik naar kijk is een stuk heftiger geworden dan eerst, het begon met normale seks en is nu iets heel specifiek geworden. Normale porno doet niks meer voor me.'*

Aan de andere kant benoemen jongvolwassenen in de open antwoorden dat het algoritme van pornosites geleidelijk steeds heftigere content aanbiedt, waardoor ze ongemerkt aan heftigere beelden wennen en de drempel om dit te bekijken steeds lager wordt.

Aan de andere kant geven veel jongvolwassenen aan minder heftig materiaal te zien. Dit komt doordat zij inmiddels beter in staat zijn om te beoordelen wat ze willen zien. Hoe zij vroeger vaak per ongeluk beelden zagen die zij niet leuk vonden, weten ze nu door ervaring en kennis hoe ze bepaalde content kunnen vermijden en gericht kunnen zoeken naar wat ze prettig vinden. Dit leidt ertoe dat ze minder snel, ongewenst, heftige beelden zien.

- 6 *De eerste paar keer dat ik porno zag waren best heftig en ook meteen extremere beelden. Op dat moment wist ik alleen nog niet wat ik wél leuk vond of hoe dat dan heette. Inmiddels kan ik gerichter zoeken op wat ik leuk vind.'*
- 6 *Vroeger begreep je vaak ook nog niet echt waar je naar zocht of wat je zocht. Nu je meer weet over bijvoorbeeld de uitbuitingen en eventuele verkrachtingen die op sites te vinden zijn, tussen de normale porno, word je wel voorzichtiger in wat je kijkt.'*

Daarnaast geven zij aan eerder een periode te hebben doorgemaakt waarin experimenteren en nieuwsgierigheid centraal stonden. Tijdens deze ontdekkingsfase hebben ze verschillende vormen van porno bekeken, waaronder beelden die zij zelf als heftig ervaarden. Door deze ervaring is duidelijk geworden welke content aansluit bij hun voorkeuren en wat ze liever vermijden. Een deel van de jongvolwassenen geeft aan dat dit heeft geleid tot een afname van kijken naar heftige beelden.

- 6 *In de loop van de jaren heb ik uit nieuwsgierigheid verschillende dingen opgezocht/bekeken, waaronder ook iets heftigere beelden. Zo ben ik er achter gekomen dat ik behoorlijk afknop van extreem heftige porno.'*
- 6 *Nieuwsgierig in deze fase, wat is er allemaal te zien. Toen opgewonden van sommige dingen waar nu niet meer opgewonden van zijn.'*

4.2.4. Gevoelens bij het zien van porno

Jongvolwassenen is gevraagd welke emoties zij ervaren bij het kijken van porno, waarbij zij meerdere emoties aan konden geven (figuur 4.9).^[5] Er is duidelijk onderscheid te zien tussen de verschillende vormen van porno. Bij het kijken van (reguliere) porno ervaren bijna alle jongvolwassenen positieve emoties. Bij gewelddadige porno ervaart ook bijna twee derde van de jongvolwassenen positieve gevoelens. Van de jongvolwassenen die naar beeldmateriaal van minderjarigen kijken, ervaart één op de vijf jongvolwassenen hier positieve gevoelens bij, terwijl dit bij seksualisering van minderjarigen geldt voor ongeveer één derde van de jongvolwassenen. De positieve gevoelens die jongvolwassenen ervaren bij het kijken van de verschillende vormen van porno zijn voornamelijk

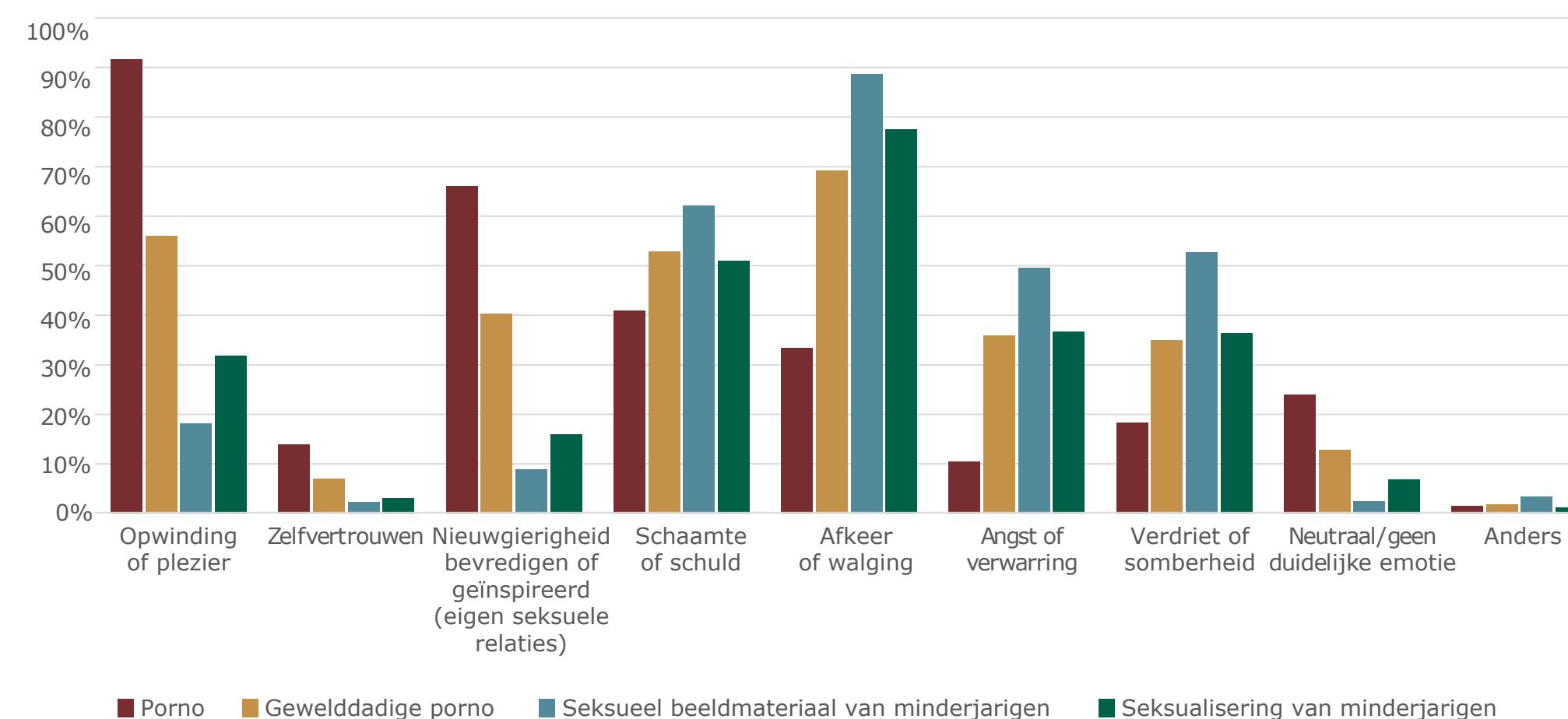
5 We hebben hierbij alleen gekeken naar jongvolwassenen die een emotie aan hebben gegeven bij het kijken van de betreffende vorm van porno. Jongvolwassenen die weleens naar de vorm van porno hebben gekeken, maar geen emotie aan hebben gegeven, zijn uitgesloten bij de analyses.

opwinding of plezier, maar ook om nieuwsgierigheid te bevredigen of geïnspireerd te raken (voor eigen seksuele relaties). Een klein deel van de jongvolwassenen krijgt zelfvertrouwen met het kijken van porno. In de open antwoorden benoemen jongvolwassenen aanvullend het vervangen naar liefde of seks: 'Ik wil dat ook'.

Naast de positieve gevoelens, ervaren jongvolwassenen ook negatieve gevoelens bij het kijken van de verschillende vormen van porno. Meer dan de helft van de jongvolwassenen ervaart negatieve gevoelens bij het kijken van (reguliere) porno. Ruim vier op de vijf jongvolwassenen ervaart dit bij het kijken van gewelddadige porno. Bijna alle jongvolwassenen ervaren negatieve gevoelens bij het kijken van beeldmateriaal van minderjarigen en een ook een grote meerderheid bij het kijken van seksualisering van minderjarigen. Deze gevoelens zijn afkeer of walging schaamte of schuld, angst of verwarring en verdriet of somberheid.

Een relatief klein deel van de jongvolwassenen heeft een neutrale of geen duidelijke emotie bij het kijken van de verschillende vormen van porno, voornamelijk nog bij (reguliere) porno.

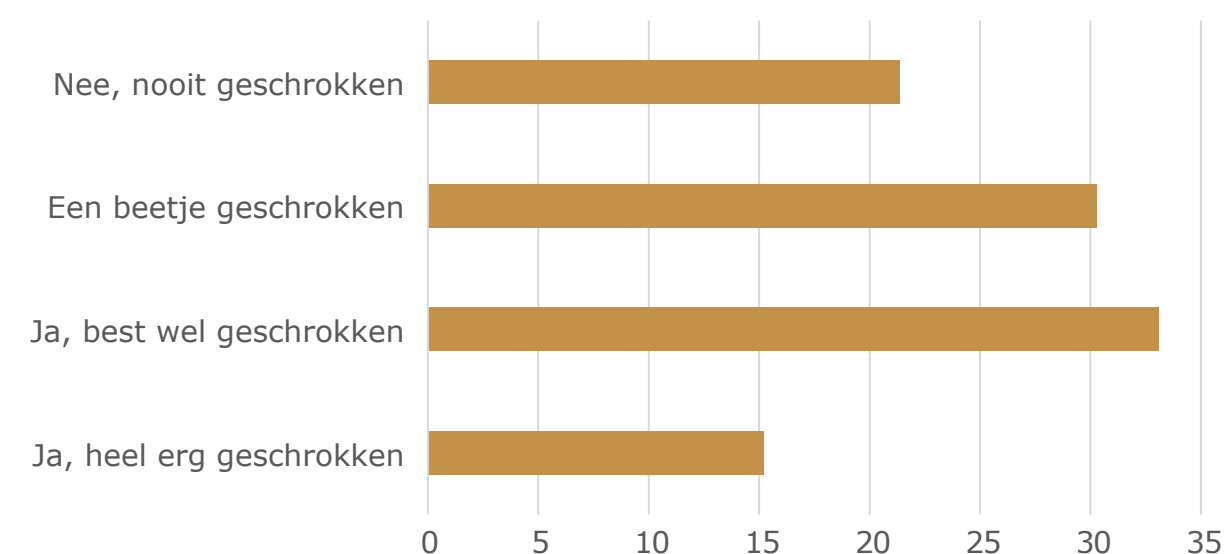
Figuur 4.9. Gevoelens bij het kijken van verschillende vormen van porno.

Ongeveer vier op de vijf jongvolwassenen is weleens geschrokken van iets wat ze zagen in porno (Figuur 4.10). In de open antwoorden lichten jongvolwassenen toe waar zij van geschrokken zijn. Deze antwoorden kunnen verdeeld worden in verschillende categorieën. Zo geven jongvolwassenen aan te schrikken van beelden van extreem geweld en mishandeling. De voorbeelden die genoemd worden zijn expliciet: beelden waarin messen worden gebruikt, mensen bewusteloos worden geslagen en de penetratie doorgaat, het gebruik van een pistool in de vagina, en situaties waarin blijvende lichamelijke schade wordt toegebracht. Deze beelden roepen gevoelens van ongemak en afkeer op. Waar jongvolwassenen daarnaast van schrikken, is de manier waarop personen in deze video's vaak ogenschijnlijk normaal en onbewogen omgaan met het geweld. Deze beelden zetten jongvolwassenen aan het denken.

- 6 *Je stelt je voor dat iemand het jou aan zou doen en dat geeft ongemak. Ik kan me niet voorstellen dat iemand dat fijn en lekker vindt.'*
- 6 *Dat het zo normaal was dat met name de vrouwen zo grof werden behandeld en dat dat zou moeten zijn wat ik opwindend moet vinden.'*

Figuur 4.10. Percentage jongvolwassenen dat is geschrokken van porno.

Het geweld is vaak richting vrouwen. Jongvolwassenen schrikken van zulk expliciet, fysiek geweld richting vrouwen, maar ook van de manier waarop er met vrouwen om gegaan wordt. Hierbij benoemen sommige jongvolwassenen expliciet geschrokken te zijn van de blik op het gezicht van deze vrouwen: ze huilen, kijken bang en lijken het niet leuk te vinden.

- 6 *Ik heb wel eens porno gezien wat in realiteit echt gewoon een verkrachting was, ik denk nog steeds aan hoe die vrouw keek, en wil dat nooit meer meemaken.'*

- 6 *Dat een vrouw zo erg gekleineerd en behandeld werd op een manier die normaal gesproken niet door de beugel zou kunnen. Bijvoorbeeld bespugen, slaan in het gezicht, in het gezicht urineren, etc.'*

Veel jongvolwassenen vragen zich bij dergelijke beelden af in hoeverre seks consensueel is.

- 6 *Het was een filmpje waarop het gezicht van de vrouw niet te zien was maar ze wel vroeg "ben je nu aan het filmen?" En "doe niet aub". Die man heeft dat echter wel gedaan en de video doodleuk op Pornhub geplaatst.'*
- 6 *Ik zag ook veel bloed een keer en dat was niet fijn. Dan vraag je je meteen af wie dit heeft gemaakt en of het wel met consent is gemaakt.'*

Verder omschrijven jongvolwassenen te schrikken van beeldmateriaal met poep, plas of braaksel. Ze omschrijven een gevoel van walging. Een aantal jongvolwassenen omschrijft beeldmateriaal van heftig kindermisbruik gezien te hebben, waarbij het ging om kinderen tussen 0 en 4 jaar. Een respondent omschrijft dit gezien te hebben op de hoofdpagina van een bekende pornosite, anderen geven aan dit doorgestuurd gekregen te hebben. Ook beelden van meisjes die er jong uit zien (onduidelijk of zij altijd minderjarig zijn, maar wekt wel de indruk) die seks hebben met bejaarde mannen. Hetzelfde geldt voor beeldmateriaal van seks met dieren.^[6] Tot slot omschrijven sommige jongvolwassenen te schrikken, omdat zij voor het eerst iets zien wat te maken heeft met seks, terwijl ze daar niet naar op zoek waren.

- 6 *Kreeg soms opeens rare pop-ups op bijvoorbeeld onschuldige spelletjessites voor kinderen. Zag ik opeens een naakte vrouw etc. Schrok daar heel erg van, omdat ik dat helemaal niet wou zien.'*

Jongvolwassenen geven aan dat zij beelden waar ze van schrikken vrijwel meteen weggelijken, verwijderen en soms ook rapporteren. Opwinding verdwijnt na het zien van zulke beelden snel. Dergelijke beelden kunnen bij sommigen lang in het hoofd blijven hangen.

- 6 *Ver afschuiving tot de max. Het staat nog op mijn netvlies gebrand en dan heb ik m nog snel weg geklikt ook.'*

6 Vanwege de heftigheid van deze citaten is besloten om deze niet op te nemen in deze rapportage.

- 6 *De video van de vrouw kreeg ik via Whatsapp, die heb ik heel snel verwijderd. Maar toch blijven de beelden door mijn hoofd spoken, ook al is het inmiddels al 10 jaar geleden.'*
- 6 *Mijn beeld van de mensheid is toch wel lichtelijk beïnvloed heb ik het idee. Dat er zoveel mensen zijn die bepaalde walgelijke dingen steunen en er blijkbaar van genieten, blijft bij mij steken.'*

Na het zien van dergelijke beelden beschrijven jongvolwassenen uiteenlopende gevoelens.

- 6 *Er kwam een soort golf van afkeer over me heen en heb ik 'n maandje niet meer porno gekeken. Werd er gewoon fysiek misselijk van elke keer dat ik er over nadacht.'*
- 6 *Ik was erg gevoelig, dus ik barstte in huilen uit, omdat ik ten eerste me echt schaamde en ten tweede me vies voelde dat ik dat had gezien.'*
- 6 *Als ik op zo'n video stuitte, schrok ik vaak wel, en kreeg ik ook een sterk gevoel van schaamte. Het deed me ook anders naar porno kijken, en mede door dit ben ik over verloop van tijd zo goed als gestopt met porno kijken.'*
- 6 *Ik deed er niet veel mee, is ook maar een filmpje.'*
- 6 *Ik werd verdrietig en kwaad, en na het filmpje van de verkrachting van een vrouw ben ik vrij paranoïde geworden tegenover mannen, ik let sindsdien heel goed op dat ik nooit omsingeld kan worden door een groep mannen. En ik vertrouw mensen minder snel.'*
- 6 *Ik heb de video afgezet en er verder niet meer bij stilgestaan. Maar ik vind het wel erg dat dit soort dingen gebeuren.'*

Negatieve gevoelens blijven soms lang hangen, omdat porno een onderwerp is waar veel jongvolwassenen een taboe rondom ervaren, wat ervoor zorgt dat negatieve gevoelens niet besproken worden.

- 6 *Lastig om hierover te praten. Dat maakt het ook moeilijker om het een plekje te geven. Ik probeer ermee om te gaan door dat soort beelden te vermijden. Het maakt de ervaring minder prettig, waardoor ik soms nog minder geneigd ben om porno op te zoeken.'*

Een klein deel (4,1%) van de jongvolwassenen heeft weleens een melding gemaakt van porno, bijvoorbeeld omdat het illegaal is of omdat het tegen iemands wil gedeeld wordt. Deze meldingen worden voornamelijk gedaan bij het platform waar beeldmateriaal gedeeld werd, zoals bijvoorbeeld Instagram, Reddit of Pornhub. Andere plekken waar meldingen gedaan werden zijn de Politie (5 keer), meldpunt kinderporno (2 keer) en school (2 keer).

4.2.5. Verslaving

Aan het einde van het blok vragen over gevoelens bij porno, is de open vraag 'Wil je verder nog iets kwijt over welke gevoelens je hebt bij het kijken van verschillende vormen van pornografie?' gesteld aan jongvolwassenen. Hier hebben ruim 100 jongvolwassenen een open antwoord gegeven. In deze antwoorden komt het thema afhankelijkheid en verslaving opvallend vaak naar voren. Jongvolwassenen vertellen het volgende over het ontstaan van hun afhankelijkheid of verslaving:

- 6 *In het verleden heb ik geleden aan een pornografie verslaving. Dit is ontstaan om te ontsnappen aan de realiteit, wanneer het leven niet liep zoals verwacht of gehoopt. Gedurende die periode werd het gebruik van pornografie een dagelijks probleem.'*
- 6 *Voor mij is het puur een seksuele uitlaatklep maar soms merk ik ook dat het een verslaving kan zijn. Daarom zou ik het niemand aanraden want van zoiets afhankelijk zijn kan op alles in je leven impact hebben voor jezelf en mensen om je heen.'*
- 6 *Het kijken van porno zorgt er eigenlijk voor dat al m'n problemen en stress waar ik mee zit even weg zijn en dat is best prettig. Soms denk ik een beetje gekscherend dat het dezelfde werking heeft als drugs.'*

Jongvolwassenen omschrijven dat ze veel porno kijken en de wens hebben minder porno te kijken, maar moeite te hebben om dat daadwerkelijk te doen. Meerdere jongvolwassenen noemen expliciet

verslaafd te zijn aan het kijken van porno. Zij benoemen 'helemaal geen porno kijken' vaak als oplossing. Sommigen krijgen professionele hulp rondom hun verslaving.

- 6 *Helemaal gestopt vanwege de verslaving. Porno functioneerde om mij 'goed' te laten voelen, maar bracht daarna heel veel schaamte/vies gevoel. Dankzij mijn relatie helemaal kunnen stoppen.'*
- 6 *Ik keek erg veel porno. Ben ik het afgelopen halfjaar in behandeling geweest voor verslaving, in eerste instantie middelen, maar bleek toen ook een seks/porno verslaving te spelen. Sinds de start van die behandeling heb ik besloten geen porno meer te kijken, ik ben hierin 1x teruggevallen.'*
- 6 *Voor alle keren schaamde ik me rot dat ik het had gezien, ook al ging ik er niet naar op zoek. Sinds ik met mijn verslaving probeer te stoppen, maar ik geneigd ben terug te vallen, probeer ik mezelf te herinneren aan alle personen die zijn verkracht, mishandeld, verhandeld, etc. waar wij dan zulke criminele activiteiten blijven financieren.'*
- 6 *Ik ben zelf porno verslaafd en zit in de verslavingszorg om meer controle te krijgen over mijn eigen verslaving. Sinds ik daarmee begonnen ben, heb ik steeds meer controle gekregen over hoe ik over porno denk en ben er uiteraard minder naar gaan kijken.'*
- 6 *Porno is helaas een onderdeel geworden van mijn leven waar ik niet meer zonder kan. Het voelt zoals mijn mobielverslaving of zoals roken. Ik wil het niet meer, maar toch is het een gewoonte geworden die ik niet lijk te kunnen veranderen.'*
- 6 *Ja, waar moet je zijn als je denkt dat je pornoverslaving hebt?'*

De afhankelijkheid of een verslaving aan porno heeft invloed op dagelijks leven van de jongvolwassenen.

- 6 *Veel schaamte en verdriet'*
- 6 *Porno is een verslaving en heeft mijn leven sterk negatief beïnvloed, ik ben heel blij dat ik een tijdje clean ben. (...) Mijn omgang met vrouwen en relaties is er een*

tijd aardig door verstoord geweest en ik schaam me voor hoe porno mijn eerste seksuele ervaringen met mijn vriendin heeft beïnvloed.'

4.2.6. Overige opmerkingen van jongvolwassenen

Aan het einde van de vragenlijst is de vraag 'Wil je verder nog iets kwijt over het onderzoek?' gesteld. Hier hebben 189 jongvolwassenen een open antwoord gegeven. Hier werd nogmaals benadrukt dat de definitie die dit onderzoek hanteert als gewelddadige porno breed is. Veel jongvolwassenen benadrukken specifiek dat BDSM niet in de categorie gewelddadige porno hoort, omdat er sprake is van consent.

- 6 *Ik zou het heel interessant vinden om ditzelfde onderzoek te zien waarin BDSM en kink een eigen categorie is buiten gewelddadige porno. In mijn ervaring zijn dat 2 hele verschillende categorieën met hele verschillende invloeden.'*
- 6 *Ik heb het idee dat jullie gewelddadige seks als negatief ervaren, doordat deze in het onderzoek naast seksueel beeldmateriaal van minderjarigen gezet wordt.'*

Daarnaast benadrukken veel jongvolwassenen dat het goed is dat er onderzoek wordt gedaan naar pornogebruik onder jongeren. Bijna alle jongeren kijken porno, maar er wordt opvallend weinig over gesproken door het taboe dat heerst rondom porno.

- 6 *Interessant en belangrijk onderzoek! Ik ken niemand die geen porno kijkt, letterlijk niemand, dus dit leeft wel echt onder mensen.'*
- 6 *Er heerst naar mijn mening een taboe rondom porno ondanks dat velen het kijken. Echter voelen de meesten die het kijken er zich ook schuldig bij en willen het helemaal niet, toch lonkt het bij veel jongeren (zoals ik ook in alle eerlijkheid).'*
- 6 *Probeer zulke onderzoeken veel vaker te doen om het taboe te doorbreken!'*

Tot slot uiten meerdere jongeren hun twijfels over hoe in dit onderzoek de term 'gewelddadige porno' wordt gedefinieerd. Zij geven aan dat deze definitie volgens hen te breed is en dat bepaalde vormen van seksueel gedrag, zoals BDSM, niet zomaar als gewelddadig kunnen worden bestempeld:

- 6 *Ik vind dat jullie de term gewelddadig breed formuleren. Lichte vorm van wat jullie 'geweld' noemen, zoals lichte vormen van bondage (bv: gebruik van handboeien of een tik op een bil) hoeven naar mijn mening niet erg te zijn. Daar kan ik op zich wel seksueel van opgewonden raken, maar extreem geweld doet het voor mij niet.'*
- 6 *Aan het begin werd BDSM omschreven als gewelddadig, dit is iets wat ik zelf weleens kijk. Ik vind BDSM zelf niet gewelddadig op dezelfde manier dat ander geweld in porno dat is, aangezien er bij BDSM specifieke afspraken worden gemaakt tussen alle partijen en dingen volledig vrijwillig horen te gebeuren, net zoals bij andere genres. Het geweld dat je ziet in BDSM porno vind ik dat je niet kan vergelijken met oprecht gewelddadige porno.'*

4.3. Publieke opinie over het kijken van verschillende vormen van porno door jongeren

In deze paragraaf staan de resultaten van de vragenlijst die onder een algemene groep volwassenen uit is gezet. Dit betreft dus een andere vragenlijst dan de resultaten die in paragraaf 4.1 en 4.2 zijn gepresenteerd. In de volgende paragrafen wordt de publieke opinie onder de algemene populatie over het kijken van verschillende vormen van porno belicht (bepaalde categorieën (zoals gewelddadige porno, misbruik, en dwang en uitbuiting) zijn feitelijk geen porno, maar desondanks hanteren we deze term, zie paragraaf 1.2). Paragraaf 4.3.1 richt zich op het bewustzijn binnen de algemene populatie ten aanzien van gewelddadige porno, waarbij wordt ingegaan op de inschatting van deze volwassenen over het aandeel fysieke agressie in porno en de toegankelijkheid van seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. In de paragrafen 4.3.2 t/m 4.3.5 gaan we in op de meningen over de toegang tot verschillende vormen van porno. Ten slotte wordt in paragraaf 4.3.6 stilgestaan bij de verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden ten aanzien van het beschermen van jongeren tegen porno volgens de algemene populatie.

4.3.1. Bewustzijn over het aandeel gewelddadige porno

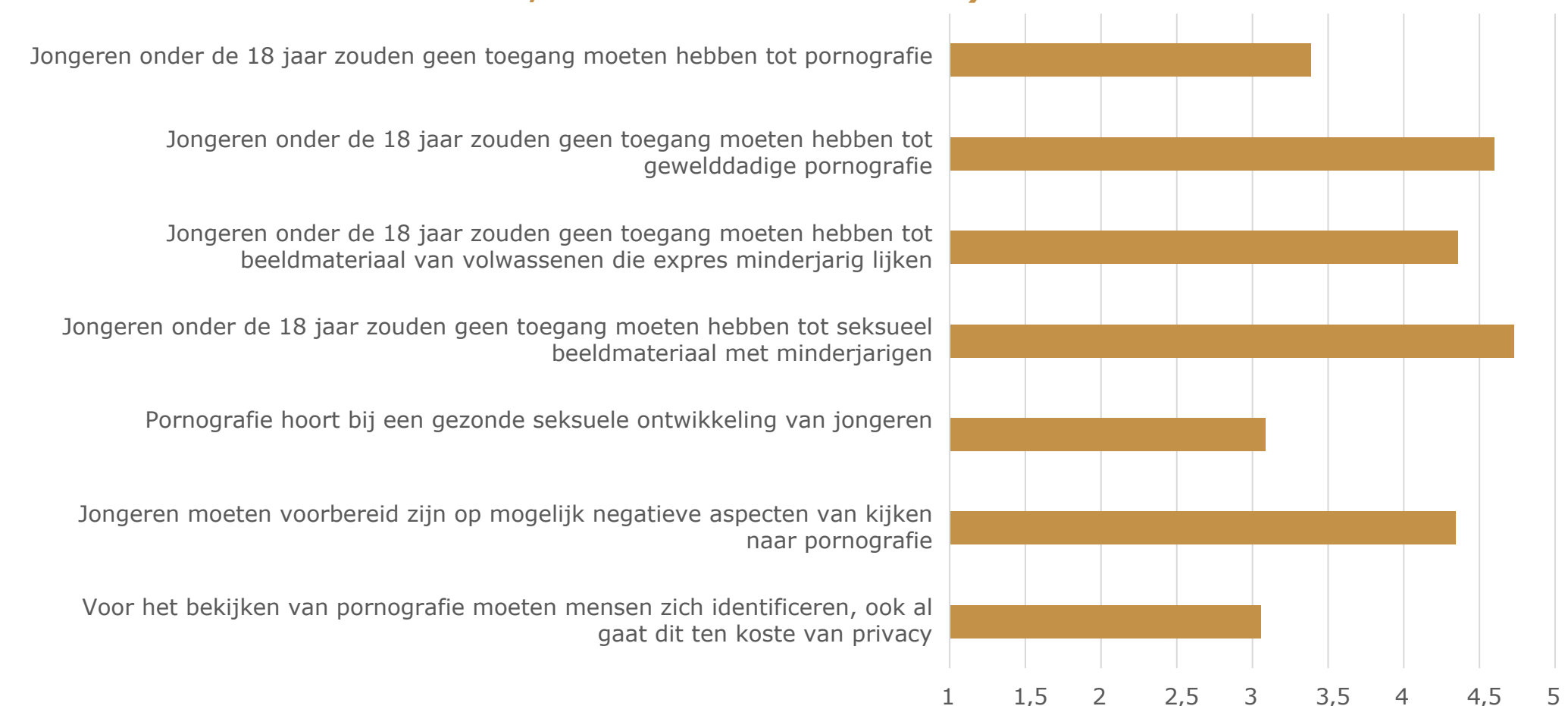
Bij de start van de vragenlijst is geïnventariseerd in hoeveel procent van de porno de deelnemers denken dat er fysieke agressie voorkomt. De verwachting van deelnemers dat in 42% van de porno fysiek geweld voorkomt, lag dichtbij de werkelijkheid 45% (Fritz et al., 2020). Ook hebben we gevraagd hoe vaak de deelnemers denken dat iemand op een gewone pornowebsite moet doorklikken voordat diegene (per ongeluk of expres) terecht kan komen bij seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. Gemiddeld werd acht en een half keer klikken aangegeven, waar dit in werkelijkheid vier keer klikken is (Stop it Now, 2024).

Na het invullen van deze vragen, kregen de deelnemers te zien wat het daadwerkelijke percentage van fysieke agressie is en het aantal keer klikken om per ongeluk bij seksueel beeldmateriaal met minderjarigen te komen. De daadwerkelijke aantallen zijn genoemd om zo de kennis van het onderwerp te vergroten, voordat de deelnemers startten met het invullen van de inhoudelijke vragen. Bij de ingevulde aantallen door de deelnemers moet aangetekend worden dat de deelnemers terug konden klikken in de vragenlijst, waardoor zij het antwoord mogelijk aan hebben gepast na het zien van de daadwerkelijke getallen.

4.3.2. Onbeperkte toegang tot porno

De deelnemende volwassenen hebben aangegeven in welke mate zij het eens zijn met stellingen over de toegang tot pornografie van jongeren (Figuur 4.11). Te zien is dat deelnemers over het algemeen vinden dat jongeren onder de 18 jaar geen toegang zouden moeten hebben tot gewelddadige pornografie en seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. Ook vinden de meesten dat jongeren onder de 18 jaar geen toegang zouden moeten hebben tot seksualisering van minderjarigen en dat zij voorbereid moeten zijn op mogelijk negatieve aspecten van kijken naar pornografie. Hoge standaarddeviaties wijzen erop dat de meningen sterk uiteenlopen, voornamelijk over de stellingen over de toegang tot porno, of het kijken van porno hoort bij een gezonde seksuele ontwikkeling, en of men zich zou moeten identificeren voor het kijken van porno. Een deel van de respondenten is het (helemaal) eens met deze stellingen, terwijl een ander deel het (helemaal) oneens is, wat duidt op verdeeldheid binnen de groep.

Figuur 4.11. Opinie over onbeperkte toegang tot porno van jongeren (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

In totaal hebben 456 deelnemers iets gezegd over de toegang tot pornografie voor jongeren. De antwoorden zijn uiteenlopend wat betreft opvattingen over deze toegang. Zo heeft een deel van de algemene populatie zorgen over de impact van pornografie op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Zij wijzen op het risico van een vertekend beeld van seksualiteit en relaties. Aan de andere kant erkennen veel deelnemers dat nieuwsgierigheid naar seks en het zoeken naar seksuele beelden bij de ontwikkeling hoort en dat ze het zullen blijven opzoeken.

- 6 *Ik vind het niet kloppen dat pornografie bij de seksuele ontwikkeling hoort. We moeten jongeren er juist op wijzen dat pornografie geen seks is. Ze krijgen een verkeerd beeld van seks door pornografie. Seks kan iets moois zijn tussen een man en vrouw of tussen man en man of vrouw vrouw. Aan pornografie is niets romantisch.'*
- 6 *Ik denk dat een seksuele stoornis of afwijking tot de risico's behoort.'*
- 6 *Het blijft een lastige: het beeld bij porno klopt 99% van de tijd niet met de realiteit en kan niet kloppende verwachtingen scheppen over seks.'*
- 6 *Jongeren raken in hun tienertijd geïnteresseerd in de andere sekse en zoeken ook beeldmateriaal van seks. Dat deden we ook al toen er nog geen internet was.'*
- 6 *Ik erken dat er negatieve aspecten aan zitten, maar krampachtige maatregelen treffen moet je niet doen als dat toch niet echt zal werken. Dat een jongere geïnteresseerd is in porno is normaal, want bij het in de pubertijd komen krijg je interesse in seks.'*

Een groot deel van de deelnemers geeft aan dat porno besproken moet worden met jongeren en dat er voorlichting moet zijn. Zij vinden dat jongeren moeten leren reflecteren op wat zij zien en erover moeten kunnen praten. Sommigen geven aan dat dit in het onderwijs zou moeten gebeuren, maar ook de verantwoordelijkheid van ouders wordt hierbij genoemd. Onderwijs en ouders zouden jongeren moeten begeleiden bij het kijken van porno en het bespreekbaar moeten maken.

- 6 *Ik weet zeker dat jongeren al eerder geïnteresseerd zijn in seks en seksueel beeldmateriaal. Doen alsof minderjarigen geen porno kijken, is naïef. Beter kun je inzetten op informeren en het in perspectief zetten (in de zin dat veel dingen in porno onrealistisch, misogyn, racistisch etc. zijn).'*

- 6 *Ik vind dus dat porno zeker beschikbaar moet zijn. Het is deel van het opgroeien, er wordt toch altijd wel een manier gevonden, en ik ben bang dat een restrictie van porno kan leiden tot meer illegaal gedrag (bijvoorbeeld foto's van minderjarige vrienden/relaties verspreiden). Tegelijkertijd vind ik dat het belangrijk is om jongeren kritisch te leren te kijken naar pornografie (net zoals andere media), en hier open gesprekken over te hebben. Het is belangrijk dat jongeren kunnen bedenken dat porno niet de realiteit is (net als 'Hollywood'films), dat consent belangrijk is voor elke seksuele handeling, dat niet elk lichaam hetzelfde werkt of iedereen hetzelfde fijn vindt, en dat pornografie schadelijk kan zijn (illegale beelden, mishandeling etc.). Net als dat je op school gesprekken hebt over drugs kun je ook gesprekken hebben over pornografie. Natuurlijk heeft het veel aandacht nodig om dit op een gezonde, veilige manier aan te kunnen bieden, maar ik denk dat het zeker overwogen zou moeten worden.'*
- 6 *Ik denk dat het verbieden averechts werkt, dus dat voorlichting erover absoluut verplicht moet zijn.'*
- 6 *Ik vind het bij iemands leven horen. Sommige op jonge leeftijd doen er lacherig over of sommige wat serieuzer. Het blijft deel van je ontwikkeling en als er nare dingen gebeuren, dan is het de taak van de ouders om dit te bespreken met het kind en op die manier het kind helpen dit stuk beter te snappen. Anders krijg je veel meer adolescenten die een stuk ervaring missen hiermee en dat gaat denk ik nog slechter uitpakken. Dit voelt eerder als weer een ding wat eigenlijk ouders moeten aanpakken maar omdat dat steeds minder gebeurt op grote schaal gaan ze het maar verbieden.'*
- 6 *Ik denk dat juist ouders/opvoeders een belangrijke rol moeten spelen in wat wel en niet gewenst gedrag is m.b.t. seks/porno. Hierover openlijk communiceren met kinderen is de juiste manier om zelfbesef te ontwikkelen en een gezonde houding t.o.v. seks in het algemeen.'*

Er is veel scepsis over het nut van verbieden en het invoeren van een identificatieplicht. Respondenten vrezen dat een verbod of identificatieplicht jongeren juist naar gevaarlijkere, ongecontroleerde plekken drijft en privacy schaadt. Bovendien denken deelnemers dat als er een verbod is jongeren juist op zoek gaan naar porno. Daarentegen zijn er ook deelnemers die juist wel pleiten voor een

verbod, verschillende regels voor verschillende leeftijden of strengere toegangscontrole, zoals technische maatregelen als leeftijdsverificatie en identificatie.

- 6 *Toegang verbieden is praktisch gezien onmogelijk – een papieren tijger – en daarmee slechts symbolisch.'*
- 6 *Vooraf op de jongeren van wie ik schat dat toegang tot pornografie de meeste schade kan veroorzaken, schat ik dat maatregelen om toegang te blokkeren het minste effect zal hebben. Daarnaast denk ik dat een identificatieplicht niet alleen kan leiden tot informatielekken van enorme impact, maar ook juist gebruikers het pad op stuurt naar minder legitieme platforms, waar mogelijk nog schadelijkere beelden te zien zijn.'*
- 6 *Hoe meer er pogingen worden gedaan om porno voor jongeren moeilijker toegankelijk te maken, des te meer zullen jongeren alternatieve manieren gaan gebruiken om toch aan porno te kunnen komen.'*
- 6 *Grens stellen onder de 18 jaar gaat me te ver. 14 jaar vind ik een acceptabel. Boven die leeftijd zijn kinderen in ontwikkeling en hebben informatie nodig.'*
- 6 *De identificatie zou geanonimiseerd via een "identification broker" moeten gaan: wél 99.9% te controleren ID, geen gegevens over pornosite bezoek in data van pornosite of data van "information broker". Hiermee heb je én toegang (indien het mag), maar is men ook vrij om de eigen seksualiteit te ontdekken zonder het gevoel van een constant wakend oog. Dat in die toegang snoeihard wordt opgetreden op alles wat ook maar enigszins te maken heeft met geweld of illegaliteit, lijkt me 100% wenselijk en noodzakelijk.'*

Meerdere respondenten wijzen op de toegankelijkheid van expliciete beelden via social media en de rol van deze platforms in het verspreiden van pornografisch materiaal. Er worden uiteenlopende voorbeelden gegeven hoe jongeren op social media in aanraking kunnen komen met porno.

- 6 *Vanwege de ontwikkelingen rondom social media (minder moderatoren etc.) schrik ik soms echt van wat ik tegenkom op apps zoals TikTok of Twitter, bijvoorbeeld in reacties op tweets of filmpjes op TikTok. Zo kwam ik na ik denk tien video's*

met zoekterm "cute summer outfits" best heftige porno tegen. Zeer kwalijk, zeker omdat ook jongeren en kinderen deze apps veel gebruiken.'

- 6 *Er is bijna niet omheen te reguleren. Identificeren is dus ook niet de oplossing. Speciale sites doen er alles aan om jeugd te weren maar binnen social media X Snapchat YouTube etc. lijkt er nauwelijks aandacht voor te zijn.'*
- 6 *Op Snapchat en Telegram zijn heel veel seks chatgroepen waar minderjarigen aan toegevoegd worden. Het gaat met name om gay groepen en er wordt ook aangegeven dat jongens en mannen met elkaar kunnen afspreken op openbare plekken als wc's van centraal stations of diverse winkelcentrums.'*
- 6 *En naast echte porno is toegang tot social media ook een risico om verkeerde beelden van wat <echte> of <goede> of <normale> seks is. Kijk maar naar hoe snel jongens al in de manosphere terecht kunnen komen.'*

Sommige deelnemers pleiten voor het aanbieden van 'gezonde', realistische of vrouwvriendelijke porno als alternatief voor het huidige aanbod. Via dergelijke porno zou te zien moeten zijn hoe seks er daadwerkelijk aan toe gaat.

- 6 *Maak de juiste (geverifieerde acteurs/koppels, niet extreme, vrouwvriendelijke) porno gemakkelijk beschikbaar, waardoor jongeren niet verder hoeven zoeken en daardoor hopelijk wegblijven van de onjuiste porno.'*
- 6 *Dat je een Pornhub kids hebt net als dat je YouTube kids krijgt :)'*
- 6 *Bezig zijn met seksualiteit als jongere is goed (!) maar pornografie in de huidige vorm geeft een verkeerd beeld (focus op de man, vaak agressief, etc.). Ik ben wél voorstander van alternatieve pornografische platforms, die vaak betaald zijn, waar veel diversiteit en inclusiviteit essentieel is, evenals het duidelijk maken van consent.'*
- 6 *Ikzelf zou graag eerder kennis hebben gemaakt met mooi en professioneel geschoten porno waarbij erotiek en intimiteit centraal staat, in plaats van de meer functionele filmpjes waarbij seks neergezet wordt als een potje neuken. Wat mij betreft mogen jongeren gerust toegang hebben tot gezond seksueel getint*

beeldmateriaal, bijvoorbeeld wat je vindt in de categorie Softporn of Porna. Eigenlijk belachelijk, of gewoon typisch, dat die laatst genoemde categorie <speciaal voor vrouwen> is bestemd. Misschien ben ik naïef en onnozel, maar ik denk dat bepaald pornografisch beeldmateriaal gewoon bespreekbaar en legaal toegankelijk zou moeten mogen zijn voor jongeren vanaf 16 jaar. Zie het als een aanvulling op de biologielessen in de brugklas over voortplanting en seksuele voorlichting (wat op mijn middelbare school neerkwam op een aanvullende demonstratie over hoe je een condoom op de juiste manier bij een banaan omdoet...).'

4.3.3. Aandeel gewelddadige porno

Over gewelddadige porno lopen de meningen van de deelnemers uiteen (Figuur 4.12). Een ruime meerderheid is van mening dat de toenemende aanwezigheid van gewelddadige porno schadelijk is voor jongeren, en ook een groot deel vindt dat dit schadelijk is voor de samenleving. Daarnaast vindt een groot deel van de deelnemers dat jongeren niet zelf zouden mogen bepalen of zij gewelddadige porno bekijken. Wat betreft de vraag of mensen (alle leeftijden) hier zelf over mogen beslissen, zijn de meningen ook verdeeld. Ook over een mogelijk totaalverbod op gewelddadige porno bestaat veel verschil van inzicht. Tot slot lopen de opvattingen sterk uiteen over de noodzaak van identificatie bij het bekijken van gewelddadige porno.

Figuur 4.12. Opinie over gewelddadige porno. (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

In totaal gaven 406 respondenten een open antwoord op de vraag over gewelddadige pornografie. De reacties zijn zeer divers en laten uiteenlopende perspectieven zien. Veel respondenten hebben een afkeer van gewelddadige porno. Er wordt gepleit voor een volledig verbod op deze vorm van porno en gewelddadige porno wordt als schadelijk gezien voor individuen en de samenleving. Ook wordt in deze antwoorden de negatieve invloed op jongeren en op het beeld van seksualiteit bij deze jongeren genoemd.

- 6 *Volledig verbod nodig!! Schandalig dat men hierover van mening kan verschillen.'*
- 6 *Het is vreselijk!! Het is ontierend en ver van de seksueel genot verwijderd. Totaal verkeerd beeld.'*
- 6 *Gewelddadige pornografie moet verboden worden. Sommige mensen zouden een verkeerd beeld kunnen vormen.'*

Aan de andere kant is er een grote groep respondenten die onderscheid maakt tussen verschillende vormen van gewelddadige pornografie, waarbij vooral het belang van vrijwilligheid (consent) en het verschil tussen fictie en realiteit wordt benadrukt. Zij vinden dat consensuele vormen, zoals BDSM, niet onder dezelfde noemer mogen vallen als niet-consensueel geweld.

- 6 *Zolang de acteurs er van op de hoogte zijn geweest en hebben ingestemd zie ik geen probleem. Ieder zijn ding.'*
- 6 *Het criterium zou niet moeten zijn of de handelingen gewelddadig gevonden worden door de kijker, maar of de deelnemers er zelf consent voor geven.'*
- 6 *SM en bondage worden in dit vraagstuk ook gezien als gewelddadige pornografie, terwijl dit, wanneer op de juiste manier uitgevoerd, juist erg liefdevol is tussen 2 mensen.'*
- 6 *Ik vind het raar dat jullie alle soorten op een stapel gooien. BDSM is zo ver ik weet meestal met consent. Dat is iets heel anders dan bijv. een vrouw die ongewenst denigrerend in haar gezicht wordt geslagen tijdens de seks.'*

Ook maakt een deel van de respondenten zich zorgen over normaliserende werking en de invloed van dergelijke porno op jongeren. Zij vrezen dat jongeren hierdoor een vertekend beeld van seksualiteit krijgen en geweld als normaal gaan beschouwen.

- 6 *Jongeren denken dan, dat dit normaal is. Met alle gevolgen van dien.'*
- 6 *Gewelddadige porno is schadelijk voor mensen onder de 18 jaar. Doordat hun beeld zal veranderen van seks.'*
- 6 *Jongeren en kinderen moeten hier actief tegen beschermd worden.'*

Een deel van de respondenten uiten zorgen over privacy en de effectiviteit van regulering, zoals identificatieplicht. Zij vrezen dat streng beleid leidt tot meer illegaliteit of inbreuk op persoonlijke vrijheid.

- 6 *Identificeren is krankzinnig. Gewelddadigheid in een geacteerde context is toch vergelijkbaar met een film over een moordenaar? Mensen kunnen dat onderscheid maken.'*
- 6 *Verbieden maakt het alleen maar interessanter. Dit lijkt me geen oplossing. Een bepaalde mate van afscherming wel.'*

In plaats van een verbod pleiten sommigen voor betere voorlichting en het bespreekbaar maken van het onderwerp. Zij zien educatie als de beste manier om schadelijke effecten te voorkomen.

- 6 *Gewelddadige pornografie geeft jongeren een verkeerd idee over hoe seks is. Ze zouden op school meer voorlichting moeten krijgen over 'hoe ziet een gezonde seksuele relatie eruit.'*
- 6 *Verbieden heeft 0 effect, via andere landen kun je alles gewoon zien. Voorlichting en bespreekbaar maken is de enige oplossing.'*
- 6 *Er zou meer voorlichting moeten komen over consent en wat normaal is in seksuele relaties.'*

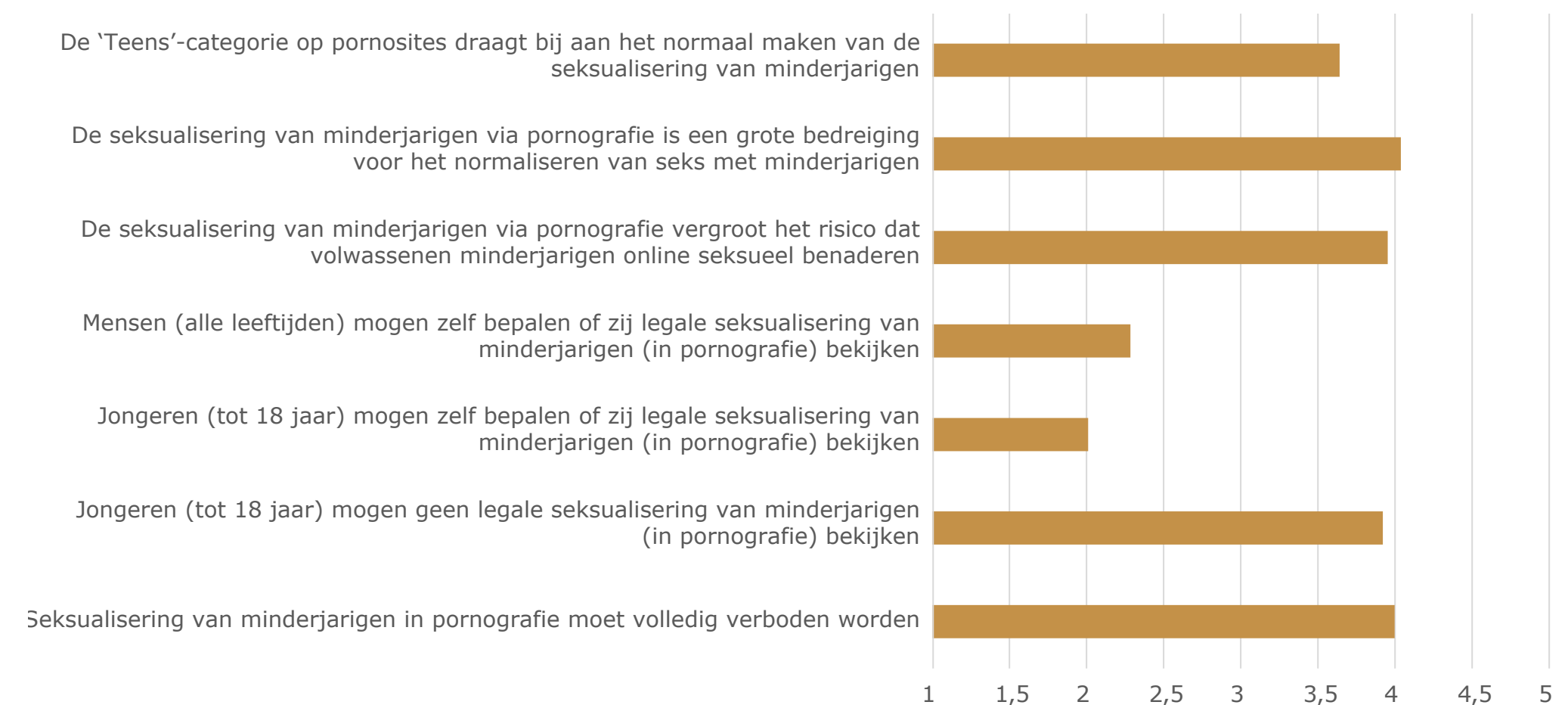
4.3.4. Seksualisering van minderjarigen in porno

Een meerderheid van de deelnemers is negatief over seksualisering van minderjarigen in porno, waarin het gaat om porno waarin acteurs minderjarig lijken (figuur 4.13). De hoge standaarddeviaties bij elke stelling duiden erop dat de meningen uiteenlopen en er ook een groep is die niet negatief tegenover seksualisering van minderjarigen in porno staat.

Over het algemeen wordt seksualisering van minderjarigen in porno gezien als een bedreiging omdat het bij kan dragen aan het normalisering van seks met minderjarigen. Respondenten zijn van mening dat dit het risico vergroot dat volwassenen minderjarigen online seksueel benaderen. De 'Teens'-categorie op pornosites wordt in zekere mate gezien als een factor die bijdraagt aan het normaliseren van deze seksualisering.

Daarnaast vindt een meerderheid van de deelnemers dat jongeren niet zelf mogen bepalen of zij legale seksualisering van minderjarigen in porno bekijken, en dat zij hier überhaupt niet naar mogen kijken. Over de vraag of volwassenen zelf mogen bepalen of zij dit soort content bekijken, is men minder uitgesproken. Wel vindt een meerderheid dat seksualisering van minderjarigen in porno verboden zou moeten worden.

Figuur 4.13. Opinie over seksualisering van minderjarigen in porno (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

Over de seksualisering van minderjarigen verschillen deelnemers ook van mening. Zo vindt een deel van de deelnemers dat het volledig verboden zou moeten worden, bijvoorbeeld omdat het zou bijdragen aan het normaliseren van seks met minderjarigen. Sommigen van deze groep begrijpt niet dat het een vraagstuk is of dit zou mogen of denken dat het al verboden is. Meerdere mensen noemen het risico op misbruik van minderjarigen. Zij denken dat het kijken van deze vorm van porno ervoor kan zorgen dat er meer seksueel misbruik zal plaatsvinden.

- 6 *Alles wat neigt naar seks met minderjarigen moet verboden worden.'*
- 6 *Kinderen moet je niet seksualiseren. Punt!'*
- 6 *Dat er überhaupt vragen zijn of dit okay is!!'*
- 6 *Er zullen volwassenen zijn die pedofiele fantasieën hebben. Deze mensen hebben begeleiding nodig. Met seksualisering van minderjarigen in pornografie wordt pedofilie genormaliseerd, seks met kinderen is niet normaal.'*
- 6 *Het seksualisering van minderjarige zorgt ervoor dat mensen het beeld krijgen dat het normaal is. En dat is totaal niet okay. Dit kan ervoor zorgen dat volwassen seks willen hebben met minderjarige wat kan leiden tot beschadiging van jongeren. Sommige mensen kunnen denken ook dat het categorie teen oprechte minderjarige zijn waardoor het genormaliseerd wordt dat een oudere man met een persoon van onder de 18 seks kan hebben.'*

Een ander deel van de deelnemers geeft juist aan dat het begrijpelijk is dat deze categorie bestaat. Er wordt vooral benadrukt dat het logisch is dat jongeren naar porno van leeftijdsgenoten willen kijken omdat zij zich met hen kunnen identificeren. Ook benadrukken sommigen dat het om fantasieën gaat. Geregeld wordt genoemd dat het wel problematisch is wanneer ouderen naar deze porno kijken.

- 6 *Als iemand van 16 porno kijkt en het dan fijner vind om mensen te zien die op hem/haar lijken vind ik niet vreemd. Maar wanneer volwassenen dit doen wordt het een probleem. Jongeren tot 18 worden al enorm geseksualiseerd en dan vooral meisjes. Dit zorgt voor onveilige situaties en een beperking van de vrijheid van deze jonge meiden. (...)'*

- 6 *Deze vind ik lastig, omdat ik me kan voorstellen dat jongeren die ZELF minderjarig zijn ook liever porno kijken waarin mensen jong lijken. Echter vind ik het wel extreem problematisch als volwassenen graag naar deze porno kijken.'*
- 6 *De acteurs zijn van legale leeftijd in het voorbeeld. Iets alsof doen is ook niet illegaal. Het is hetzelfde dat je niet mag stelen. Maar in een bioscoopfilm wordt een bank beroofd. Niemand wil dat verbieden. Het is niet echt.'*
- 6 *Aangezien iemand die een gewelddadige game speelt ook niet gelijk dat toepast in de echte wereld, lijkt me dat dit, hoewel bedenkelijk, voor volwassenen die dit kijken ook kan vallen onder 'escapism': in het algemeen gaan ze dit niet ineens toepassen. Ik vind dat heel anders liggen bij jongeren: zelfs alleen beelden zien is actief schadelijk, omdat ze nog niet het perspectief hebben van een ouder persoon en dus het idee kunnen krijgen dat dit wel normaal is, ook in het echte leven.'*
- 6 *(...) Er hoeft geen schaamte te zijn in dit soort fantasieën, maar die moeten dan wel als zodanig besproken of neergezet worden. Dus niet een verwachting scheppen dat dit 'normaal' is.'*

Meerdere deelnemers geven aan dat het belangrijk is seksualisering van minderjarigen te bespreken. Zij benoemen het aspect van preventie en voorlichting en denken dat dit helpt in het tegengaan van negatieve gevolgen.

- 6 *Deze vragen suggereren dat seksuele representaties van jeugd automatisch schadelijk zijn. Dat miskent nuance en versterkt stigma. Verbod op legale beelden is geen bescherming, maar verdringing. Als behandelaar weet ik: bespreekbaarheid en erkenning reduceren risico's beter dan morele paniek en censuur.'*
- 6 *Er zit hier een dunne lijn tussen wel of niet ok. Mensen met een gezond verstand kunnen het onderscheid maken wat wel en niet ok is, maar het is soms lastig te zien of het wel of niet legaal is. Wanneer jongeren hier naar kijken kan het leiden dat jongeren denken dat het normaal is. Ook hier speelt voorlichting en open communicatie weer een belangrijke rol.'*

- Ik denk dat de meeste jongeren al voor hun 18e interesse hebben in seks en dit ook ontdekken. Dus volledig verbieden lijkt me een ontkenning van deze menselijke natuur. Wel is het belangrijk te blijven voorlichten in bijv. consent en wat wel of niet oké gedrag is.'

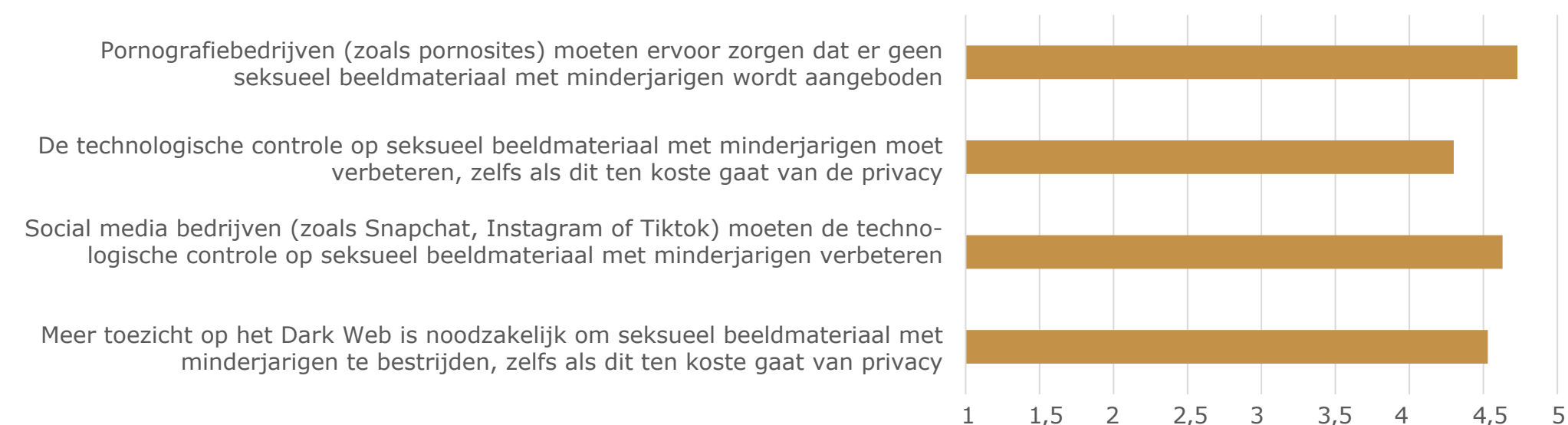
Bovendien pleiten enkele deelnemers voor het ophogen van de leeftijd van porno-acteurs om de seksualisering van minderjarigen tegen te gaan. Zij vinden dat 18-jarigen te jong zijn om in porno te acteren.

- Het is inderdaad wel een beetje bijzonder. Ik heb er wel eens eerder bij stil gestaan hoe normaal het is. Zelf zou ik willen suggereren om de leeftijd te verhogen voor wanneer de pornografisch materiaal zou mogen produceren. Ik denk dat veel dames maar ook genoeg jongens op die leeftijd geen flauw benul hebben wat ze gaan doen. Geen idee wat ik zou hebben gedaan op die leeftijd als het zo was geweest.'
- Porno gericht op minderjarigen, in welke vorm ook, moet op de meest krachtige wijze worden verboden en vervolgd. De leeftijdsgrens waarin meisjes en jongens porno mogen maken mag wat mij betreft worden verhoogd tot 21 jaar, liever 25 jaar.'

4.3.5. Toegang tot seksueel beeldmateriaal met minderjarigen

Uit de gesloten vragen in de vragenlijst blijkt dat deelnemers in hoge mate instemmen met maatregelen om minderjarigen tegen seksueel beeldmateriaal van minderjarigen te beschermen (figuur 4.14). Deelnemers vinden dat pornografiebedrijven een hoge verantwoordelijkheid hebben om te voorkomen dat beeldmateriaal met minderjarigen wordt aangeboden. Ook vinden respondenten dat social media bedrijven de technologische controle op seksueel beeldmateriaal met minderjarigen moeten verbeteren en dat meer toezicht op het Dark Web noodzakelijk is om seksueel beeldmateriaal met minderjarigen te bestrijden, zelfs als dit ten koste gaat van privacy. Over de mate waarin respondenten het eens zijn met de stelling dat de technologische controle op seksueel beeldmateriaal met minderjarigen moet worden verbeterd, zelfs als dit ten koste gaat van de privacy, is minder consensus. Ondanks dat de meerderheid het hier mee eens is, duidt de hoge standaarddeviatie erop dat hier meer onenigheid over is.

Figuur 4.14. Opinie over het beperken van de toegang tot seksueel beeldmateriaal met minderjarigen (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

In totaal gaven 241 deelnemers een open reactie over de gemakkelijke toegankelijkheid van seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. De weerstand tegen deze beelden is groot, waarbij streng straffen geregeld wordt genoemd.

- Dit moet men hard aanpakken! Bij zowel de makers als de kijkers ervan. Hoge straffen zijn erg normaal hierin.'
- Kinderporno is sowieso slecht... Laten we het gewoon noemen wat het is, een seksueel misdrijf tegen één of meerdere minderjarigen. Heel hard aanpakken dit!'
- Compleet verbieden, onmogelijk maken. Zorg dat je onderscheid kan maken tussen de per ongeluk bezoeker en de echte pedofiel, hard straffen.'

Over het inperken van de privacy om seksueel beeldmateriaal van minderjarigen te bestrijden, lopen de meningen ook in de open antwoorden uiteen. Sommigen vinden het nodig om seksueel beeldmateriaal met minderjarigen tegen te gaan, terwijl anderen privacy belangrijker vinden.

- Volledig verbieden! Walgelijk en deze perverse vorm van vermaak moet echt bestreden worden ook als dit ten koste gaat van de privacy.'
- Eerst bescherming van het kind, dan pas privacy.'

- 6 *Dergelijk materiaal is terecht verboden. Maar moet niet als excuus gebruikt worden voor privacyschending. Dan komt er een glijdende schaal en is het daarna heel makkelijk de privacy ook voor andere doeleinden te schenden.'*
- 6 *Ik ben een groot voorstander van privacy op het internet. Het grote probleem hier je de echte boeven vaak niet pakt maar er worden wel bepaalde rechten ingetrokken. Deze technologische strijd zal altijd een kat-en-muisspel zijn. Dat moet niet ten koste gaan van de 'normale' gebruiker. (...)'*

Een deel van de deelnemers is verbaasd dat seksueel beeldmateriaal met minderjarigen zo toegankelijk is en sommigen schrikken hiervan. Bovendien betwijfelt een deel van hen of het klopt dat mensen hier zo snel mee in aanraking komen.

- 6 *Ik ben erg benieuwd naar de bron die over "4 kliks" spreekt. Ik heb eerder meegedaan aan een experiment hieromtrent in 2022 en met het Dark Web uitgezonderd was het verdomd moeilijk om middels de toegankelijke reguliere porno websites op kinderporno terecht te komen als je daar pro-actief naar zoekt. Ik ben extreem sterk ervan overtuigd dat het zeer aannemelijk is dat iemand via een reguliere porno websites er zeer zelden per ongeluk terecht komt.'*
- 6 *Ik bekijk vaak porno, ik ben nog nooit iets tegengekomen waarvan ik dacht: deze porno performer is duidelijk onder de 18 jaar oud. Nou ben ik niet geïnteresseerd in de categorie Teens, dus misschien heeft het daar mee te maken dat ik er niet op stuit.'*
- 6 *Ik heb nooit geweten dat het echt zo gemakkelijk is op legale sites, dat is toch een ziekmakende gedachte, het zou een stuk beter zijn om mensen die in het bezit zijn van dit soort beelden en ook pedofielen chemisch te helpen.'*

Velen verwachten dat toezicht op het Dark Web onmogelijk is. Zij zien dit niet als een optie om hiermee seksueel beeldmateriaal van minderjarigen te bestrijden.

- 6 *Dark Web is voor mij een zeer ongezonde website. De naam geeft voor mij al aan dat het er niet zou moeten zijn.'*

- 6 *Meer toezicht op het Dark Web veronderstelt dat er nu al toezicht zou zijn maar te weinig. Ik ben geen Dark Web gebruiker maar toezicht lijkt me onmogelijk. Het klinkt naar toezicht houden op de onderwereld in misdaad.'*
- 6 *Wat een onzin: je kunt helemaal niet meer toezicht houden op het Dark Web. De manier waarop dat Dark Web werkt zorgt ervoor dat er voor elke site die neer wordt gehaald, er meerdere nieuwe opgestart worden. Dweilen met de kraan open! Doe iets aan de andere kant van het probleem: zorg dat minderjarigen die elkaar naaktbeelden sturen beter geïnformeerd worden over de risico's en zorg voor betere hulpverlening aan pedofielen om recidive te voorkomen!'*

Respondenten benadrukken dat bedrijven en platforms achter pornografie en social media een actievere rol zouden moeten spelen in het voorkomen van de verspreiding van dergelijk materiaal. Zij verwachten dat dit wel kan helpen in het bestrijden van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen.

- 6 *Internetbedrijven doen hier veel te makkelijk over. Volwassenen en jongeren moeten duidelijk weten dat dit niet mag.'*
- 6 *Ik vind 100% dat bedrijven, helemaal als ze gericht zijn op porno, echt beter hun best moeten doen om accounts/beeldmateriaal te verifiëren.'*
- 6 *Dit moet echt niet zo makkelijk te vinden zijn, en techbedrijven moeten hier voor zorgen. Echter: Een foto van een kind dat in bad zit, moet een ouder gewoon kunnen maken, en daar ook gewoon een backup van kunnen maken in de cloud zonder angst te hebben dat haar/zijn account meteen geblokkeerd wordt. Dus: aanpakken bedrijven die hier actief aan meedoen, maar ook oog hebben dat het niet ontaard in een heksenjacht.'*
- 6 *Leg "sociale" mediabedrijven boetes op bij het niet naleven van de regels. Ik ben 1x per ongeluk in aanraking gekomen met porno met minderjarigen en dit was notabene op facebook. Ik was gewoon dom aan het scrollen toen dit opeens voorbijkwam en ik kan rustig zeggen dat dit mij getraumatiseerd heeft. Het is echt schandalig dat dit heeft kunnen gebeuren en het zou heel fijn zijn dat er bij een bedrijf als facebook hiervoor grote consequenties zouden zijn. Ik walg nog steeds bij de herinnering. Bah!'*

4.3.6. Verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden

Er is brede steun voor hogere boetes aan bedrijven die porno tonen waarin minderjarigen voorkomen en voor regelgeving dat online dienstverleners (zoals pornosites en social media platforms) verplicht om seksueel beeldmateriaal met minderjarigen te voorkomen en te bestrijden (figuur 4.15). Ook vinden de deelnemers over het algemeen dat bedrijven en de overheid jongeren onvoldoende beschermd tegen online porno, al lopen de meningen daarover iets meer uiteen.

Wat betreft verantwoordelijkheid voor het bekijken van pornografie, is er een duidelijk onderscheid tussen volwassenen en jongeren. Volwassenen worden over het algemeen als zelf verantwoordelijk gezien voor hun kijkgedrag. Voor jongeren vindt de meerderheid dat zij niet zelf verantwoordelijk zijn voor welke pornografie zij bekijken. Zowel voor volwassenen als voor jongeren lopen de meningen wel uiteen.

Figuur 4.15. Opinie over de verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden (1=helemaal niet mee eens; 5 = helemaal mee eens).

In totaal uitten 243 deelnemers hun mening over de verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden in open antwoorden. Veel respondenten benadrukken dat overheden de enige partijen zijn die bedrijven kunnen dwingen tot regulering. De respondenten hebben weinig vertrouwen in vrijwillige actie vanuit het bedrijfsleven. Respondenten noemen technologische oplossingen en strengere wetgeving als noodzakelijke middelen om schadelijke content te beperken. Er is ook kritiek op de effectiviteit van bestaande regelgeving.

- 6 *De overheid en bedrijven kunnen nooit 100% controleren. Maar er is wel wetgeving nodig om bedrijven en overheden te dwingen, met boetes en dwangsommen, zoveel mogelijk te voorkomen dat er kinderporno gezien en verspreid wordt.'*
- 6 *Aangezien/zolang bedrijven financiële belangen hebben, zullen zij nóóit vrijwillig maatregelen nemen die hun verdienmodel beperken. En ALTIJD een weg zoeken om 'er onderuit' te komen. Dus... zal het toch echt van de overheden moeten komen.'*
- 6 *Het is belangrijk dat de overheid in de wetgeving ook aandacht heeft voor nuances. Bedrijven die bewust illegale content aanbieden (porno of anderszins) moeten aangepakt worden.'*

Desondanks hebben bedrijven ook een belangrijke rol, aangezien zij de porno aanbieden, vindt een deel van de respondenten. Ook de samenleving heeft een verantwoordelijkheid om het welzijn van jongeren te bevorderen, aldus een deel van de respondenten.

- 6 *Bedrijven zijn nog verantwoordelijker dan overheden, zij zijn de aanbieders, dus de eerste schakel.'*
- 6 *Bedrijven willen geld verdienen, daarbij doen ze alles om dit voor elkaar te krijgen. Als er een markt voor is, springen bedrijven erin. Of het legaal is of niet.'*
- 6 *Overheid, bedrijven en burgers zijn samen verantwoordelijk. Ga samen het gesprek aan i.p.v. het eenzijdig op te leggen.'*
- 6 *We hebben als samenleving in Nederland de verantwoordelijkheid om een gezonde leefomgeving te hebben. Het bedrijfsleven heeft een groot aandeel hierbij. Als de overheid de nodige wetten introduceert i.s.m. bedrijven, kunnen we dit bereiken.'*
- 6 *Iedereen is verantwoordelijk voor het beschermen van minderjarigen en het welzijn van eigen maatschappij.'*

Een thema dat opnieuw naar voren komt, is het belang van voorlichting en educatie, vooral voor jongeren. Respondenten pleiten voor een aanpak die verder gaat dan censuur en boetes

en benoemen de rol van ouders en opvoeding. De peer-omgeving van jongeren en groepsdruk worden bovendien als beïnvloedende factoren gezien.

- 6 *Bescherming van kinderen begint met open en eerlijk spreken. Voorlichting.'*
- 6 *Mediawijsheid, seksuele vorming en vertrouwen in ontwikkelingsprocessen. Je kunt verantwoordelijkheid niet afdwingen met boetes, filters en angst.'*
- 6 *Ik mis bij jongeren de verantwoordelijkheid van ouders. Het is goed om er over te praten met je kind.'*
- 6 *Er ligt een belangrijke taak bij ouders en school. Die moeten kinderen onderwijzen met seksuele voorlichting en de voor- en nadelen van porno. Met goede educatie kun je veel meer bereiken dan opleggen van regels.'*

Sommige respondenten benadrukken dat individuen zelf verantwoordelijk zijn voor hun kijkgedrag, mits binnen legale kaders. Tegelijkertijd wordt erkend dat jongeren nog in ontwikkeling zijn.

- 6 *De verantwoordelijkheid ligt bij de persoon zelf, maar daar voor moet het duidelijk zijn dat de 'verkeerde' soort porno sociaal, cultureel en maatschappelijk niet geaccepteerd worden.'*
- 6 *Als volwassene heb je meestal meer context en inzicht, en ook tijd gehad om te leren en reflecteren, over en op systemen van onderdrukking die onze maatschappij vormen. Als minderjarige, ben je nog aan het ontwikkelen en kan het je niet worden kwalijk genomen dat je dingen niet weet of nog niet hebt uitgezocht.'*
- 6 *Jongeren moeten beschermd worden omdat de hersenen nog niet volgroeid zijn is beïnvloeding van buitenaf, over het algemeen kunnen volwassenen beter relativeren en beoordelen wat goed is en wat niet. Bedrijven moeten hier strenger op gecontroleerd worden.'*

4.4. Duiding en oplossingsrichtingen door experts

Om de resultaten van het onderzoek beter te kunnen interpreteren en te verrijken met praktijkkennis, zijn ze voorgelegd aan een groep experts. Deze professionals, afkomstig uit diverse relevante werkvelden, reflecteerden op de bevindingen en voegden waardevolle context en nuance toe. Hun inzichten bieden niet alleen een bredere duiding van de resultaten, maar dragen ook bij aan het formuleren van mogelijke oplossingsrichtingen voor beleid en praktijk.

4.4.1. Reflectie vragenlijst jongeren

De resultaten worden veelal herkend door de professionals. Dit onderzoek laat zien dat jongeren porno kijken via verschillende platformen, waaronder pornowebsites zoals Pornhub, maar ook via chatapps als WhatsApp en Telegram. Tijdens de focusgroep benadrukten de professionals dat vooral het verkrijgen en delen van porno via chatapps veel voorkomt. Dit is relevant, omdat de publieke en politieke aandacht zich momenteel vooral richt op grote pornografische websites, en minder op de rol van chatapps in de verspreiding van dit soort materiaal terwijl dit een belangrijk onderdeel vormt van hoe jongeren met pornografie in aanraking komen.

Daarnaast werd gereflecteerd op de gevoelens die jongeren hebben na het kijken van gewelddadige porno. De analyse liet zien dat jongeren zowel positieve als negatieve gevoelens ervaren bij het kijken naar gewelddadige porno. Tijdens de focusgroep werd uitgelegd dat dit deels te verklaren is door de brede definitie van 'geweld' in seksuele contexten. Praktijken zoals 'choking' kunnen door sommigen als grensoverschrijdend worden ervaren, terwijl anderen dit als onderdeel van hun seksuele voorkeur beschouwen. Dit grijze gebied maakt het lastig om eenduidige conclusies te trekken over de impact van dergelijke beelden.

Tot slot werd er besproken dat eventuele veranderingen in gedrag onder jongeren, bijvoorbeeld verwachtingen van seks, niet altijd direct te herleiden zijn tot het kijken van porno. Invloeden van publieke figuren met uitgesproken opvattingen rondom traditionele rolverdelingen, zoals Andrew Tate, kunnen ook bijdragen aan seksistisch gedrag of veranderde opvattingen over seksualiteit.

4.4.2. Reflectie bevindingen vragenlijst volwassenen

Volgens de experts verschilt de categorie 'seksueel beeldmateriaal van minderjarigen' wezenlijk van de andere vormen van porno. Dit komt doordat er in deze gevallen per definitie sprake is van slachtofferschap: seksuele handelingen met minderjarigen zijn altijd onvrijwillig en schadelijk, ongeacht de context. Dit verklaart waarom deze vorm van beeldmateriaal veel sterker wordt afgekeurd dan andere vormen van porno. Bij andere vormen van porno is slachtofferschap minder

zichtbaar, maar niet uitgesloten. Zo is het voor kijkers vaak onduidelijk of de betrokken acteurs vrijwillig deelnemen en onder goede werkomstandigheden werken.

In de vragenlijst is onder andere gevraagd naar de invoering van een identificatieplicht voor het bekijken van pornografisch materiaal. De meningen van respondenten bleken hierover verdeeld. De experts verklaarden de verdeeldheid in de publieke opinie als volgt: jongeren kijken niet alleen porno via pornowebsites, maar ook via chatgroepen. Deze interpersoonlijke communicatie, bijvoorbeeld via WhatsApp of Telegram, vormt een belangrijk kanaal, maar valt buiten de reikwijdte van een eventuele identificatieplicht. Daarnaast kunnen jongeren technische middelen, zoals VPN's, gebruiken om beperkingen te omzeilen. Hierdoor is een nationale identificatieplicht mogelijk beperkt effectief. Deze bevindingen onderstrepen de complexiteit van het reguleren van online pornografie en verklaren volgens de experts de verdeeldheid in de publieke opinie over dit onderwerp.

4.4.3. Maatregelen

In de duidingssessie met experts kwamen vier oplossingsrichtingen aan de orde, namelijk toezicht en handhaving, passend materiaal aanbieden, technologische ontwikkelen en secundaire preventie. Deze oplossingsrichtingen staan hieronder uitgewerkt.

Toezicht en handhaving

Tijdens de focusgroep werd uitgebreid stilgestaan bij de rol van toezicht en handhaving in het beschermen van jongeren tegen schadelijke porno. Hoewel er al wet- en regelgeving bestaat, benadrukten experts dat de handhaving in de praktijk tekortschiet. Jongeren kunnen nog steeds relatief eenvoudig toegang krijgen tot pornografisch materiaal, ook wanneer dit in strijd is met leeftijdsgrenzen. Volgens de deelnemers is er meer inzet en financiering nodig om bestaande regels daadwerkelijk te laten werken. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt niet alleen bij overheden. Platformen zelf, zoals Pornhub, hebben ook een rol in het beperken van misbruik en het beschermen van minderjarigen. Sommige platformen nemen hierin al stappen, maar toezicht en transparantie blijven noodzakelijk. Ook sociale media en chatapps zouden onder strengere regelgeving kunnen vallen, gezien hun rol in de verspreiding van pornografisch materiaal.

Passend materiaal aanbieden

Tijdens de focusgroep werd besproken dat het kijken van porno een rol kan spelen in een gezonde seksuele ontwikkeling. De experts erkennen de positieve effecten die porno kan hebben, bijvoorbeeld bij het verkennen van de eigen seksuele identiteit. Een verbod op porno wordt dan ook als onwenselijk beschouwd. Zo'n verbod zou porno verder in de taboesfeer duwen, wat open

gesprekken erover bemoeilijkt. Tegelijkertijd maken de experts zich zorgen over de grote hoeveelheid pornografisch materiaal die online beschikbaar is en die níet bijdraagt aan een gezonde seksuele ontwikkeling. Jongeren zouden tegen dergelijk schadelijk materiaal beschermd moeten worden.

Idealiter zou er pornografisch materiaal beschikbaar zijn met een educatief karakter, dat aansluit bij de belevingswereld van jongeren en hun seksuele ontwikkeling op een positieve manier ondersteunt. Maar in de praktijk blijkt dit ethisch en praktisch zeer complex. In het kader hiervan worden de programma's Bloot Gewoon en de Sekszusjes als voorbeeld genoemd. Deze programma's zijn bedoeld om seksualiteit, en praten over seksualiteit te normaliseren. Toch leiden deze programma's regelmatig tot maatschappelijke discussies en inhoudelijke klachten. Dit illustreert hoe gevoelig het thema seksualiteit ligt en hoe uiteenlopend opvattingen zijn over wat passend en educatief is.

Jongeren zouden ook ondersteund kunnen worden in het vinden van hun weg naar pornowebsites met ethische porno, waarbij er altijd sprake is van wederzijdse instemming, respect en realistische weergaven van seks. Ethische porno kan bijdragen aan een gezonder beeld van seksualiteit en relaties. In de praktijk blijkt echter dat dit type porno vaak achter een betaalmuur zit. De experts geven aan dat de meeste mensen, en zeker jongeren, niet bereid zijn om voor porno te betalen.

Hoewel seksuele voorlichting onderdeel is van het onderwijscurriculum, geven de experts aan dat het bespreekbaar maken van porno en het begeleiden van jongeren hierin binnen het onderwijs complex is. Zoals eerder benoemd lopen opvattingen over wat passend en educatief is fors uiteen. Ouders zelf ervaren zelf vaak handelingsverlegenheid en vinden het lastig om gesprekken te voeren over porno met hun kinderen. De verantwoordelijkheid van kijkgedrag bij de jongeren zelf neerleggen kan niet, omdat zij niet in staat zijn om weloverwogen inschatting te maken in wat porno is die positief bijdraagt aan een gezonde seksuele ontwikkeling.

Technologische ontwikkelingen

Ook technologische ontwikkelingen kwamen aan bod. Er werd verwezen naar een nieuwe smartphone met ingebouwde AI-technologie die seksueel beeldmateriaal van minderjarigen kan detecteren. Zulke innovaties bieden kansen voor monitoring van pornografisch beeldmateriaal, maar vereisen investeringen en samenwerking met bedrijven. Dergelijke technologieën zouden in de toekomst verplicht kunnen worden gesteld voor aanbieders van communicatiediensten.

Secundaire preventie

Tot slot werd het belang van secundaire preventie benadrukt. Jongeren die al grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond, zoals het doorsturen van seksueel beeldmateriaal zonder toestemming, kregen voorheen een leerstraf. Deze leerstraffen richten zich onder andere op seksuele ontwikkeling. Tegenwoordig is de leerstraf vervallen en krijgen deze jongeren een taakstraf. Dit is een gemiste kans: leerstraffen bleken namelijk effectief in het terugdringen van recidive (De Haas et al., 2015).

5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek en beperkingen van het huidige onderzoek

Dit onderzoek biedt waardevolle inzichten in hoe jongeren en volwassenen omgaan met pornografisch materiaal en hoe zij hiertegen aankijken. Tegelijkertijd brengen de resultaten ook nieuwe en aanvullende vragen aan het licht. Naast aanvullende vragen, kent het onderzoek enkele beperkingen die relevant zijn voor de interpretatie van de bevindingen. In dit hoofdstuk worden enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek en verdere verdieping, en enkele beperkingen besproken.

In dit onderzoek is niet gebruikgemaakt van gevalideerde vragenlijsten, omdat er geen geschikte gevalideerde vragenlijsten bestonden om de uiteenlopende elementen beknopt in kaart te brengen. Dit betekent dat de meetinstrumenten niet eerder zijn getest op betrouwbaarheid en validiteit, wat de nauwkeurigheid van de bevindingen kan beïnvloeden. Het zou goed zijn in de toekomst gebruik te maken van gevalideerde instrumenten, zodat de bevindingen sterker onderbouwd kunnen worden. Daarnaast is de literatuurstudie beknopt uitgevoerd, waardoor mogelijk relevante onderzoeken of inzichten buiten beschouwing zijn gelaten. Een aanbeveling is om in vervolgonderzoek een uitgebreider literatuurreview uit te voeren.

Het was in dit onderzoek niet mogelijk om het daadwerkelijke effect van het kijken van verschillende vormen van porno volledig in kaart te brengen, aangezien het geen longitudinaal onderzoek was. Ook is niet gevraagd naar het persoonlijke seksleven van deelnemers. Sommige jongvolwassenen lichtten in de open antwoorden wel toe dat het kijken van porno invloed heeft op hun eigen seksleven, maar door het ontbreken van vragen naar eigen seksleven kunnen we geen relatie leggen tussen het kijken naar de verschillende vormen van porno en de seks die zij hebben. Een vervolgonderzoek dat in staat is om de relatie tussen het kijkgedrag en daadwerkelijke seksuele ervaringen en ontwikkeling van jongeren en jongvolwassenen te onderzoeken zou interessant zijn, bijvoorbeeld door middel van een longitudinaal onderzoek, waarbij deelnemers over een langere periode worden gevolgd. Hierdoor zou het mogelijk worden ook causale verbanden te leggen tussen het kijken van bepaalde vormen van porno en veranderingen in seksueel gedrag, normen en verwachtingen, en de relatie met eventuele psychologische, emotionele en sociale gevolgen. Ook is het van belang om de relatie tussen het kijken van verschillende vormen van

porno en seksueel geweld te onderzoeken. Dit biedt ook aanknopingspunten om te onderzoeken of jongeren die bepaalde vormen van porno kijken, andere seksuele gedragingen of risicoprofielen ontwikkelen of hebben dan jongeren die dit niet doen. Ten slotte is het relevant om te onderzoeken hoe het kijken van verschillende vormen van porno invloed kan hebben op bijvoorbeeld ontdekking van eigen seksuele voorkeuren en identiteit.

Een andere beperking van het huidige onderzoek is dat we onder jongvolwassenen en volwassenen alleen vragenlijsten af hebben genomen. Naast kwantitatief onderzoek is er behoefte aan kwalitatieve studies die dieper ingaan op de beleving, motivatie en betekenisgeving van jongeren rondom het kijken van verschillende vormen van porno en hun seksuele ervaringen. Dit kan bijvoorbeeld via interviews of focusgroepen, waarin jongeren hun eigen verhaal en context kunnen delen. Zo is kwalitatief onderzoek nodig om eventuele verschillen naar achtergrondkenmerken (zoals gender, leeftijd, migratieachtergrond en opleidingsniveau) te kunnen duiden en om maatwerk te kunnen bieden bij eventuele interventies.

De leeftijdsgroep van de respondenten is ook een beperking van het huidige onderzoek. De vragenlijst is alleen uitgezet onder jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 27 jaar. Om een goed beeld te krijgen van de blootstelling aan de verschillende vormen van porno bij jongeren onder de 18 jaar, zou aanvullend onderzoek onder deze jongere leeftijdsgroepen nodig zijn. Dit was in het huidige onderzoek niet mogelijk, doordat voor deelname onder de 16 jaar ouderlijke toestemming vereist is en het verkrijgen hiervan binnen dit project niet haalbaar bleek. Vervolgonderzoek zou zich moeten richten op een jongere leeftijdsgroep, om beter te begrijpen op welke leeftijd en via welke kanalen zij in aanraking komen met (gewelddadige) porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Dit is belangrijk om preventie en voorlichting beter af te stemmen op de belevingswereld van deze groep.

Een aanbeveling die zowel bij de experts als bij de algemene groep volwassenen naar voren komt, is om meer voorlichting over porno te geven. Er is dan ook behoefte aan onderzoek naar effectieve preventie- en interventiestrategieën, zodat geïnventariseerd kan worden welke vormen van voorlichting, educatie en technologische oplossingen het beste werken en hoe overheid, bedrijven en ouders (en onderwijs) samen kunnen werken, waarbij rekening gehouden moet worden met de tendens die ook leeft dat jongeren volledig beschermd zouden moeten worden tegen porno.

6 Literatuurverwijzingen

Bakker, G., van Aken, T., van Pappelendam, P., & Jeuken, J. (2025). Van meme tot moord: Hoe online extremistische broedkamers een nieuwe generatie van geweld kweken. The Hague Centre for Strategic Studies.

Behun, R., & Owens, E.W. (2019). *Youth and Internet Pornography: The impact and influence on adolescent development* (1st ed.). Routledge. <https://doi-org.utrechtuniversity.idm.oclc.org/10.4324/9780429423147>

Böthe, B., Vaillancourt-Morel, M., Be, S., & Demetrovics, Z. (2019). Problematic and Non-Problematic Pornography Use Among LGBTQ Adolescents: a Systematic Literature Review. *Current Addiction Reports*, 6(4), 478-494. <https://doi.org/10.1007/s40429-019-00289->

Braun-Courville, D. K., & Rojas, M. (2009). *Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors*. *Journal of Adolescent Health*, 45, 156–162.

Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., & Liberman, R. (2010). Aggression and sexual behavior in best-selling pornography videos: A content analysis update. *Violence against women*, 16(10), 1065-1085

Brown, J. D., & L'Engle, K. L. (2009). *X-rated: Sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media*. *Communication Research*, 36(1), 129–151. doi:10.1177/0093650208326465 access. *Journal of Communication*, 59, 407–433. doi:10.1111/j.1460-2466.2009.01422.x

Brown, R. (2022). *Eliminating Online Child Sexual Abuse Material* (1st ed.). Routledge. <https://doi-org.utrechtuniversity.idm.oclc.org/10.4324/9781003327264>

Caffo, E. (Red.). (2021). *Online Child Sexual Exploitation: Treatment and Prevention of Abuse in a Digital World*. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-66654-5>

Carroll, J. S., Padilla-Walker, L. M., Nelson, L. J., Olson, C. D., McNamara Barry, C., & Madsen, S. D. (2008). *Generation XXX: Pornography acceptance and use among emerging adults*. *Journal of Adolescent Research*, 23(1), 6–30. doi:10.1177/0743558407306348

Cheng, S., Ma, J., & Missari, S. (2014). *The effects of Internet use on adolescents' first romantic and sexual relationships in Taiwan*. *International Sociology*, 29(4), 324–347. doi:10.1177/0268580914538084 doi:10.1016/j.jadohealth.2008.12.004

Dankerlui, M. (2025). Brussel komt met leeftijdsloot voor pornosites, maar twijfels bij deskundigen. *Nieuwsuur*.

Dawson, K., Gabhainn, S.N., Friday, R., & MacNeela, P. (2024). Barriers and recommendations for parent-child conversations about pornography. *Frontiers in Sociology*, 9, 1349549. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1349549>

De Argumentenfabriek. (2025, juli 8). *Leeftijdsverificatie online: Europese aanpak in debat*. <https://www.argumentenfabriek.nl/nieuws/leeftijdsverificatie-online-europese-commissie/>

De Graaf, H., Vermey, K., Oldenhof, A., Kraan, Y., Beek, T., & Kuiper, L. (2024). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2023*. Rutgers.

De Haas, S., van den Berg, C., Bijleveld, C., Jonker, M., & Hendriks, J. (2015). Recidive van jongens die de Leerstraf Seksualiteit hebben gevolgd.

De Souza, D. R. (2023). *Evidence on pornography's influence on harmful sexual behaviour among children: Children's Commissioner*. <https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2023/05/Evidence-on-pornographys-influence-on-harmful-sexual-behaviour-among-children.pdf>

De Wildt, R., Laan, E., Meulenbeld, S., & Yohannes, R. (2021). *In gesprek over seksualiteit: Ondersteuning van gezinnen met een Eritrese en Ethiopische migratieachtergrond*. [PDF]. <https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/in-gesprek-over-seksualiteit.pdf>

Gesser-Edelsburg, A., & Arabia, M. A. E. (2018). Discourse on Exposure to Pornography Content Online Between Arab Adolescents and Parents: Qualitative Study on its Impact on Sexual Education and Behavior. *Journal Of Medical Internet Research*, 20(10), e11667. <https://doi.org/10.2196/11667>

Grant, H. (2022). Pornhub partners with child abuse charities to intercept activity. The Guardian. [the-guardian-pornhub-partners-with-child-abuse-charities-to-intercept-activity](https://www.theguardian.com/technology/2022/01/12/pornhub-partners-with-child-abuse-charities-to-intercept-activity)

Fritz, N., Malic, V., Paul, B. et al. (2020). *A Descriptive Analysis of the Types, Targets, and Relative Frequency of Aggression in Mainstream Pornography*. *Arch Sex Behav* 49, 3041–3053 <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01773-0>

Greijer, S., & Doek, J. (2016). *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse* (Luxembourg Guidelines). ECPAT International. <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Terminology-guidelines-396922-EN-1.pdf>

ICMEC (2018). *Child Sexual Abuse Material: Model Legislation & Global Review*. International Centre for Missing & Exploited Children. www.icmec.org/wp-content/uploads/2018/12/CSAM-Model-Law-9th-Ed-FINAL-12-3-18.pdf

INHOPE (2021). *Annual report 2020*. INHOPE. [inhope.org/media/pages/the-facts/download-our-whitepapers/c16bc4d839-1620144551/inhope-annual-report-2020.pdf](https://www.inhope.org/media/pages/the-facts/download-our-whitepapers/c16bc4d839-1620144551/inhope-annual-report-2020.pdf)

Insoll, T., Ovaska, A., Vaaranen-Valkonen, N., & Suojellaan Lapsia ry. / Protect Children. (2021). *CSAM Users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention*. In K. Leivo & M. Sandvik (Eds.), *Suojellaan Lapsia Ry. / Protect Children*[Report].

Insoll, T., Soloveva, V., Díaz Bethencourt, E., Ovaska, A., Vaaranen-Valkonen, N., & Protect Children. (2024). *Tech Platforms Used by Online Child Sexual Abuse Offenders*. In Protect Children. https://bd9606b6-40f8-4128-b03a9282bdcff0f.usrfiles.com/ugd/bd9606_0d8ae7365a8f4bfc977d8e-7aeb2a1e1a.pdf

Internet Watch Foundation (2025). Charity raises alarm over surge in level of child sexual abuse imagery hosted in EU. <https://www.iwf.org.uk/news-media/news/charity-raises-alarm-over-surge-in-level-of-child-sexual-abuse-imagery-hosted-in-eu>

Jesrani, T., Malby, S., Banuelos, T., Holterhof, A. & Hahn, M. (2014). *Study on the Effects of New Information Technology on the Abuse and Exploitation of Children*. United Nations Office on Drugs and Crime. www.unodc.org/documents/Cybercrime/Study_on_the_Effects.pdf

Klaassen, M. J. (2020). Understanding Internet pornography's content and its relation to adolescents' sexual attitudes. Universiteit van Amsterdam.

Kristof, N. (2020, 4 December). *The children of Pornhub: Why does Canada allow this company to profit off videos of exploitation and assault?* New York Times. www.nytimes.com/2020/12/04/opinion/sunday/pornhub-rape-trafficking.html

Laier, C., Pekal, J., & Brand, M. (2014). *Cybersex addiction in heterosexual female users of Internet pornography can be explained by gratification hypothesis*. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(8). doi:10.1089/cyber.2013.0396

Levin, M. E., Lillis, J., & Hayes, S. C. (2012). *When is online pornography viewing problematic among college males? Examining the moderating role of experiential avoidance*. *Sex Addict Compulsivity*, 19, 168–180. doi:10.1080/10720162.2012.657150

Luder, M.-T., Pittet, I., Berchtold, A., Akre, C., Michaud, P. A., & Suris, J. C. (2011). *Associations between online pornography and sexual behavior among adolescents: Myth or reality?* *Archives of Sexual Behavior*, 40(5), 1027–1035. doi:10.1007/s10508-010-9714-0

Maas, M.K., Wright, P.J., Rothman, E.F., Nelson, K.M., Weigle, P., Herbenick, D. (2025). *Pornography Use During Adolescence: The Current State of Knowledge and Recommendations*. In: Christakis, D.A., Hale, L. (eds) *Handbook of Children and Screens*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-69362-5_47

Malamuth, N. M., Addison, T., & Koss, M. (2000). Pornography and sexual aggression: Are there reliable effects and can we understand them? *Annual Review of Sex Research*, 11, 26–91. doi:10.1080/10532528.2000.10559784

Morgan, E. (2011). Associations between young adults' use of sexually explicit materials and their sexual preferences, behaviors, and satisfaction. *Journal of Sex Research*, 48(6), 520–530. doi:10.1080/00224499.2010.543960

Moser, C. (2023). Differentiating sexual violence from BDSM. *The Journal of Sexual Medicine*, 20(10), 1233–1234.

NRC. (2025, 24 augustus). Kinderen worden afgeperst en aangezet tot automutilatie of zelfs moord: in deze chatgroepen worden de meest sadistische beelden gedeeld. Geraadpleegd op 12 september 2025, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/08/24/in-deze-chatgroepen-worden-de-meest-sadistische-beelden-gedeeld-kinderen-afgeperst-en-aangezet-tot-automutilatie-of-zelfs-moord-ook-nederlandse-jongeren-a4903899>

Oost, G. (2025). Kinderen worden afgeperst en aangezet tot automutilatie of zelfs moord: in deze chatgroepen worden de meest sadistische beelden gedeeld. *NRC*.

Peter J. & Valkenburg, P. M. (2016). *Adolescents and pornography: a review of 20 years of research*. *J Sex Res*. 2016;53:509–31. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1143441>.

Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and notions of women as sex objects: Assessing causality and underlying processes. *Journal of Communication*, 59(3), 407–433. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01422.x>

Quayle, E., Jonsson, L.S., Cooper, K., Traynor, J. & Svedin, C.G. (2018). *Children in identified sexual images – Who are they? Self and non-self-taken images in the International Child Sexual Exploitation Image Database 2006-2015*. *Child Abuse Review* 27, 223–238. <https://doi.org/10.1002/car.2507>

Quayle, E. & Taylor, M. (2002). *Child pornography and the internet: perpetuating a cycle of abuse*. *Deviant Behaviour: An Interdisciplinary Journal* 23, 331–361. <https://doi.org/10.1080/01639620290086413>

Quayle, E. & Taylor, M. (2003). *Model of problematic internet use in people with sexual interest in children*. *Cyber Psychology and Behaviour* 6(1), 93–106. <https://doi.org/10.1089/109493103321168009>

Rensen, F. (2025, 15 juli). Zijn deepfakes en nepporno via auteursrecht aan te pakken? *de Volkskrant*.

Robb, M. B., PhD, & Mann, S., PhD. (2022). *Teens and Pornography* (Jennifer Robb, Red.) [Report]. Common Sense. <https://www.commonsemmedia.org/sites/default/files/research/report/2022-t>

Rothman, E. F., (2021) *Pornography and Public Health*. 16-31 New York. Oxford Academic <https://doi.org/10.1093/oso/9780190075477.003.0002>

Schell, B.H., Martin, M.V., Hung, P.C.K. & Rueda, L. (2007). *Cyber child pornography: A review paper of the social and legal issues and remedies – and a proposed technological solution*. *Journal of Aggression and Violent Behaviour* 12(1), 45–63. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.03.003>

Stop it Now (2024) *Dichterbij dan je denkt: Een verkennend onderzoek naar risicovol zoekgedrag op pornowebsites*, *Offlimits*. [PDF] https://offlimits.nl/assets/downloadable_files/onderzoek-dichterbij-dan-je-denkt-offlimits.pdf

Svedin, C. G., Ackerman, I., & Priebe, G. (2011). *Frequent users of pornography: A population based epidemiological study of Swedish male adolescents*. *Journal of Adolescence*, 34(4), 779–88. doi:10.1016/j.adolescence.2010.04.010

Tapert, S. E., Aarons, G. A., Sedlar, G. R., & Brown, S. A. (2001). *Adolescent substance use and sexual risk-taking behavior*. *Journal of Adolescent Health*, 25(3), 181–189. doi:10.1016/S1054-139X(00)00169-5

Tholander, M., Johansson, S., Thunell, K., & Dahlström, Ö. (2022). Traces of Pornography: Shame, Scripted Action, and Agency in Narratives of Young Swedish Women. *Sexuality & Culture*, 26(5), 1819–1839. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-09973-7>

Tsaliki, L. (2011). *Sex Playing with porn: Greek children's explorations in pornography*. *Education*, 11(3), 293–302. doi:10.1080/14681811.2011.590087

Tsitsika, A., Critselis, E., Kormas, D., Konstantoulaki, E., Constantopoulos, A., & Kafetzis, D. (2009). *Adolescent pornographic Internet site use: A multivariate regression analysis of the predictive factors of use and psychosocial implications*. *CyberPsychology and Behavior*, 12, 545–550. doi:10.1089=cpb.2008.0346

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2024, oktober 9). *Motie van de leden Ceder en Six Dijkstra over het wettelijk borgen van privacyvriendelijke leeftijdsverificatie* [Kamerstuk 2024Z15376]. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2024Z15376&did=2024D37481>

Tylka, T. L. (2015). *No harm in looking, right? Men's pornography consumption, body image, and well-being*. *Psychology of Men & Masculinity*, 16 (1), 97–107. doi:10.1037/a0035774

Van Oosten, J., Peter, J., & Vandenbosch, L. (2017). *Adolescents' sexual media use and willingness to engage in casual sex: Differential relations and underlying processes*. *Human Communication Research*, 43(1), 127–147. doi:10.1111/hcre.12098

Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Walrave, M. (2014). *The associations between adolescents' consumption of pornography and music videos and their sexting behavior*. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 17(12), 772–778. doi:10.1089/cyber.2014.0365

Vera-Gray F., McGlynn C., Kureshi I., & Butterby K. (2021). *Sexual violence as a sexual script in mainstream online pornography*. *Br J Criminol*, 2021;61:1243. <https://doi.org/10.1093/bjc/azab035>.

Wright, P. J., Paul, B., & Herbenick, D. (2021). *Preliminary Insights from a U.S. Probability Sample on Adolescents' Pornography Exposure, Media Psychology, and Sexual Aggression*. *Journal of Health Communication*, 26(1), 39–46. <https://doi.org/10.1080/10810730.2021.1887980>

Wright, P. & Štulhofer, A. (2019). *Adolescent pornography use and the dynamics of perceived pornography realism: Does seeing more make it more realistic?*. *Computers in Human Behavior*, Volume 95, Pages 37-47, ISSN 0747-5632, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.01.024>.

Wright, P. J., Tokunaga, R. S., & Kraus, A. (2016). *A meta-analysis of pornography consumption and actual acts of sexual aggression in general population studies*. *Journal of Communication*, 66(1), 183–205. <https://doi.org/10.1111/jcom.12201>

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Hamburger, M., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2011). *X-rated material and perpetration of sexually aggressive behavior among children and adolescents: Is there a link?* *Aggressive Behavior*, 37(1), 1–18. doi:10.1002/Ab.20367

Ybarra, M., & Thompson, R. (2017). *Predicting the emergence of sexual violence in adolescence*. *Prevention Science*, 19(4), 403–415. <https://doi.org/10.1007/s11121-017-0810-4>

7 Bijlage 1: Methodologische verantwoording

In deze bijlage staan de onderzoeksmethodes beschreven. Er zijn drie methodes ingezet, namelijk 1) een literatuurstudie, 2) een online vragenlijst onder jongvolwassenen en een vragenlijst onder volwassenen en 3) een focusgroep met experts. In dit hoofdstuk staat een beschrijving van de verschillende onderzoeksmethodes en de participanten die hebben deelgenomen. Een deel van deze informatie is ook opgenomen in de methodologische verantwoording in hoofdstuk 3.

Wij danken iedereen die bijgedragen heeft aan dit onderzoek voor hun openheid, betrokkenheid en deskundigheid.

7.1. Literatuurstudie

Met behulp van een beknopte literatuurstudie zijn inzichten verkregen in de definitie van porno, de prevalentie (aard en omvang) en de mogelijke impact van porno op jongvolwassenen en hun seksuele ontwikkeling. Hierbij werd gericht literatuur gezocht over porno in het algemeen, geweldadige porno en seksueel beeldmateriaal van minderjarigen. Daarnaast is gekeken of het gebruik van porno onder jongvolwassenen kan escaleren volgens bepaalde patronen, zoals een toename in frequentie of het zoeken naar meer extreme (gewelddadige) vormen van pornografische content. Op basis van de literatuurstudie is antwoord gegeven op onderzoeksvraag 1. Bovendien is de informatie uit de literatuur gebruikt voor het opstellen en aanscherpen van de vragenlijst en het opstellen van de topiclijst voor de focusgroep met experts.

Enige literatuur was reeds bij ons bekend. De overige literatuur is gevonden via relevante zoekmachines (zoals Google Scholar) en de sneeuwbalmethode (waarbij eventuele relevante publicaties van eerdere gevonden publicaties werden bekeken).

7.2. Vragenlijst

In dit onderzoek zijn twee vragenlijsten uitgezet, namelijk onder jongvolwassenen (18-27 jaar) en onder volwassenen (18-99 jaar). De vragenlijst onder jongvolwassenen is gebruikt om te inventariseren in hoeverre jongvolwassenen in aanraking komen met verschillende vormen van porno

en wat hun ervaringen hiermee zijn (onderzoeksvraag 3). Met behulp van een vragenlijst onder een algemene groep volwassenen kon de publieke opinie rondom de toegang tot verschillende vormen van porno en de publieke opinie over de rol van bedrijven en de overheid in kaart gebracht worden (onderzoeksvraag 4).

De vragenlijsten zijn opgesteld door onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut. Medewerkers van Defence for Children Nederland en van Kieskompas hebben feedback gegeven op de vragenlijsten, waarna de onderzoekers hebben bepaald welke wijzigingen wel en niet over werden genomen in de definitieve versie van de vragenlijst.

Beide vragenlijsten zijn uitgezet via Kieskompas. Kieskompas beschikt over grote panels van mensen waarmee maatschappelijke opinies in kaart gebracht konden worden. Maandelijks brengen zij via panelonderzoek de opinies van Nederlanders over uiteenlopende actuele onderwerpen in kaart. Hierbij maken ze gebruik van een gestratificeerde steekproef, wat betekent dat ze bij het benaderen van een groep respondenten selecteren op bepaalde achtergrondkenmerken. In dit onderzoek zijn zowel bij de vragenlijst onder jongvolwassenen als bij die onder de algemene groep volwassenen mensen benaderd op basis van een gestratificeerde steekproef via Kieskompas. Beide panels zijn opgesteld op basis van een gestratificeerde steekproef uit het opt-in non-probability Grote Burgerpanel van Kieskompas. Bij de steekproef is rekening gehouden met Nielsen-regio, geslacht, leeftijd(scategorie), opleidingsniveau en migratieachtergrond en is gecorrigeerd op stemgedrag. De vragenlijsten zijn in juni ingevuld door 1004 jongvolwassenen (response rate 13.2%) en 2109 volwassenen uit de algemene populatie (response rate 26.8%).

De online vragenlijsten zijn door Kieskompas geprogrammeerd in Survalyzer, een toegankelijke online omgeving. De vragenlijsten zijn in zo simpel mogelijke taal opgesteld, zodat ze voor een uiteenlopende groep toegankelijk waren. Het invullen van de vragenlijsten kostte ongeveer 8-10 minuten. In de vragenlijsten kwamen termen voor die mogelijk niet bij alle deelnemers bekend waren. Daarom stond in de vragenlijsten bij verschillende termen een tooltip. Hiermee konden deelnemers eenvoudig de bijbehorende definitie raadplegen en werd verduidelijkt wat er precies met bepaalde termen werd bedoeld. De antwoorden op de vragen zijn door Kieskompas anoniem gedeeld met het Verwey-Jonker Instituut. Voordat de vragenlijst aan alle potentiële deelnemers werd verstuurd, is een pilot uitgevoerd onder een testgroep van Kieskompas. Naar aanleiding van de feedback die tijdens deze pilot werd gegeven, zijn enkele kleine wijzigingen doorgevoerd.

Het is mogelijk dat deelnemers bij het invullen van de vragenlijst negatieve gevoelens kregen. Daarom is het van belang geweest hen op mogelijkheden te wijzen om hulp te zoeken of om met

iemand over de ervaringen te praten. Vanwege het gevoelige onderwerp is besloten een hulpwijzer aan de vragenlijsten toe te voegen (zie kader). Bovendien hadden deelnemers de mogelijkheid om te mailen met een onderzoeker om te praten over hun gevoelens, maar hier is nauwelijks gebruik van gemaakt.

Hulpwijzer die was opgenomen bij de vragenlijsten

Belangrijk om te weten

Het kan zijn dat sommige vragen lastig voor je zijn. Bijvoorbeeld omdat het nare herinneringen bij je oproept. Of omdat je schrikt van bepaalde woorden die genoemd worden. We hopen natuurlijk dat dit niet zo is. Als je erover wilt praten, dan wijzen we je graag op professionele hulp. Neem hiervoor contact op met:

Je huisarts

Centrum Seksueel geweld - als je een nare seksuele ervaring hebt meegemaakt en hierover wilt praten; dit kan anoniem. <https://centrumseksueelgeweld.nl/>

Stop it Now - als je zorgen hebt over uw eigen kijkgedrag en hier met iemand over wilt praten; dit kan anoniem. <https://stopitnow.nl/>

113 zelfmoordpreventie - als je gedachten hebt over zelfdoding; dit kan anoniem. <https://www.113.nl/>

7.2.1. Vragenlijst voor jongvolwassenen

De vragenlijst voor jongvolwassenen bestond grotendeels uit gesloten vragen. Daarnaast werden er enkele open vragen gesteld, zodat de deelnemers de mogelijkheid hadden om meer uitleg te geven. Het doel van de vragenlijst onder jongvolwassenen was om vorm van porno ((reguliere) porno, gewelddadige porno, seksueel beeldmateriaal met minderjarigen en seksualisering van minderjarigen) in kaart te brengen of jongvolwassenen dergelijke porno bekijken, op welke leeftijd ze hiermee zijn begonnen en hoe het kijken van dergelijke porno zich heeft ontwikkeld. Dit betekent dat we de hoeveelheid porno (gecategoriseerd) in kaart hebben gebracht. De definities van de verschillende categorieën van porno zijn gebaseerd op de literatuurstudie. Daarnaast zijn er per categorie de positieve en negatieve gevoelens geïnventariseerd bij de pornografische beelden.

Ook is geïnventariseerd wat de ervaren invloed is van het kijken naar verschillende categorieën van porno op een eventuele normverschuiving ten aanzien van offline seksueel gedrag, zoals de invloed op eigen seksueel contact.

Indien jongvolwassenen met de porno in aanraking zijn gekomen, is er per vorm van porno die jongvolwassenen hadden gezien in kaart gebracht op welke manier zij hiermee in aanraking zijn gekomen, zoals gedrukte media (zoals tijdschriften en andere bladen), pornowebsites, Dark Web, social media (zoals Snapchat, Instagram, Tiktok en Reddit) en chatapps (zoals WhatsApp en Telegram). Bovendien is er geïnventariseerd of jongvolwassenen er per ongeluk mee in aanraking kwamen of dat ze op zoek gingen naar de betreffende inhoud, omdat uit de literatuurstudie naar voren kwam dat jongvolwassenen er vaak onbedoeld mee in aanraking komen. Indien jongvolwassenen zelf op zoek gingen naar porno, is gevraagd naar de redenen dat zij op zoek gingen.

Aan het eind van de vragenlijst is in kaart gebracht hoe de jongvolwassenen het vonden om de vragenlijst in te vullen. Daarnaast werd er gevraagd in hoeverre de jongvolwassenen de vragen eerlijk hadden beantwoord en of zij nog iets anders kwijt wilden over het thema. Dit konden zij aangeven in een open tekstvak.

7.2.2. Vragenlijst voor algemene groep volwassenen

De vragenlijst onder een algemene groep volwassenen bestond grotendeels uit gesloten vragen. In enkele open vragen konden deelnemers meer kwijt over de uiteenlopende onderwerpen. Het doel van de vragenlijst onder de algemene groep volwassenen was om de publieke opinie over de toegang tot porno voor jongeren, het aandeel gewelddadige porno, seksualisering van minderjarigen in porno, toegang tot seksueel beeldmateriaal met minderjarigen en de verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden in kaart te brengen. De deelnemers konden aangeven in welke mate zij het eens waren met de stellingen op een schaal van 1 (helemaal niet mee eens) tot 5 (helemaal mee eens).

In de vragenlijst werd ook aandacht besteed aan de bewustwording omtrent porno. Aan het begin van de vragenlijst is gevraagd in hoeveel procent van de porno de respondent verwacht dat er fysieke agressie te zien is en werd er een vraag gesteld over de vindbaarheid van seksueel beeldmateriaal met minderjarigen. Na het invullen van de vraag kreeg de deelnemer het antwoord op de vraag met de nodige onderbouwing uit de literatuurstudie. Het doel hiervan was om bewustwording omtrent het onderwerp te creëren voordat de deelnemers de stellingen beantwoordden, zodat zij niet zouden denken dat dergelijke porno nauwelijks voorkomt of nauwelijks vindbaar is.

7.3. Focusgroep met experts

De onderzoeksresultaten naar aanleiding van de vragenlijsten werden in een focusgroep besproken met experts en professionals via Microsoft Teams. De focusgroep werd gehouden met vijf deelnemers die op eigen wijzen ervaring hebben met het onderwerp of de doelgroep, namelijk:

- Tiffany van Stormbroek – Directeur-bestuurder Nicam – Kijkwijzer
- Hanneke de Graaf – Programma manager Rutgers
- Kelly van den Heuvel – Inhoudelijk programmamedewerker Stop It Now
- Jan van der Helm – Interventiespecialist Politie Nederland Team Bestrijding Kinderuitbuiting
- Carlijne Chanier – Beleidsmedewerker Ministerie van Justitie en Veiligheid

Tijdens de focusgroep bespraken we onder meer: Wat valt op in de resultaten? Herkent u zich in deze bevindingen vanuit uw praktijk of expertise? Wat zou er volgens u moeten veranderen in beleid, preventie of voorlichting? Door de gespreksleiders (onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut) is gebruik gemaakt van een vooraf opgestelde topiclijst. De focusgroep werd uitgevoerd en opgenomen via Microsoft Teams met toestemming van de deelnemers. Met behulp van de focusgroep werd antwoord gegeven op onderzoeksvraag 5.

7.4. Analyses

In dit onderzoek was sprake van kwantitatieve en kwalitatieve data. De kwantitatieve data uit de vragenlijsten zijn geanalyseerd in het statistiekprogramma SPSS. Deze analyses bestonden veelal uit het uitvoeren van beschrijvende statistiek, zoals gemiddelden, standaarddeviaties en percentages. In alle analyses is een gewicht van 0.995 toegepast (hoofdstuk 3). De kwalitatieve data uit de vragenlijsten is geanalyseerd in Excel op hoofdthema's en inzichten. Ook is bij het analyseren van de open antwoorden in de vragenlijst gebruik gemaakt van Copilot ter ondersteuning van het categoriseren van quotes te categoriseren.

COLOFON

Auteurs: Dr. A.L.C. van Loon-Dijkers
Dr. R. de Wildt
J.T. van der Ploeg, MSc
L. Broy, MSc

Omslag AdobeStock Derplan13 #577600586
Uitgave Verwey-Jonker Instituut
Giessenplein 59-C
3522 KE Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, oktober 2025

ISBN: 978-94-6409-396-4

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on the condition that the source is mentioned.